

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- Danskfagligt arbejde med kanonlitteratur 5. - 6. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

Forlaget Hauboundervisning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 5. - 6. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 5. - 6. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

© Forlaget Hauboundervisning

3. udgave, 1. oplag 2025

Forlagsredaktion:
Ole Haubo Christensen

Foto, illustrationer og grafisk design:
Ole Haubo Christensen

Tegninger:

Nikolaj Kragelund s 2, 118

**Husk at indberette til Copydan, når du
printer, kopierer eller bruger bogen
eller sider herfra digitalt.
Det gør en stor forskel for forfatterne.**

ISBN 978-87-92761-93-4

Forlaget Hauboundervisning
Kærlodden 1
8320 Mårslet
Telefon: 20 45 89 36
info@hauboundervisning.dk
www.hauboundervisning.dk
www.haubo.net

Kanongode folkeviser salmer og digte

- danskfagligt arbejde
med kanonlitteratur
5. – 6. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Indhold

Forord	Side 6	Vi ejer skatte	47
Folkeviser	7	Biografi Jeppe Aakjær	48
Lindorm	10	Hvem sidder der bag skærmen	49
Harpens kraft	12	Biografi Martin Andersen Nexø	52
Jeg kan se på dine øjne	15	Æslet	53
Det var en lørdag aften	16	Biografi Johannes V. Jensen	54
Skriv selv en folkeviser	18	Det lille folk	55
		Solhvervssang	58
Salmer	19	Biografi Tom Kristensen	60
Biografi B.S. Ingemann	21	Lirekassen	61
I østen stiger solen op	22	Trillebørens morgensang	64
Dejlig er jorden	24	Biografi Tove Ditlevsen	66
Biografi N.F. S. Grundtvig	26	Min nye kjole	67
Det kimer nu til julefest	27	Biografi Cecil Bødker	68
Digte	29	Havmanden	69
Romantik, harmoni, længsel	29	Heksene	70
Skyerne gråner og løvet falder	30	Biografi Halfdan Rasmussen	73
Biografi Steen St. Blicher	32	Noget om kraft	74
Det er hvidt herude	33	Og det var den frøken	76
Biografi H.C. Andersen	35	Biografi Benny Andersen	78
Brødre, meget langt herfra	36	En hjernesag	79
I Danmark er jeg født	38	Svantes lykkelige dag	80
Biografi Christian Winther	40	Klaus Rifbjerg	82
Min skat	40	idiot	83
Der ligger du i havet	42	Pap	84
		Kulturkanon	86
Realisme	44	Klassens egen kulturkanon	87
Biografi Henrik Pontoppidan	45		
Jeg så i øster	46		

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lærervejledning

Bogens opbygning	88
Kanon i dansk litteratur	89
Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?	90
Fælles Mål	91
At undervise i kanonlitteratur	92
Lyrik	93
Tekstarbejde – Digte	96
Metodisk vejledning og baggrund	97
Kopiark	115

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Forord

'Kanongode folkeviser, salmer og digte 3' indeholder nogle af de bedste tekster af danske forfattere skrevet gennem de sidste 1000 år. De er vigtige bidrag til litteraturhistoriens vingesus.

Du kommer på rejse i tiden, hvor du mærker folkeviserne dryppe af blod og fornemmer troens beskyttende kappe i salmerne. Du oplever romantikkens længsel efter lykke og harmoni. Du bliver inviteret til at forarges og samles til oprør sammen med realismens kamp mod undertrykkelse og dårlige sociale kår. Endelig bliver du i det tyvende år-

hundredes tekster inviteret til forundring og eftertanke om værdier og fremskridt.

Du må forberede dig på at skulle læse digte, der sætter sindet i bevægelse og kræver, at du arbejder med lyrik. I lyrikken skal vi nogle gange finde digtets dybere mening 'mellem linjerne'. Til gengæld bliver du beriget af mødet med forfattere, der har bidraget til dansk kulturs kanon indenfor litteratur. Forfattere der med tekster rejser debat og stiller spørgsmål til historie, samfund og vores liv.

Lisbeth Alnor Christensen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Folkeviser

Oprindelse

Folkeviser er de tidligste former for digte, som vi kender i Danmark. Fra Frankrig kom nye skikke til landet i middelalderen, 1050-1500. Når de rige holdt fest, spiste og drak, så morede de sig med at synge folkeviser. Det foregik på den måde, at den forreste mand sang for, og alle de andre dansede kædedans og sang omkvædet.

Det var morsomt og blev vældig populært. Skikken bredte sig fra egn til egn og fra landsdel til landsdel. Snart sang og dansede man til folkeviser i hele Norden.

Viserne fortæller lange historier om alt det, der er svært, vildt, uhyggeligt og spændende. De handler om krig, kærlighed, had, jalousi og underjordiske væsner.

Folkeviserne gav sammenhold og fællesskab. De mange mennesker sang og dansede mod angsten for alt det ukendte og farlige, som livet kunne byde på.

Når du læser folkeviser, får du meget at vide om, hvordan mennesker levede i middelalderen. Du hører om, hvad de tænkte om livet, og om hvordan de klarede deres konflikter.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Folkevisens opbygning

Folkevisens opbygning er meget enkel. Fortællingen i visen er dog ofte meget lang.

Alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Folkeviser har enten 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim. 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen af strofen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte verselinjer kan gentages gennem hele visen.

Folkeviser fortæller historier om store følelser og stemninger. Menneskene, som viserne handler om, er altid tydelige og meget viljefaste i deres karakter. Vi er aldrig i tvivl om personerne er gode eller onde.

Der er ofte dialog i folkeviserne. Dialogen er med til at gøre visens tema ekstra tydelig.

Grupper af folkeviser

Folkeviserne kan grupperes efter deres indhold. De vigtigste grupper er:

- Historiske personer og begivenheder. Fx konger og store slag.
- Skæmteviser laver sjov med typer og ting, der er sket. Skæmteviser kan også lave sjov med andre folkeviser.
- I trylleviser møder mennesket det overnaturlige. Fx væsener som elverpiger, å-mænd, bjergfolk og lindorme. Trylleviser minder om trylleeventyr. De handler ofte om at gå fra barn til voksen.
- Ridderviser handler om menneskets store følelser. Ridderviser handler om kærlighed, jalousi, voldtægt og drab.

De største grupper af viser er trylleviser og ridderviser.

Trylleviser og overnaturlige væsner i folkeviser

Vi har altid haft brug for at finde forklaringer på det, vi ikke forstår.

Vi får forklaringer på farlige sygdomme, ulykker og død, når vi møder de overnaturlige væsener i folkeviserne. Overnaturlige væsener er roden til meget ondt.

Vi skal især passe på:

- elverpiger, der kan kendes på et hul i ryggen.
- havmanden, der har en fugtig skjorteflig og grønne øjne.
- lindormen, der er lang, som en kirke.

De overnaturlige væsener lokker os til sig med overnaturlige evner. De vil danse, tale og spise sammen med os. Når vi nyder noget, fx en god dans, er vi i fare.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Vi glemmer ofte at tænke os om og bliver et let bytte for de overnaturlige væsner.

Mennesker, som skal giftes, skal især passe på de overnaturlige væsener. Overgangen fra en del i livet til en anden del er farlige for mennesket.

Lov og orden i middelalderen

I folkeviserne vil du støde på masser af hævn, drab og blod.

I middelalderen var det normalt at hævne forbrydelser. En slægt kunne hævne et drab ved at dræbe et medlem af den slægt, der havde begået drabet.

Kvinder havde ikke ret til det samme, som mænd havde. De kunne ikke selv eje hus eller marker. De kunne heller ikke bestemme, hvem de ville giftes med. Det bestemte familien. Forelskede kvinden sig i en anden, blev der tvekamp til sidste blodsdråbe.

Mange folkeviser handler om ulykkelige kvinder.

Forbrydelser førte kamp, blod og hævn med sig. I Jyske lov fra 1241 blev der indført forbud mod selvtægt og hævn.

Kulturarven

Når du læser folkeviser, hører du om, hvordan mennesker levede i middelalderen. Du lærer om, hvordan de tænkte på livet, og hvordan de klarede deres problemer og konflikter.

Du vil støde på mange ord, som er svære at forstå. De er skrevet i en anden tid. Nedenunder folkeviserne kan du finde forklaringer på de sværeste ord.

Introduktion til 'Lindorm'

'Lindorm' er en tryllevis. Trylleviser fortæller om mennesker, der kommer ud for spændende og overnaturlige ting. Menneskerne i trylleviser er ved at forandre sig. De kan være på vej fra barndom til ungdom eller voksenliv.

I 'Lindorm' fortælles om en ung piges møde med en lindorm. Hun synes, den er grim, skræmmende og ulækker. På trods af sine følelser for lindormen, følger pigen med den. Efter den første nat sammen med lindormen, forvandler lindormen sig til en smuk prins.

Lindorm

1. Stolt Ingerlil hun sidder i bure
og slår på guldharpen så prude.
Og de ilede over volden.
2. Hun slår på guldharpen under skind,
så kommer den lindorm skridende ind.
Og de ilede over volden.
3. 'Og hør du, solt Ingerlil, både' favr og fin,
og vil du nu være allerkæresten min?'
Og de ilede over volden.
4. Hvordan skul' jeg love mig en lindorm grå?
i går var ved mig en kongesøn så from.
Og de ilede over volden.
5. Hvordan skul' jeg love mig en lindorm led?
i går var ved mig en kongesøn så blid.'
Og de ilede over volden.
6. Den lindorm han gik, og sagtelig han krøb,
bagefter gik stolt Ingerlil, var i hovedet så bleg.
Og de ilede over volden.
7. Og da hun kom på den brede bro,
hun møder sine søskende to.
Og de ilede over volden.
8. 'Og hør du, stolt Ingerlil, både favr og fin,
hvordan er du kommen i lindorm-leg?'
Og de ilede over volden.
9. Sådan er jeg kommen i lindorm-leg,
det' min skæbne og den har været mig ublid.'
Og de ilede over volden.
10. Skøn jomfru slog ud hendes højre hånd:
'Og her kan I se, min skæbne står skrevet i min hånd'.
Og de ilede over volden.
11. Om natten lå hun sig ved en lindorm led,
om morgen vågnede hun ved en kongesøn så blid.
Og de ilede over volden.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

12. Om natten lå hun ved en lindorm grå,
om morgen vågned hun ved en kongesøn så from.
Og de ilede over volden.

bure: værelse

prude: prægtig, skøn

favr: (forkortet af fager) smuk

Arbejdsforslag til 'Lindorm'

1. Læs visen. Øv jer i gruppen på at læse den højt for hinanden.
 - Noter ord og dele af sætninger, som I ikke forstår meningen med.
 - Kom med bud på betydningen af uforståelige ord.
2. Genfortæl visen.
3. Lav en tidslinje over handlingen i visen. Noterer de vigtigste begivenheder på linjen.
4. Lav en tegneserie over handlingen i visen. Din tegneserie skal være på tre billeder. Lav en taleboble og en tankeboble med Ingerlils tale og tanker på hvert billede.
5. Tegn Ingerlil. Noter de adjektiver/tillægsord ned, som visen beskriver hende med.
6. Tegn lindormen. Noter de adjektiver/tillægsord ned, som visen beskriver den med.
7. Tegn kongesønnen. Noter de adjektiver/tillægsord ned, som visen beskriver ham med.
8. Lav læseteater over visen.
 - Fordel visens replikker mellem jer.
 - En af jer skal være fortæller. Fortælleren skal fortælle handlingen.
 - I andre spiller hver en rolle.
 - Vis din rolle med din stemme og din krop. Brug eventuelt enkle rekvisitter til hjælp.
9. Skriv en kort fortælling om en gang du var meget bange, nervøs eller bekymret for noget, der skulle ske. Det, der skete, var fuldstændig anderledes, sjovt og positivt, end du havde troet.

Hvis du ikke kender til sådan en oplevelse fra dit eget liv, må du digte en oplevelse. Inden du går i gang, skal du skrive 10 negative adjektiver/tillægsord og 10 positive adjektiver/tillægsord. Brug adjektiverne/tillægsordene i din fortælling.

Introduktion til 'Harpens kraft'

Visen handler om en ung pige, der netop er blevet gift. Hun er ked af det, fordi en havmand har taget hendes fem søstre. Pigens mand trøster hende og tager af sted sammen med sit folk for at frelse søstrene.

Den unge nygifte pige falder i vandet ned til havmanden. De bliver alle reddet af brudgommens harpespil.

Harpens kraft

1. Hr. Peder han spilled på gulddharpe så prud
hans unge brud hun sørged så såre i løn.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
2. 'Hvad enten sørger du, for din fader er død,
eller du sørger for, at du er ikke mø?'
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
3. 'Nej ikke sørger jeg for min fader er død,
ikke heller sørger jeg, fordi jeg ej er mø.'
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
4. 'Men jeg sørger mere for striden strøm,
for der faldt i mine søstre fem'.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
5. 'Du skal hverken sørge eller kvide
for ti af mine svende skal med dig ride.'
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
6. 'Ti af mine svende skal med dig ride,
og selv vil jeg holde på bidsel til mile'.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
7. Men da de kom i den grønne lund,
der spillede en hind med gulddterning i mund.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
8. Alle tog de på hinden vare,
og ene lader de den unge brud fare.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
9. Da hun kom på Højelands bro,
der snubled hendes gråganger på fire guldsko.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
10. Fire guldsko og tredive guldsøm,
den unge brud faldt ned for striden strøm.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

11. Hr. Peder han vender hans ganger med hast,
han leder alt efter sin brud så fast.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
12. Hr. Peder han taler til svendene sin':
'I henter mig hed guldharpn så fin'.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
13. Hr. Peder begyndte at spille med lyst,
så alle små fugle de dånede ned på kvist.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da?
14. Den havmand kom op af striden strøm,
han havde ved hånden hans unge brud så væn.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
15. 'Hr. Peder, hr. Peder, hold op med at spille,
se her har du din unge brud så væn.'
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
16. 'Jeg passer ej på min unge brud så væn,
inden du henter mig de andre fem.'
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
17. Hr. Peder begyndte at spille med lyst,
så alle små fugle de sprang på kvist.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
18. Den havmand kom op af striden strøm,
han havde ved hånden de jomfruer fem.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -
19. 'Hr. Peder, hr. Peder, du spiller ikke mer,
for nu har jeg ikke jomfruer fler'.
- Hjertens allerkæreste, hvorfor sørger du da? -

prud: prægtig

mø: jomfru, ung ugift pige

kvide: sorg, smerte

*hind: kvinde, pige. Kan betyde et overnaturligt væsen af hunkøn,
som lokker mænd til sig*

at spille med guldterning: viser rigdom og lykke

fare: rejse

*fire guldsko og tredive guldsøm: betyder fare og ulykke. Der er brugt
30 søm til at beslå 4 hestesko. Det gør skoene ustabil, at der ikke er
sammenlignende antal søm i skoene.*

ganger: hest

fast: bestemt, målrettet

dånede: besvime

væn: smuk

Arbejdsforslag til 'Harpens kraft'

1. Læs visen. Øv jer i gruppen på at læse den højt for hinanden.
 - Noter ord og dele af sætninger, som I ikke forstår meningen med.
 - Kom med bud på meningen.
2. Lav et kort referat af visen. Dit referat skal laves som en lille notits i en avis.
3. Visen indeholder forskellige mennesker. Beskriv dem alle med tre adjektiver/tillægsord.
4. Beskriv hver persons højeste ønske og største frygt. Tegn evt. personerne og give dem tale- og tankebobler til at udtrykke ønsker og frygt med.
5. Visens overskrift.
 - Forklar hvad der gør harpen så kraftfuld.
 - Kender du andre ting fra eventyr, folkeviser og film, som er magiske eller kraftfulde?
 - Lav en ny overskrift til visen.
6. Antallet af søm til hestens sko giver et uens antal søm pr. hestesko. Det varslers ulykke.
 - Kender du andre ting fx fra eventyr, viser og film, som varslers ulykke?
7. Visen handler om et nygift par.
 - Hvilke glæder er størst for nygifte?
 - Hvilken frygt og hvilke farer lurar, når man er gift?
8. Brug dit kendskab til eventyr.
 - Sammenlign visen med et eventyr.
 - Hvad har visen til fælles med eventyr?

Jeg kan se på dine øjne

1. Jeg kan se på dine øjne,
at du har en anden kær,
- jeg kan se på dine øjne,
at du har en anden kær.
Min sødeste veninde,
sig mig dog, hvem det er!
2. Dine sorte brune øjne
og din røde rosenmund
- dine sorte brune øjne
og din røde rosenmund,
de har lagt op på mit hjerte
en byrde så tung.

Arbejdsforslag til 'Jeg kan se på dine øjne'

1. Læs visen.
2. Stil fem spørgsmål til visen, som du gerne vil have svar på.
3. Beskriv den der bliver svigtet. Hvad får vi at vide om ham eller hende?
4. Beskriv den, der svigter. Hvad får vi at vide om ham eller hende?
5. Hvordan tror du stemningen er mellem de to?
6. Visen gentager nogle strofelinjer. Hvilke?
Hvilken effekt har det at gentage strofelinjer?
7. Forestil dig, at du er blevet svigtet af en ven eller en veninde.
Noter alle de ord ned, som du kommer til at tænke på.
8. Visen er meget populær og mange musikere har sat musik til den.
Hvorfor tror du, at denne vise er blevet så populær?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Det var en lørdag aften

Svend Grundtvig, 1849

1. Det var en lørdag aften,
jeg sad og ventede dig,
det var en lørdag aften,
jeg sad og ventede dig,
du loved mig at komme vist,
men du kom ej til mig!
du loved mig at komme vist,
men du kom ej til mig!
2. Jeg lagde mig på sengen
og græd så bitterlig,
jeg lagde mig på sengen
og græd så bitterlig,
og hver en gang, at døren gik,
jeg troede, det var dig,
og hver en gang, at døren gik,
jeg troede, det var dig!
3. Jeg stod op søndag morgen
og flettede mit hår,
jeg stod op søndag morgen
og flettede mit hår,
så gik jeg mig til kirken hen
og om den kirkegård,
så gik jeg mig til kirken hen
og om den kirkegård.
4. Men du kom ej til kirke
og ej i kirken ind,
men du kom ej til kirke
og ej i kirken ind,
for du har fået en anden kær
og slaget mig af sind,
for du har fået en anden kær
og slaget mig af sind.
5. Jeg gik mig hjem så ene
henad den kirkesti,
jeg gik mig hjem så ene
henad den kirkesti,
og hvert et spor, på stien var,
der faldt min tåre i,
og hvert et spor, på stien var,
der faldt min tåre i.
6. De røde bånd og skønne,
som du engang mig gav,
de røde bånd og skønne,
som du engang mig gav,
dem bærer jeg ret aldrig mer,
jeg stunder mod min grav,
dem bærer jeg ret aldrig mer,
jeg stunder mod min grav.
7. Hvor kan man plukke roser,
hvor ingen roser gror,
hvor kan man plukke roser,
hvor ingen roser gror?
Hvor kan man finde kærlighed,
hvor kærlighed ej bor,
hvor kan man finde kærlighed,
hvor kærlighed ej bor?
8. Jeg ville roser plukke,
jeg plukker ingen fler,
jeg ville roser plukke,
jeg plukker ingen fler.
Jeg elsked dig så inderlig,
jeg elsker ingen mer,
jeg elsked dig så inderlig,
jeg elsker ingen mer.

Arbejdsforslag til 'Det var en lørdag aften'

1. Handlingen.

- Fortæl med dine egne ord, hvad visen handler om.
- Hvem er jeg-personen? Er det en pige eller en dreng? Hvordan kan du se det?
- Lav en handlingslinje. Noter alle handlinger ned, som vi får at vide om jeg-personen.

2. Jeg-personen.

- Beskriv jeg-personen.
skriv både det ydre og det indre.
- Gæt på hvad jeg-personen kunne finde på at gøre i fremtiden.
- Giv de enkelte strofer en overskrift.
- Hvad ved vi om den person, som jeg-personen længes efter?
- Hvad tror du, der er sket, siden han ikke kommer som aftalt?

Be-

3. Visens verber/udsagnsord.

- Understreg visens verber/udsagnsord.
- Hvornår bliver der brugt præsens/nutid?
- Hvornår bliver der brugt præteritum/datid?
- Hvilken mening giver det at blande nutid og datid på den måde?

4. Symboler i visen.

Jeg-personen fortæller om røde og grønne bånd og om roser.

- Hvilken symbolsk betydning har båndene og roserne?

5. Lav en collage.

Tegn, klip og skriv ord, som fortæller om kærlighed.

Del din collage op i to dele eller lav to collager.

En del skal vise ulykkelig kærlighed og en del skal vise lykkelig kærlighed.

Symboler

Et symbol i en tekst eller i en film eller musikvideo er en ting, som får en større betydning end det den er.

Et hjerte symboliserer ofte kærlighed. En hvid due symboliserer fred.

Manden med leen symboliserer død.

Skriv selv en folkeviser

Skriv en folkeviser selv eller sammen med en makker. Folkeviser og folkeeventyr har mange fælles træk. Brug alt det du har lært om folkeviser, og alt det du ved om folkeeventyr i dit arbejde.

Husk at alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Der optræder 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim, hvor 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte strofelinjer kan gentages for at opbygge spænding og opmærksomhed.

Mens du skriver, kan det være godt at blive inspireret af et stykke musik, som udtrykker store drømme og følelser. Lyt fx til Edward Griegs 'Peer Gynt Suite No. 1. opus 39: Morgenstemning'.

1. Læs selv eller lad din lærer læse et folkeeventyr højt.
2. Omskriv handlingen fra eventyret til en folkeviser. Brug principperne for folkevisens opbygning.
3. Lav en tegning til folkevisen.
4. Øv dig/jer på at læse folkevisen højt.
Leg med rytmen.
Brug rytmeinstrumenter eller klap til at give visen styrke.
Dans kædedans mens I synger visen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Salmer

Vi møder oftest salmer i kirken. Men nogle salmer synger vi også udenfor kirken, bl.a. julesalmerne. Salmer er ofte skrevet til en bestemt lejlighed og med et bestemt formål i kirkens gudstjeneste.

I den danske salmebog har forfatterne Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann skrevet de allerfleste af vores salmer.

Salmer har mange ting til fælles. En salme:

- Fortæller kristendommens budskab.

- Genfortæller og tolker historier fra bibelen.
- Handler om menneskets liv.
- Handler om at sige tak for livet.
- Indeholder bønner om hjælp til svære ting i livet.
- Indeholder gode råd og opmuntring til mennesket. Rådene kommer ofte i salmens sidste strofe.

Mårup Kirke

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Salmer og kanonlæsning

Når du læser salmer i kirken eller i skolen, vil du sikkert møde N. F. S. Grundtvig og B. S. Ingemann. De har begge skrevet mange salmer, som ofte bliver sunget og læst. Salmerne fortæller om menneskets liv og forhold til tro, og måske får læsningen dig til at stille spørgsmål til dit eget liv og dit forhold til tro.

Salmer er skrevet til brug i kirken. Indholdet af salmen skal fortælle kirkegængerne noget vigtigt. De kan handle om Jesus liv eller om at søge trøst hos

Gud. Salmen kan også give kirkegængerne gode råd om, hvordan livet skal leves.

Mange af salmerne er skrevet i en anden tid og meget har ændret sig i vores samfund. Men der er også områder i vores liv, som ikke har ændret sig. Ved at læse salmer kan du komme til at tænke over spørgsmål i dit liv.

Nogle spørgsmål har altid interesseret mennesket at få svar på: Hvad sker der med mig, når jeg dør? Findes der et liv efter døden?

Malling Kirke

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Bernhard Severin Ingemann

B. S. Ingemann levede fra 1789 til 1861. Ingemann arbejdede som lærer på Sorø Akademi og skrev digte og dramaer.

Den tid Ingemann levede i kaldes 'romantikken'. I romantikken skrev digterne om deres følelser til Gud og fædrelandet.

Ingemann var optaget af kampen mellem det gode og det onde. Det onde menneske var en, som kun tænkte på sig selv og på at rage ting til sig. Det gode menneske var en som levede for Gud og tænkte på at hjælpe andre.

I digte og dramaer skriver Ingemann om, at sjælen er 'i et fængsel på Jorden'.

Ingemann mente, at det rigtige liv begynder, når mennesket kommer i himlen. Han fortæller om Guds omsorg for alle på jorden og om det fantastiske ved at være til. Skønheden i naturen og skabelsens underer er temaer i hans digte.

Andre digtere på den tid skrev om livet efter døden. De skrev om den store dommedag, hvor dem, der ikke troede, ville brænde op i helvede.

B.S. Ingemann skrev både digte, salmer, dramaer, eventyr, noveller og romaner. Han er mest kendt for sine morgen- og aftensange. Her fortæller han på en enkel og smuk måde om universets underer.

Kalkmaleri, Hjerl Hede kirke, Sevel.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

I østen stiger solen op

B. S. Ingemann, 1837

1. I østen stiger solen op,
den spreder guld på sky,
går over hav og bjergetop,
går over land og by.
2. Den kommer fra den favre kyst,
hvor paradiset lå;
den bringer lys og liv og lyst
til store og til små.
3. Den hilser os endnu så smukt
fra edens morgenrød,
hvor træet stod med evig frugt,
hvor livets væld udflød.
4. Den hilser os fra lysets hjem,
hvor størst Guds lys oprandt
med stjernen over Bethlehem,
som østens vise fandt.
5. Og med Guds sol udgår fra øst
en himmelsk glans på jord,
et glimt fra paradises kyst,
hvor livets abild gror.
6. Og alle stjerner neje sig,
hvor østens sol går frem:
Den synes dem hin stjerne lig,
der stod ved Bethlehem.
7. Du soles sol fra Bethlehem!
Hav tak og lov og pris
for hvert et glimt fra lysets hjem
og fra dit paradis.

Diamantdigt:

1. linje: et navneord
2. linje: to tillægsord
3. linje: en sætning på fire ord
4. linje: to tillægsord
5. linje et navneord
2. og 4. linje må gerne være et tillægsord og et udsagnsord i lang tillægsform, fx 'træt gabende'.

Arbejdsforslag til 'I østen stiger solen op'

1. Læs teksten og syng salmen.
2. Lav en ordliste med ord som du ikke kender.
Gæt på hvad ordene betyder.
Brug skemaet her:

Ord jeg ikke kender:	Jeg gætter på, at ordet betyder:
favre	smukke, flotte

3. Tegn solen.
 - Noter ord og sætninger fra salmen om solen på din tegning.
Fx 'solen spreder guld på sky'.
 - Hvem er den sol, der nævnes i sidste strofe?
4. Besjæling. Når ting, planter og dyr gøres levende, siger man, at de er besjælede.
 - Find eksempler på besjælinger i salmen
 - Hvilken virkning har besjælingerne i salmen?
5. Salmer genfortæller ofte historier fra biblen.
 - Find historier fra biblen i salmen.
 - Hvad kan vi lære af bibelhistorierne?
6. En af salmens linjer er brugt som titel.
 - Hvilke andre af salmens linjer kunne være titel?
 - Find en anden titel til salmen.
7. Omskriv salmen til en fortælling om solens rejse hen over himlen.
Lav fortællingen i jeg-form.
8. Sortere ord fra din egen morgen i følgende skema:

Navneord	Udsagnsord	Tillægsord	Stemning
<i>havregryn</i>	<i>spiser</i>	<i>sulten</i>	<i>træt</i>
<i>sukker</i>	<i>gaber</i>	<i>glad</i>	<i>søvnig</i>

9. Lav et diamantdigt. Brug ordene fra skemaet og skriv et diamantdigt om din egen morgen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dejlig er jorden

B. S. Ingemann, 1850

1. Dejlig er jorden,
prægtig er Guds himmel,
skøn er sjælenes pilgrimsgang!
Gennem de fagre
riger på jorden
gå vi til paradys med sang!
2. Tider skal komme,
tider skal henrulle,
slægt skal følge slægters gang;
aldrig forstummer
tonen fra himlen
i sjælens glade pilgrimssang.
3. Englene sang den
først for markens hyrder,
skønt fra sjæl til sjæl det lød:
Fred over jorden!
Menneske, fryd dig,
os er i dag en frelser fød!

pilgrim: fremmed

pilgrimsrejse: en rejse man foretager for at finde Guds nærvær

pilgrimssang: en rejsendes sang

Mårup Kirkegård

Arbejdsforslag til 'Dejlig er jorden'

1. Læs salmen.

Noter ord og verselinjer, du ikke forstår.
Gæt på hvad ordene betyder.

2. Giv hver strofe en overskrift.

Din overskrift skal fortælle om det vigtigste i strofen.

3. Salmer genfortæller ofte historier fra biblen.

- Hvilke historier i salmen genkender du fra biblen?
- Hvorfor fortæller forfatteren disse historier i salmen?

4. B. S. Ingemann er kendt for at skrive om det gode ved livet på jorden og om det gode i kristendommen.

- Hvor i salmen udtrykkes glæde over livet på jorden?
- Hvor i salmen udtrykkes glæde over det gode i kristendommen?

5. Salmen bruges både som julesalme og som begravelsessalme.

- Hvad fortælles om fødsel og død i salmen?
- Kan salmen også bruges på andre tidspunkter?

6. Hvilket sted i salmen, synes du er specielt godt? Hvorfor?

7. B. S. Ingemann har beskrevet det, han synes er lyst og dejligt ved livet på jorden.

- Fortæl hvad du synes, der er dejligt ved livet på jorden.
Lav et digt, der rimer, et brev til ven eller lav en dagbog.
Fortæl om det dejlige ved livet.

Dagbog

Det vigtigste i dagbogen er dine tanker og følelser. Du må også gerne fortælle om dagligdags ting. Når du skriver dagbog, kan dagbogen gøres til en person ved at skrive '*Kære dagbog!*' I dagbogen skal du være tro mod tiden.

Personlige brev

I et personligt brev er tonen personlig. Man kan læse at afsender og modtager kender hinanden. I breve fortæller man om glæder, bekymringer, følelser og oplevelser, som man gerne vil dele med modtageren.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Grundtvig levede fra 1783 til 1872. Han voksede op i Vordingborg, læste til præst i København og blev derefter huslærer på Langeland. Som huslærer skulle han undervise børnene i en familie.

Grundtvig forelskede sig voldsomt i husets frue. Kærligheden var umulig og smertefuld for Grundtvig.

Grundtvigs tanker flygtede derfor væk. Romantikkenes tanker viste ham vejen til harmoni. Romantikken opfattede den guddommelige kraft, som gennemstrømmer og forener alt, som harmoni. Kraften beskrives også som 'ånden i naturen'. Grundtvig blev dybt religiøs og optaget af den romantiske tankegang. Senere blev han dog mere jordnær.

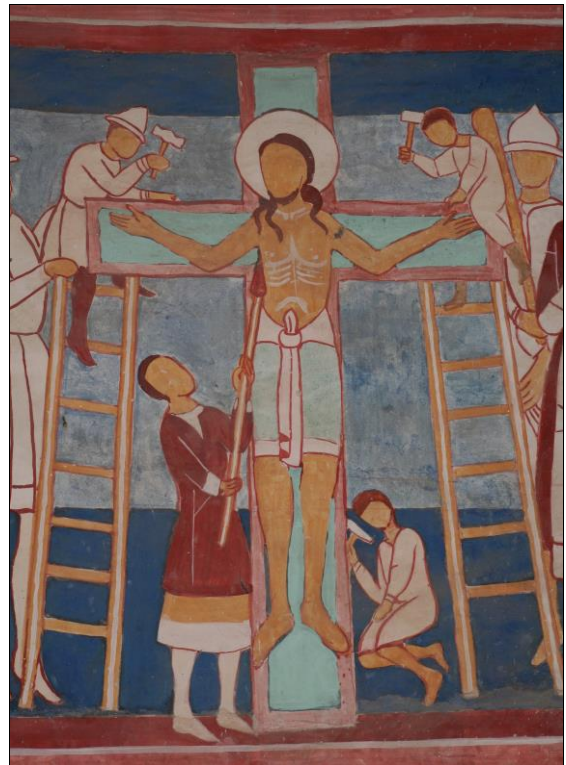

Mårup Kirkegård

Grundtvig var hele livet optaget af, hvordan troen kunne gøres nærværende og levende for almindelige mennesker. Grundtvig mente, at troen skulle fortælles med levende fortællinger. Samtidig ville han gerne have, at det guddommelige blev en del af almindelige menneskers liv. Grundtvig så Gud som den kærlige fader, der kan forbinde livet med døden.

Andre salmeforfattere så Gud som den strenge dommer. De skrev om, hvad der ville ske efter livet, hvis vi ikke levede efter strenge regler. De så livet

på jorden som noget der skulle overstås. De længtes efter livet med Gud efter den jordiske død. Grundtvigs salmer fortæller om, at livet også skal leves på jorden.

Hjerl Hede Kirke

Grundtvig er den dansker, der har skrevet flest salmer. Mere end 1.400 salmer har flydt fra hans pen.

Grundtvig nåede at lave mange forskellige ting i sit lange liv. Han var både præst, pædagog, historiker, oversætter, politiker og forfatter.

Grundtvig har haft stor indflydelse på vores måde at leve på. Han kæmpede for frihed mange steder. Både i skolen, i pressen, i kirken og i det politiske liv.

I dag lever Grundtvigs tanker videre. Han havde stor indflydelse på skole, politik og kirke.

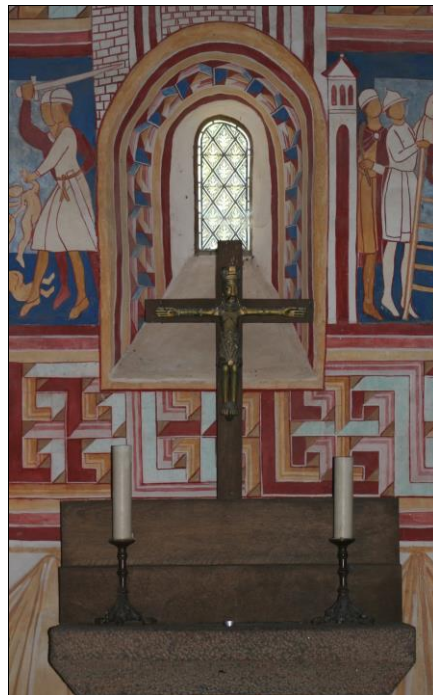
Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

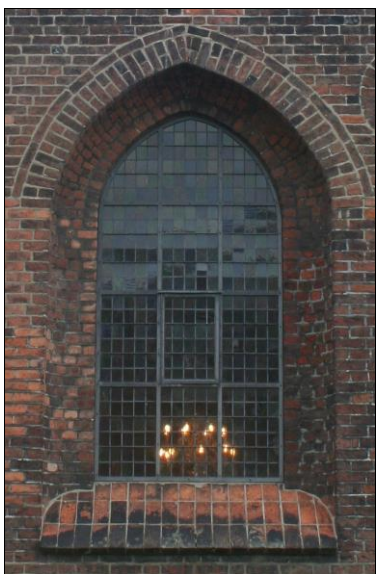
Det kimer nu til julefest

Nicolai Frederik Severin Grundtvig, 1817

1. Det kimer nu til julefest,
det kimer for den høje gæst,
som steg til lave hytter ned
med nytårsgaver: fryd og fred.
2. O, kommer med til Davids by,
hvor engle sjunger under sky,
o, gang med på marken ud,
hvor hyrder hører nyt fra Gud!
3. Og lad os gå med stille sind
som hyrderne til barnet ind,
med glædestårer takke Gud
for miskundhed og nådesbud!
4. O Jesus, verden vid og lang
til vugge var dig dog for trang,
for ringe, om med guld tilredt
og perlestukken, silkebredt.
5. Men verdens ære, magt og guld
for dig er ikkun støv og muld,
i krybben lagt, i klude svøbt,
et himmelsk liv du har mig købt.

Hjerl Hede Kirke, alter

Vor frue kirke, Århus

6. Velan, min sjæl, så vær nu glad,
og hold din jul i Davids stad,
ja, pris din Gud i allen stund
med liflig sang af hjertens grund!
7. Ja, sjunge hver, som sjunge kan:
Nu tændtes lys i skyggers land,
og ret som midnatshanen gol,
blev Jakobs stjerne til en sol!
8. Nu kom han, patriarkers håb,
med flammeord og himmeldåb,
og barnet tyder nu i vang,
hvad David dunkelt så og sang.
9. Kom, Jesus, vær min hyttegæst,
hold selv i os din julefest,
da skal med Davidsharpens klang
dig takke højt vor nytårssang!

Arbejdsforslag til 'Det kimer nu til julefest'

1. Læs og syng salmen.
2. Genfortæl salmen med dine egne ord.
3. Noter ord som du ikke forstår.
Hvad tror du ordene betyder?
4. Hvilke følelser vækker salmen hos dig?
5. Salmen fortæller om Jesus.
 - Hvad kaldes han i salmen?
 - Hvad bliver der fortalt om det han gør?
6. Hvilke andre personer fortæller salmen om?
Hvad ved du om de andre personer?
7. Salmen har sproglige billeder. Fx 'skyggers land'.
Hvad tror du 'skyggers land' betyder?
 - Find andre sproglige billeder i salmen.
 - Fortæl med dine egne ord hvad de sproglige billeder betyder.
8. Salmen fortæller om jul og glæde.
 - Hvor i salmen fortælles om glæden?
 - Hvad er glæde i salmen?
 - Hvad bliver du glad for til jul?

Hjerl Hede Kirke

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Romantik, harmoni og længsel

Der var mange ulykker og lidelser i starten af 1800-tallet i Danmark:

- Storbrande ødelagde i 1728 og 1795 store dele af København.
- Danmark tabte i 1801 'Slaget på Reden' til englænderne.
- Danmark mistede i 1807 sin flåde til englænderne.
- Danmark gik bankerot i 1813.
- Danmark afgav i 1814 Norge til Sverige.

Derfor valgte mange forfattere kun at skrive om det positive, det lykkelige og harmoniske. Mange længtes så meget

efter idyl, at man blev nødt til at opfinde en verden, der var idyllisk og fyldt med romantik. Perioden fra 1800 til 1870 blev til den periode, man i litteraturhistorien kalder 'romantikken'.

Forfattere vendte blikket bagud i historien. De fandt gamle fortællinger og historier frem. Fortællinger der viste, at danskerne var et folk med kræfter, sammenhold og stolte værdier. Folkeviser, folkeeventyr, historiske sagn og myter blev renskrevet og omskrevet. Der blev skrevet digte, romaner og noveller.

I litteraturen er romantikkens tanker tydelige. De handler ofte om, at menneske, natur og historie er stærkt forbundet af store guddommelige kræfter.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Skyerne gråner, og løvet falder

N.F.S. Grundtvig, 1847

1. Skyerne gråner, og løvet falder,
fuglene synger ej mer,
vinteren truer, og natten kalder,
blomsterne sukker: det sner!
Og dog bære blus vi med glæde!
2. Vinteren kommer, og sneen falder,
blomsterne visner i muld,
isen optøs ej af gråd for Balder,
tårerne stivner af kuld.
Og dog bære blus vi med glæde!
3. Solhvervet kommer, og bladet vendes,
dagene længes på ny,
Solskinnet vokser, og vintren endes,
lærkerne synger i sky.
Derfor bære blus vi med glæde!
4. Årene skifter af gru for ælde,
skjaldene giver dem ret,
fuglene alle hvert år må fælde,
ellers de fløj ej så let:
Derfor bære blus vi med glæde!
5. Fuglene flyver som vind på vinger
let over vildende hav,
skjaldene flyver, som rimet klinger,
glat over slægternes grav.
Derfor bære blus vi med glæde!
6. Hjerterne vakler, når højt de banke,
drages til fuglenes spor,
lyset dog sejrer, den mørke tanke
flygtende synker i jord.
Derfor bære blus vi med glæde!
7. Salmerne klinge og klokker kime,
spotter med sneen ved jul,
Vinteren må sig med våren rime,
smelte for solen i skjul.
Derfor bære blus vi med glæde!
8. Troende hjerter i vinterløbet
føder den liflige vår,
trykker den til sig i barnesvøbet
med et lykosaligt nytår!
Derfor bære blus vi med glæde!
9. Betlehems-barnet i krybberummet
det er den evige vår,
troende hjerter det har fornummet:
Jul gør lykosaligt nytår!
Derfor bære blus vi med glæde!

blus: lys

solhverv: den tid på året hvor lyset vender tilbage og dagene 'bliver' længere, d. 21. december

skjald: digter fra vikingetiden og middelalderen, der sang og dansede rosende og morsomme sange om helte

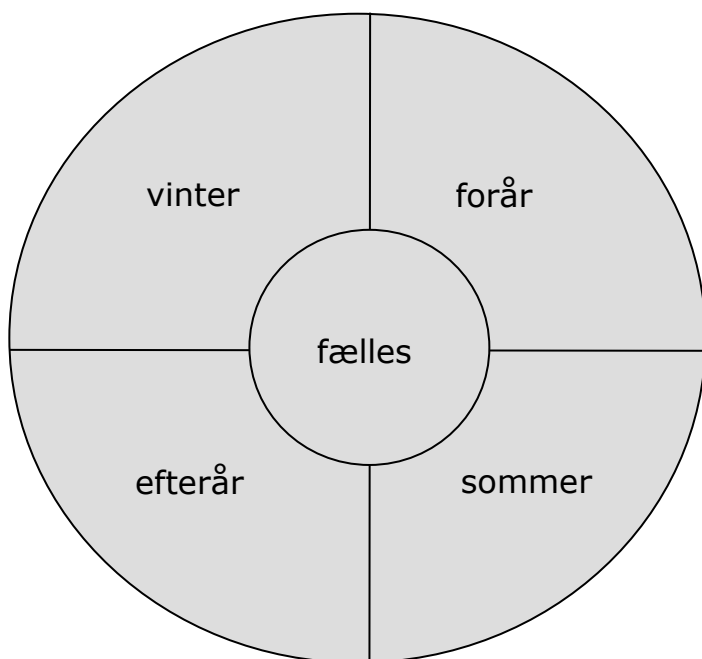
vår: forår

Arbejdsforslag til 'Skyerne gråner, og løvet falder'

1. Fortæl hvad salmen handler om.
2. Noter ord du ikke forstår. Kom med et bud på, hvad de kan betyde.
3. Tegn en stor cirkel som vist nedenfor. Placer verselinjer i de årstider de hører til. Skriv verselinierne på papir og sæt dem på. Inderst i cirklen placerer du det, som årstiderne har til fælles.

4. Billedsprog i salmen. Nogle af verselinjerne indeholder billedsprog. Fx 'hjerterne vakle'.
 - Find andre eksempler på billedsprog i salmen.
 - Tegne et billede af det billedsproget viser.
 - Lav en forklarende tekst til billedet.
 - Hvorfor bruger man billedsprog?
5. Når man vil fremhæve noget vigtigt, kan man bruge modsætninger eller gentagelser. Find eksempler på modsætninger og gentagelser i salmen.
6. Salmer fortæller altid om, hvordan troen kan hjælpe mennesker. Hvilke gode råd er der i denne salme? Hvad er det vigtigste råd?
7. Når man er ked af det eller trist, kan det hjælpe at tænke på noget rart eller gøre noget rart. Kom med fem gåde råd til en der er ked af det eller trist til mode.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Steen Steensen Blicher

Steen Steensen Blicher levede fra 1782-1848. Blicher blev født i en præstefamilie og læste også selv til præst. I første omgang blev han dog lærer ved 'Den lærde Skole' i Randers. Her underviste han, indtil han blev gift med sin farbrors enke. Hun var kun 17 år gammel, da de blev gift.

Senere blev Steen Steensen Blicher sognepræst. Blicher var forfatter ved siden af sit arbejde som lærer og præst.

Blicher ønskede som mange andre på den tid, at almindelige mennesker skulle

læse litteratur. Litteraturen skulle ikke kun skrives og udgives til de bedst uddannede mennesker.

Blicher skrev først til bladet 'Læsefrugter'. Bladet udgav morsomme historier, sørgelige historier, krimier og gysere. Forfatterne fik løn efter hvor mange sider de skrev. Blicher var fattig og satsede derfor på at skrive noveller til bladet i stedet for digte.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Det er hvidt herude

Steen Steensen Blicher, 1838

1. Det er hvidt herude,
kyndelmisse slår sin knude
overmåde hvas og hård,
hvidt forneden, hvidt foroven,
pudret tykt står træ i skoven
som udi min abildgård.
2. Det er tyst herude,
kun med sagte pik på rude
melder sig den små musvit.
Der er ingen fugl, der synger,
finken kun på kvisten gynger,
ser sig om og vipper lidt.
3. Det er koldt herude,
ravne skrige, ugler tude,
søge føde, søge læ.
Kragen spanker om med skaden
højt på rygningen af laden,
skeler til det tamme kræ.
4. Hanen sig opsvinger
på en snemand, sine vinger
klaskende han sammenslår.
Krummer halsen stolt og galer -
hvad monstro han vil, den praler?
Hvis endda om tø han spår!
5. Inderlig jeg længes
efter vår, men vintren strænges,
atter vinden om til nord!
Kom, sydvest, som frosten tvinger,
kom med dine tågevinger,
kom og løs den bundne jord!

Kyndelmisse: 2. februar, dagen hvor vinteren er på sit højeste hos os nordboere

Abildgård: æbleplantage, gård med æbler

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Det er hvidt herude'

1. Læs digtet og syng sangen.
2. Fortæl hvad digtet handler om.
3. Noter ord og verselinjer, du ikke forstår.
Kom med et bud på, hvad de kan betyde.
4. På hvilken årstid foregår digtet? Hvordan kan du se det?
5. Læg mærke til alle fuglenavnene i digtet.
 - Tegn fugle til de enkelte strofer. Ud-
stil jeres tegninger sammen med digtet.
 - Skriv sætninger der fortæller, hvad de forskellige fugle laver.
Fx *Musvitten banker stille på ruden*. Du må gerne bruge andre
ord end dem, der er i digtet.
 - Hvad har fuglene i digtet til fælles? Hvordan opfører de sig?
 - Hvilke dyr ser du om vinteren i den danske natur?
6. Lav en monolog. Fortæl hvad den, der synger sangen, drømmer om.
7. Hvorfor tror du St. St. Blicher fortæller om fuglenes adfærd?
8. Lav en liste med dyr du kender, som vi ofte tillægger en bestemt
følelse/væremåde.

Dyr	Følelse/væremåde
<i>Løve</i>	<i>Stolt, majestætisk</i>
<i>Ged</i>	<i>Dum</i>

9. Skriv et digt eller en historie. Brug oplysningerne fra skemaet i dit digt
eller din historie.

Biografi Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen levede fra 1805 til 1875. H. C. Andersen var søn af en skomager. Han blev født på samfundets bund, men stræbte hele sit liv efter at tilhøre samfundets top.

Da H. C. Andersen var fjorten år gammel rejste han til København for at starte sin karriere som kunstner. Han forsøgte sig med teater, skuespil, ballet og med at skrive drama. H. C. Andersen var ihærdig. Desværre mente alle inden for kunst og kultur, at han manglende kunstnerisk talent og skolekundskaber. Derfor indstillede teaterdirektør Jonas Collin ham til kongelig understøttelse, så han kunne komme i latinskole.

H. C. Andersen huskede især rektor Simon Meisling fra latinskolen. Ifølge hans erindringer pinte og plagede Meisling ham på groveste vis.

H. C. Andersen gjorde det næsten umulige i 1800-tallet. Han skiftede miljø og social klasse, fra bund til top. Han oplevede sin opstigning både som et eventyr, men også som en livslang konflikt mellem sin arbejderbaggrund og det fine borgerskab. Han følte sig ofte rodløs og hjemløs.

H. C. Andersen ville være dannet, færdes blandt de dannede og lukkes ind i den borgerlige verden.

H. C. Andersen er mest kendt for sine eventyr, der er oversat til alverdens sprog.

H. C. Andersen skrev meget andet end eventyr. Han prøvede næsten alle genrer. H. C. Andersen skrev både drama, digte, sange og eventyr.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

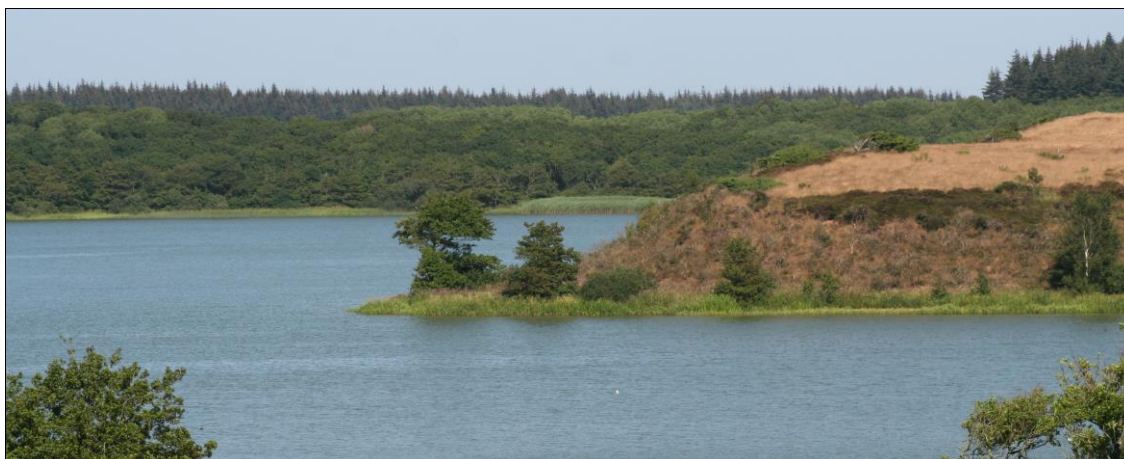
- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Brødre, meget langt herfra

H. C. Andersen, 1836

1. Brødre, meget langt herfra,
over salten vande,
rejser sig Amerika
med de gyldne strande,
det er der Fugl Fønix bor:
guld og sølv på marken gror,
og i skovens skygge
stegte duer bygge.
Hvor frydeligt!
Gud, hvor det er nydeligt!
Skade, at Amerika
ligge skal så langt herfra!
2. Der går solen aldrig ned,
stegt er hver kastanje,
der er alting kærlighed,
kilderne champagne.
Gi'r man der sit hjerte hen,
får man straks to, tre igen,
og på mark og enge
blomstrer der kun penge.
Hvor frydeligt!
Gud, hvor det er nydeligt!
Skade, at Amerika
ligge skal så langt herfra!

Fugl Fønix: fugl fra et gammelt sagn, der ifølge sagnet genfødes hvert 500. år. Ifølge sagnet byggede fuglen en rede af kviste og blade, som brændte i solens varme lys. Fra asken dukkede en ung fugl op, som hurtigt blev styrket af sollyset, og vokser sig til en ny Fugl Fønix.

Arbejdsforslag til 'Brødre, meget langt herfra'

1. Læs digtet.
2. Fortæl med dine egne ord, hvad digtet handler om.
3. Digtet fortæller om udvandringen til Amerika for mere end 150 år siden.
En af de største grunde til at udvandre var fattigdom.
Find eksempler i digtet, der viser dig, at fattigdom ikke var et problem i Amerika.
4. Digtet bruger overdrivelser.
 - Find digtets overdrivelser.
 - Hvordan virker overdrivelserne, når du læser digtet?
 - Nogen gange bliver overdrivelser til ironi. Er der tale om ironi her?
 - Hvad tror du forfatteren har villet sige med overdrivelserne?
5. Hvorfor fortælleren forfatteren om fuglen Fønix i digtet?
6. Hvad tror du fortælleren synes om Amerika?
7. Skriv med overdrivelser.
Skriv 10 sætninger om et emne.
Alle sætninger skal være med positive overdrivelser.

Leg fx med emnet 'skole': *Vi har så mange lektier for, at jeg heldigvis aldrig behøver se tv. Skolens lærere er fantastiske. Der findes ikke bedre mennesker.*

Nærlæs dine sætninger og sæt dem sammen til et digt. Prøv at få digtet til at rime ved at lege med nogle af ordene.

Ironi

Når man bruger ironi siger man det modsatte af, hvad man faktisk mener. Vi bruger ironi, når vi vil drille eller lave sjov. Vi kan også bruge ironi til at fortælle nogen, at vi synes, de er helt gal på den.

Symboler

Et symbol i en tekst eller i en film eller musikvideo er en ting, som får en større betydning end det den er.
Et hjerte symboliserer ofte kærlighed. En hvid due symboliserer fred.
Manden med leen symboliserer død.

I Danmark er jeg født

H.C. Andersen, 1850

1. I Danmark er jeg født, dér har jeg hjemme,
der har jeg rod, derfra min verden går.
Du danske sprog, du er min moders stemme,
så sødt velsignet du mit hjerte når.
Du danske, friske strand,
hvor oldtids kæmpegrave
stå mellem æblegård og humlehave.
Dig elsker jeg! - Dig elsker jeg!
Danmark, mit fædreland!
2. Hvor reder sommeren vel blomstersengen
mer rigt end her, ned til den åbne strand?
Hvor står fuld månen over kløverengen
så dejligt som i bøgens fædreland?
Du danske, friske strand,
hvor Danebrogen vajer, -
Gud gav os den, - Gud giv den bedste sejer!
Dig elsker jeg! - Dig elsker jeg!
Danmark, mit fædreland!
3. Engang du herre var i hele Norden,
bød over England, - nu du kaldes svag,
et lille land, og dog så vidt om jorden
end høres danskens sang og mejselslag.
Du danske, friske strand,
plovjernet guldhorn finder,
Gud giv dig fremtid, som han gav dig minder!
Dig elsker jeg! - Dig elsker jeg!
Danmark, mit fædreland!
4. Du land, hvor jeg blev født, hvor jeg har hjemme,
hvor jeg har rod, hvorfra min verden går,
hvor sproget er min moders bløde stemme
og som en sød musik mit hjerte når.
Du danske, friske strand
med vilde svaners rede,
I grønne ø'r, mit hjertes hjem hernede!
Dig elsker jeg! - Dig elsker jeg!
Danmark, mit fædreland!

Arbejdsforslag til 'I Danmark er jeg født'

1. Sangen er en nationalsang. Nationalsange fortæller om gode ting ved et land.
 - Find gode og rosende ting i sangen.
 - Inddel de rosende ord i emner. Lav overskrifter til, fx 'sproget', 'naturen'.
2. Sangen blev skrevet på et tidspunkt, hvor Danmark sloges med Tyskland om Slesvig.
 - Find steder i sangen, hvor der fortælles om krig.
 - Hvordan er stemningen i sangen? Hvilke ord viser stemningen?
3. Sangen er skrevet på et tidspunkt, hvor digtere var vilde med at sige noget godt om fortiden. Fx 'Den gang i gamle dage, var alting meget bedre'.
 - Find steder i sangen, hvor der fortælles om 'de gode gamle dage'.
 - Hvorfor var det bedre i 'de gode gamle dage'?
4. Hvilke rim er der i sangen? Hvordan virker det på sangen, at der er rim?
5. I dag taler vi også om, hvad vi holder af ved vores land.
 - Hvad holder du af ved Danmark?
 - Inddel dine svar i emner og lav overskrifter til.
 - Tal på klassen om I har nævnt de samme ting.
 - Sammenlign det I holder af med de ting H. C. Andersen nævner. Er der forskelle og ligheder? Hvorfor mon?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Christian Winther

Christian Winther levede fra 1796 til 1876. Han voksede op på en præstegård ved Næstved, hvor hans far var præst. Den dag Christian Winther fyldte 5 år tog hans mor ham op på en høj i haven for at han skulle opleve den sjællandske solopgang. Oplevelsen af solopgang var fyldt med magi, stemning og store følelser. Christian Winther tabte den dag sit hjerte til Sjælland. Han skrev i flere af sine digte om sin kærlighed til Sjælland.

Christian Winther læste til præst. Han fik dog ikke arbejde som præst. Han arbejdede i stedet som huslærer på

en stor gård. Her forelskede han sig i sin unge elev, Alvilde. Hun afviste ham gennem et halvt liv. Det gjorde ondt på ham at blive afvist, men det fik ikke Christian Winther til at opgive kærligheden.

Senere i livet forlovede han sig med en anden pige, Sophie. Han ophævede dog forlovelsen, da han mødte en gift kvinde, Julie. Han forelskede sig voldsomt i Julie. Julie blev skilt fra sin mand og giftede sig med Christian Winther.

Christian Winther skrev digte, noveller og en enkelt roman. Christian Winther skrev om kærligheden og naturen.

Min skat

Christian Winther, 1840

1. Hun er sød,
hun er blød,
hun er smal om sit liv;
hun er bøjelig
og føjelig
og rank som et siv.
Hendes kind
er så lind,
og som rosens så varm;
Hun er nysselig
og kysselig
på mund, hånd og arm.
2. Ak, hvor net,
og hvor let
som et svævende fnug,
kan hun neje sig
og dreje sig
på foden så smuk.
Hvor hun stod
på sin fod,
hvor hun gik og hun sprang,
og frydelig
som fløjternes klang.

3. Og så kæk
som en bæk
mellem blomsternes flok,
glimter øjets blink
fornøjet, flink
bag nødbrunne lok.
Hendes røst
er min trøst
midt i sorgernes nat;
Al den Herlighed
og kærlighed
er min søde skat!

Arbejdsforslag til 'Min skat'

1. Læs digtet og fortæl med dine egne ord, hvad digtet handler om.
2. Beskrivelse af 'min skat'.
 - Noter alle adjektiver/tillægsord som du kan finde i digtet.
 - Hvordan er forholdet mellem fortælleren og 'min skat'?
 - Tegn 'min skat'.
 - Digtet bruger sammenligninger til at beskrive med. Fx 'bøjelig som et siv'. Noter/understreg sammenligningerne.
 - Er sammenligningerne positive eller negative? Hvordan kan du se det i digtet?
3. Undersøg digtets rim.
 - Hvilke enderim er der i digtet?
 - Hvilke bogstavrim der er i digtet?
 - Hvilken betydning har rimene i digtet?
4. Tænk på en person du godt kan lide.
 - Noter adjektiver/tillægsord om den person du tænker på.
 - Fortæl noget vigtigt om den person, du godt kan lide. Brug sproglige billeder og sammenligninger.
5. Sammenlign dine adjektiver/tillægsord og sammenligninger med digtets adjektiver/tillægsord og sammenligninger.
 - Find ligheder og forskelle.
 - Hvad viser lighederne og forskellene om digtets tid og digtets emne?

Rim

Rim giver rytme i digtet og skaber nye billeder i læserens hoved. Der findes forskellige slags rim.

Bogstavrim

Rim med konsonanter hvor begyndelsesbogstavet er det samme. Fx 'vejr og vind' i 'ny og næ', 'de dumme danskere'.

Rim med vokaler

Rim med vokaler hvor vokalen er den samme. Fx 'Hun taler, maler og falder'.

Enderim

Rim for enden af verselinjen. Fx 'Jeg ser en masse tal/de banker på min hjerneskal'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Der ligger du i havet

Christian Winther, 1835

1. Der ligger du i havet
med byer og med slot,
en rødmosset glut
på et silkebolster blåt,
en blinkende smaragd
i sølverne karm,
en blussende brud
i sin stærke brudgoms arm.
2. Mod nord bruser Kattegat,
ved siden sund og bælt,
mod syd sig spejler skoven
i det vatrede felt;
fra krogen til Volmers slot,
fra Næs til Akselstad
er du med eng og skov og vand
et rigt broderet blad.
3. Om kæmpehøjen svæver
i natten skygger frem,
den gamle helt besøger
sin fordums storheds hjem;
i mosen danse alferne
med strågule hår,
mens rørdrummen pavker,
og nattergalen slår.
4. Når porthunden sover,
og månen er i seng,
de vævre nisser drille
både pige og dreng;
knap galer morgenhanen
på bondegårdens toft,
så fjæler sig hver pusling
i kælder og på loft.
5. Den sommerglade lærke,
hun kvidrer højt i luft,
og jordbærret krydrer
skovsletten med sin duft;
mens ræv og hare pusle
rundt om i lune krat,
den brune hjort sig bryster
med sin kronede hat.
6. Når alting er til ende,
og natten stunder til,
når slukket er i mulmet
livssolens strålespil, -
ak, kunne jeg da lægge
til ro mig i din eng,
dit grønsværtæppe trække
over mig og min seng!

glut: dreng

silkebolster: silkesengetøj

*pavker: gammeldags musikinstrument med
en gennemtrængende lyd*

Sproglige billeder

I lyrik 'maler' forfatteren ofte billeder med sproget.
Ordenes sættes sammen på en anden måde, end vi er vant til.

Sammenligninger

En beskrivelse kan gøres til et billede med sammenligninger.
Digteren bruger ord fra to forskellige situationer og bruger det lille sammenlignende ord 'som'. Fx 'Hun løber lige så stærkt som en hest'.

Metaforer

En beskrivelse kan gøres til et billede. Det kaldes for en metafor.
Forfatteren bruger ord fra to forskellige situationer uden at bruge det lille sammenlignende ord 'som'. Fx 'Hun var en hurtig hest.'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Der ligger du i havet'

1. Find ord i digtet du ikke forstår. Kom med et bud på hvad de kan betyde.
2. Forfatteren bruger jeg og du.
 - Hvem er 'jeg'?
 - Hvem er 'du'?
 - Beskriv 'du'. Fortæl hvad 'du' har, og hvad 'du' er.
3. Tegn et stort Danmarkskort. Placer slotte, nisser og andet på kortet, som der bliver fortalt om i digtet. Sæt verselinjer fra digtet de steder de hører til på kortet.
4. Lav en overskrift til hver strofe i digtet.
5. Hvad foregår der om natten på Sjælland? Er det sandt? Hvad får nogen til at tro på de underjordiske? I hvilken anden slags litteratur møder du også de underjordiske?
6. Find sproglige billeder i digtet.
Brug skemaet til hjælp:

Sprogligt billede	Betydning
<i>Du er en 'rødmosset glut'</i>	<i>Landet er sundt</i>
<i>Du ligger på et silkebolster blåt</i>	

7. Fortælleren roser Sjælland for landskaber, dyreliv, underjordiske væsner og store helte.
 - Hvad ville du skrive om i en sang om Danmark?
 - Hvilke ting og steder er specielt danske?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Realisme

Det har altid været på mode at digte om virkeligheden. Helt fra folkevisernes tid og til vores nutid. Vi vil gerne læse om den verden, som vi kender. Den verden vi gerne vil forandre. Samtidig vil vi underholdes og beriges.

At noget er realistisk betyder, at det er tro mod virkeligheden. I den periode, som kaldes realismen skrev man om virkeligheden, og det der var virkeligt.

Realismen kom ind i den danske litteratur omkring 1870. Samtidig forsvandt romantikkens nisser, alfer og forløjede skildringer af virkeligheden. Det

blev in at fortælle barske sandheder om livet.

I realistisk litteratur kan vi læse om, hvordan de svageste i samfundet havde det. Hvordan de blev syge af dårlige boliger, om deres hårde arbejde eller om deres mangel på penge. Vi læser om uretfærdigheder, og om hvordan svage grupper blev udnyttet.

Det var ikke længere kun de fine kredse i København, der skrev og læste litteratur. Nu begyndte arbejdere og bønder også at læse, skrive og tale om litteratur.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Henrik Pontoppidan

Henrik Pontoppidan levede fra 1857 til 1943. Han voksede op i Randers i en streng kristen familie. I protest mod al den strenge kristendom rejste Henrik Pontoppidan til København for at læse til ingeniør. Selv om han fik gode resultater ved sine eksaminer, afsluttede han ikke uddannelsen. Han levede i stedet af at være forfatter og journalist.

Henrik Pontoppidan kritiserede den strenge kristne moral. Han skrev kritisk om ting i samfundet og var med til at skabe debat i samfundet om de fattiges levevilkår.

I starten af forfatterskabet var Henrik Pontoppidan præget af den naturalistiske tankegang. I naturalistisk tankegang er menneskets muligheder bestemt af, hvor man er født og vokset op.

Senere i livet blev det vigtigere for ham at se på menneskets muligheder for at skabe sit eget liv. Han mente, at det er vigtigt at kende sig selv, og finde ud af hvad man er god til.

Henrik Pontoppidan fik i 1917 Nobelprisen i litteratur. Henrik Pontoppidan fik prisen for at have sat vigtige spor - ikke kun i dansk litteratur - men i verdens litteratur.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Jeg så i øster

Henrik Pontoppidan, 1872

1. Jeg så i øster, jeg så i vester,
jeg så i sønder, jeg så i nord,
jeg så så mange smukke piger danse,
men aldrig så jeg hend' jeg så i fjor.
2. Kan jeg ej nu til min kærest' komme,
ej ved at ride, ej heller gå,
da vil jeg vente til det bliver sommer,
så sejler jeg over bølgen blå. –

Arbejdsforslag til 'Jeg så i øster'

1. Læs digtet og giv digtet en ny overskrift.
2. Lav en overskrift til hver strofe.
3. Digtet er skrevet for over hundrede år siden.
 - Hvordan kan du se, at digtet er gammelt?
 - Kunne digtet være skrevet i dag? Hvorfor?
4. Skriv tre dagbogssider for 'jeg-personen'.
Du skal skrive om:
 - Den dag hvor 'jeg-personen' så sin kæreste første gang.
 - En dag hvor 'jeg-personen' længes efter sin kæreste.
 - Den dag hvor 'jeg-personen' rejser af sted for at møde sin kæreste.

Dagbog

I dagbogen skal du være tro mod tiden. Man skal kunne læse, at du lever i 1872. Det vigtigste i dagbogen er dine tanker og følelser. Du må også gerne fortælle om dagligdags ting, som du oplever 1872. Når du skriver dagbog, kan dagbogen gøres til en person ved at skrive '*Kære dagbog!*'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Vi ejer skatte

Henrik Pontoppidan, 1903

Vi ejer skatte nok af sølv og guld,
men lever oftest dog på lån og leje.-
Kun hvad vi pløjer op af egen muld,
beholder vi til evig arv og eje.

Arbejdsforslag til 'Vi ejer skatte'

1. Læs digtet. Fortæl med dine egne ord hvad digtet handler om.
2. Hvad er forskellen på 'lån' og 'leje'?
3. Digtet fortæller om 'skatte nok af sølv og guld'.
 - Hvilke skatte har du?
 - Hvilke skatte har du kun til låns eller til leje?
4. Digtet fortæller om 'at pløje op af egen muld'.
 - Hvad betyder det 'at pløje op af egen muld'?
 - Hvordan får digtet mening for andre end landmænd?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Jeppe Aakjær

Jeppe Aakjær levede fra 1866 til 1930. Han blev født på en meget fattig gård ved Skive. Hans forældre var hinandens modsætninger.

Faren talte og lo meget. Han blandede sig i politik, og i hvordan samfundet var indrettet. Var noget uretfærdigt, sagde han det højt og prøvede at ændre det.

Moren var indadvendt og meget følsom. Hun var dybt troende og mente, at Gud gav svaret på alle spørgsmål i livet. Hun interesserede sig ikke for, hvad der foregik udenfor hjemmets fire vægge.

Jeppe Aakjær arvede det udadvendte og engagerede fra faren. Fra moren arvede han en følsom interesse for naturens skønhed.

Jeppe Aakjær læste til lærer og senere også histore i København. Han var meget optaget af at suge ny viden

til sig. Jeppe Aakjær opfattede litteratur som et redskab til at blive klogere med.

Jeppe Aakjær var meget optaget af, hvordan de svage havde det. Han diskuterede og debatterede emnet på højskoler og på foredragsturneer.

Jeppe Aakjær giftede sig to gange. Sammen med sin anden kone Nanna boede han på gården Jenle. Ægteparret startede en tradition med Jenlefester. Her mødtes tusinder af mennesker hver sommer. De kom for at høre politikere og forfattere holde foredrag og diskutere samfundets indretning.

Jeppe Aakjær mente at litteratur skulle være levende og skabe debat. Han skrev romaner og digte, der skabte debat om, hvordan samfundet var indrettet. Jeppe Aakjær skrev også digte om stemningen i naturen.

Introduktion til 'Hvem sidder der bag skærmen'

Jens Vejmand er en virkelig person. Forfatteren mødte ham for godt 100 år siden på vejen mellem Herning og Holstebro. Han talte med ham og så hans hårde liv. Det blev til digtet om vejarbejderen Jens Vejmand.

På den tid var det almindeligt, at de fattigste sled umenneskeligt hårdt for at tjene bare en lille smule. Jens Vejmand arbejdede med at hakke og hugge sten, så de kunne bruges til lave veje med. Digtet er et af Jeppe Aakjærs mest berømte digte.

Hvem sidder der bag skærmen

Jeppe Aakjær, 1905

1. Hvem sidder der bag skærmen med klude om sin hånd,
med læderlap for øjet og om sin sko et bånd,
det er såmænd Jens Vejmand, der af sin sure nød
med hamren må forvandle de hårde sten til brød.
2. Og vågner du en morgen i allerførste gry
og hører hamren klinge påny, påny, påny,
det er såmænd Jens Vejmand på sine gamle ben,
som hugger vilde gnister af morgenvåde sten.
3. Og ager du til staden bag bondens fede spand,
og møder du en olding, hvis øje står i vand, -
det er såmænd Jens Vejmand med halm om ben og knæ,
der næppe ved at finde mod frosten mer et læ.
4. Og vender du tilbage i byger og i blæst,
mens aftenstjernen skælver af kulde i sydvest,
og klingerammerslaget bag vognen ganske nær, -
det er såmænd Jens Vejmand, som endnu sidder der.
5. Så jævned han for andre den vanskelige vej,
men da det led mod julen, da sagde armen nej;
det var såmænd Jens Vejmand, han tabte ham'ren brat,
de bar ham over heden en kold decembernat.
6. Der står på kirkegården et gammelt frønnet bræt;
det hælder slemt til siden, og malingen er slet.
Det er såmænd Jens Vejmands. Hans liv var fuldt af sten,
men på hans grav - i døden, man gav ham aldrig én.

Arbejdsforslag til 'Hvem sidder der bag skærmen'

1. Læs digtet og syng sangen.
2. Noter ord, som du ikke forstår. Kom med et bud på, hvad de kan betyde.
3. Stil spørgsmål til Jens Vejmand. Hvad vil du gerne have svar på?
4. Hvem er 'du' i sangen? Hvad laver 'du'?
5. Personkarakteristik.
 - Beskriv Jens Vejmand. Understreg alle de steder i digtet, der fortæller om hans ydre. Hvad viser det os, at Jens Vejmand ser sådan ud?
 - Beskriv Jens Vejmand og de ting han gør. Hvorfor gør han det? Kunne han gøre andet?
 - Hvad tænker Jens Vejmand? Hvordan har han det?
 - Lav et biodigt om Jens Vejmand.
6. Vejret kan være med til at understrege en stemning i digtet.
 - Hvad får vi at vide om vejret?
 - Hvordan virker vejret på stemningen?
7. Rim.
 - Hvilke rim er der i digtet?
 - Hvordan virker det på digtet, at der er rim?
8. Forfatteren fortæller i digtet om, hvordan de allerfattigste havde det.
 - Find steder i digtet, der viser os noget om Jens Vejmands fattigdom.
 - Hvad tror du forfatteren synes om Jens Vejmands liv? Kan du se det i digtet?
 - Hvordan slutter Jens Vejmands liv i digtet?
 - Hvad vil forfatteren fortælle os med digtet?
9. Tegn Jens Vejmand i en situation fra digtet. Lav en taleboble og en tænkeboble og skriv hvad han tænker, og hvad han siger.
10. Sammenlign Jens Vejmands liv med fattige menneskers liv i Danmark i dag. Er der ligheder? Er der forskelle?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biodigt

Skriv et biodigt om hovedpersonerne i digtet.

Linje 1: fornavn

Linje 2: karaktertræk

Linje 3: slægtsforhold (søn, datter af, søster til)

Linje 4: elsker/holder af....* (tre ting eller mennesker)

Linje 5: føler...* (tre eksempler)

Linje 6: trænger til* (tre eksempler)

Linje 7: frygter....* (tre eksempler)

Linje 8: giver.....* (tre eksempler)

Linje 9: ønsker at se....* (tre eksempler)

Linje 10: adresse

Linje 11: efternavn, job

Du kan udskifte 'adresse' med 'miljø', 'bosted' eller lignende.
Linier markeret med * skal indgå i digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Martin Andersen Nexø

Martin Andersen Nexø levede fra 1869 til 1954. Han voksede op i en fattig arbejderfamilie. Martin Andersen Nexø var det 4. barn ud af 11. Familien flyttede fra København til Rønne. Her arbejdede Martin Andersen Nexø som vogterdreng, og kom senere i lære som skomager.

Familiens liv var præget af hårdt arbejde. Det hårde arbejde gjorde, at Martin Andersen Nexø bestemte sig for at arbejde for de fattige arbejders vilkår.

Et rekreationsophold for tuberkulose satte ham i gang som forfatter. Martin Andersen Nexø viste solidaritet med samfundets udstødte og med dem, der nægtede at finde sig i deres sociale skæbne.

Nexø satte stor pris på det arbejdende fattige menneske. Nexø satte pris på den fattige arbejders gå-på-mod og sunde indstilling til livet. Samtidig troede han på, at det er menneskets natur at holde sammen, arbejde sammen og tage sig godt af hinanden.

Martin Andersen Nexø mente, at fremskridt kun kan ske, hvis vi ikke kun tænker på os selv. Fællesskabet spoles, hvis vi lader os dominere af trang til at samle rigdom og magt.

Martin Andersen Nexøs tanker om fællesskab stødte sammen med en anden udbredt opfattelse, at mennesket må skabe sit eget liv.

Martin Andersen Nexø arbejdede som journalist for forskellige aviser, der skrev for arbejderklassen.

Æslet

Martin Andersen Nexø, 1926

1. Denne lille fabel
gør jer vel ikke vred?
Jeg snubled næsten over den
- en ren tilfældighed!	5. Hr. langøres ånde
i fløjten gled ned;
og fløjten gav tone
- en ren tilfældighed!
2. På engen ved skoven,
tæt op til mit sted,
der græssed et æsel
- en ren tilfældighed!	6. Hoho! – skryded æslet –
så prægtig det gik!
Kan noget vel lignes
ved æsel-musik?
3. En fløjte i græsset
lå glemt tæt derved.
En dreng havde tabt den
- en ren tilfældighed!	7. Fra hytten til tronen
er æslerne med;
og anslår oftest tonen
- en ren tilfældighed!
4. Som æslet nu græssed
sig frem fjed for fjed,
det snuste til fløjten
- en ren tilfældighed!	

fjed: trin

*fabel: Historie med dyr som hovedpersoner.
Er ofte sjov og med en morale.*

Arbejdsforslag til 'Æslet'

1. Find ord du ikke forstår. Kom med et bud på hvad de kan betyde.
2. Lav en tidslinje og noter æslets oplevelser.
3. Beskriv æslets vej fra hytten til tronen.
 - Hvem bor i hytten?
 - Hvem bor på tronen?
 - Hvad betyder det at slå tonen an?
4. Verselinjen ' – en ren tilfældighed'.
 - Hvorfor gentages linjen?
 - Hvorfor gentages den ikke i alle strofer?
5. Fortælleren.
 - Hvad får vi at vide om fortælleren?
6. Digtet handler om et æsel, der tilfældigt bliver til en fin musikanter.
 - Hvad er moralen i digtet? Hvad kan vi lære af digtet?
 - Fortæl om andre historier, hvor nogen pludselig bliver meget 'finere'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Johannes V. Jensen

Johannes V. Jensen levede fra 1873 til 1950. Han voksede op i Himmerland og modtog undervisning i hjemmet. Efter studentereksamen flyttede han til København, hvor han startede på at læse til læge. Han tjente penge til studierne ved at skrive spændingsromaner til ugebladene.

I 1895 opgav Johannes V. Jensen studierne og levede derefter af at være forfatter og journalist. På det tidspunkt havde han allerede udgivet 12 romaner.

Johannes V. Jensen havde appetit på livet. Han skrev om menneskets kraft og drømte om at realisere sig selv. Han

foretog lange rejser til Amerika og Østen og rundt i Europa.

Johannes V. Jensen var ateist. En ateist tror ikke på Gud. Johannes V. Jensen troede i stedet på, at vi nedstammer fra aberne.

Johannes V. Jensen er især kendt for sine Himmerlandshistorier og for sine myter.

I himmerlandshistorierne fortæller han sjove historier fra sin barndomstid langt ude på landet i Himmerland.

I 1944 fik Johannes V. Jensen Nobelprisen i litteratur.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Den lille flok

Johannes V. Jensen, 1935

1. Til skole vandrer i Rahbeks Allé
en morgenduelig, vakker armé.
2. De små føl, tilbørlig tæmmet,
gået i selen, vasket og kæmmet.
3. Med sælskinds tornyster på nakken de hopper.
Jo her rykker frem kundskabens tropper.
4. Et slag skal stå, til fremtiden held,
om hvem der klarer sig bedst i tabel.
5. Somme, overrumplet af stunden,
haster, fik næppe tygget munden.
6. Andre bevæger sig mere i mag,
efter mønster af Valdemar Atterdag.
7. De mindste synes generet af lænken,
men konvoieres af moder til bænken.
8. Og alle vandrer med roser på kind,
og et Babel af stemmer, ad porten ind.
9. Småpiger kommer, karske og lyse,
fuldt udrustet, med taske og kyse.
10. Som vintergækker i huden så skære,
pippende op med et kvidder som stære.
11. Et sjippetov fører de med sig om midjen.
For der skal sjippes og svajes som vidjen.
12. En tegning med kridt foran skolens port,
ét minuts hinkleleg får man da gjort.
13. For det er jo forår, forhåbningsfuldt tegn:
regn i morges, med udsigt til regn!
14. Dog se, solen, den narrer april,
bryder et hul i skyen med smil!
15. Og strålerne føles et nu som et kærtegn,
ild under øjet, forårets jærtegn.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

16. Så lyder en klokke, bister klangen.
I klassen løfter sig morgensangen.
17. Klare diskanter, hævet i kor,
et råb fra den unge, nybårne jord.
18. En lun byge fortovet væder.
Inde bag mure børnene kvæder.
19. Brødefri sjæles uskyld og håb,
mens ude naturen annammer sin dåb.
20. I frikvarteret lyder et vrål
fra skolegården, over alt mål.
21. Fem hundrede børn sluppet ud i det fri,
med indespærrede livsånder i.
22. Det kendes på skrålet, regnen og duften
at der er påske og vår i luften.

*

23. Det var min glæde i Rahbeks Allé
det lille folk fra min rude at se.
24. Mig stod skolen og gnyet jo nær,
mit eget kid lærte bogstaver der.
25. Må altid her flokkes en vår,
nye kuld hvert kommende år!

konvoieres af moder: mor følger med i optoget/konvojen

Babel: i bibelhistorien fortælles at bygningen af Babelstårnet var årsag til verdens forskellige sprog

karske: rask og sund

kyse: hætte med hagebånd

midjen: talje

vidjen: lange, glatte, bøjelige grene, fx pil

jærtegn: et under eller en mærkelig hændelse

kvæder: synger

annammer: modtager

gnyet: larmen

Arbejdsforslag til 'Den lille flok'

Digtet fortæller to historier. Det fortæller både om eleverne i skolen og om naturen omkring skolen.

1. Fortæl med egne ord, hvordan børnene ser ud og hvad de laver.
2. Lav en illustration til digtet.
 - Tegn det du får at vide om eleverne.
 - Hvad fortælles om naturen og årstiden?
 - Tegn det du får at vide om natur og årstiden på din illustration.
 - Hvorfor har forfatteren valgt at fortælle om foråret?
 - Udstil jeres illustrationer i klassen.
3. Digtet er fortalt af en der fra sit vindue kan se skolen i Rahbeks alle.
 - Hvem er det, der kigger ned på Rahbeks alle?
 - Hvad kan fortælleren se?
4. Forfatteren har valgt at fortælle om foråret.
 - Hvilke ord tænker du på, når du hører ordet 'forår'?
 - Hvilke ord tænker du på, når du hører ordene 'sommer', 'efterår', og 'vinter'?
5. I digtet bruges gamle og anderledes ord.
 - Hvad betyder 'kundskabens tropper'?
 - Find andre gamle og anderledes ord i digtet.
 - Kom med et bud på, hvad ordene betyder.
6. Skolevejen.
 - Lav en fortælling om hvordan du kommer til skole. Fortæl hvad du møder, og hvad der sker undervejs. Skriv din fortælling i jeg-form.
 - Lav din fortælling om, så den bliver fortalt af en der ser dig gå til skole.
 - Hvilke forskelle er der på de to fortællinger?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Solhvervssang

Johannes V. Jensen, 1917

1. Vor sol er bleven kold,
vi er i vintervold
og dunkle dage.
Men nu er nedgang endt
og håbet tændt –
ja, håbet tændt
for nu er solen vendt,
nu kommer lyset og den lange dag tilbage.
2. Det grønne, skønne træ
forjættede sommerlæ
og søde skove.
I julelysets skær
som stjerners hær
ja, stjerners hær,
er solens under nær
og alle gule blomstersole små som sove.
3. I granens brændte duft
får svundne somre luft
og de der kommer.
Det svale år
i ringgang går,
ja, ringgang får,
omkring en evig vår.
Syng alle sjæle med om Danmarks fagre sommer!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Solhvervssang'

Digtet handler om vores længsel efter sommer, når det har været vinter i lang tid. Digtet hedder 'solhvervssang'. Solhverv er årets korteste dag den 21. december.

1. Læs digtet.

- Noter ord, som du ikke forstår.
Kom med et bud på hvad ordene kan betyde.
- Hvordan kan du se, at digtet er skrevet om vinteren?
- Hvad fortæller digtet om vinter?
- Hvilke ord i digtet fortæller om længsel?

2. Forfattere fortæller ofte noget, som læseren må tænke videre over.

- Hvad tror du, fortælleren længes efter?
- Hvad betyder det, at 'håbet er tændt'? Hvad håber fortælleren på?
- Hvad betyder 'solens under er nær'? Hvilket under skriver forfatteren om?

3. I digte bliver ting nogle gange levende. Det kaldes med et fint ord for besjæling.

- Find eksempler i digtet på at ting er blevet levende.
- Hvad vil forfatteren opnå med at gøre ting levende?

4. Forestil dig, at du sidder en vinterdag og længes efter sommer.

- Skriv en dagbogsside om din længsel efter sommer.

5. Digtet er skrevet i 1917. Hvad har ændret sig siden digtet blev skrevet?

Brug skemaet til hjælp.

Digtets emner/tid	1917	I dag
Længsel efter sommer	Sol	Sol
	Træerne bliver grønne	Bare tæer i sandaler
	Gallocherne sættes væk...	Is...

6. Forestil dig, at du sidder en vinterdag i 1917 og længes efter sommer.

- Skriv en dagbogsside om din længsel efter sommer.

Dagbog

I dagbogen skal du være tro mod tiden. Man skal kunne læse, at du lever i 1917. Det vigtigste i dagbogen er dine tanker og følelser. Du må også gerne fortælle om dagligdags ting, som du oplever 1917. Når du skriver dagbog kan dagbogen gøres til en person ved at skrive 'Kære dagbog!'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Tom Kristensen

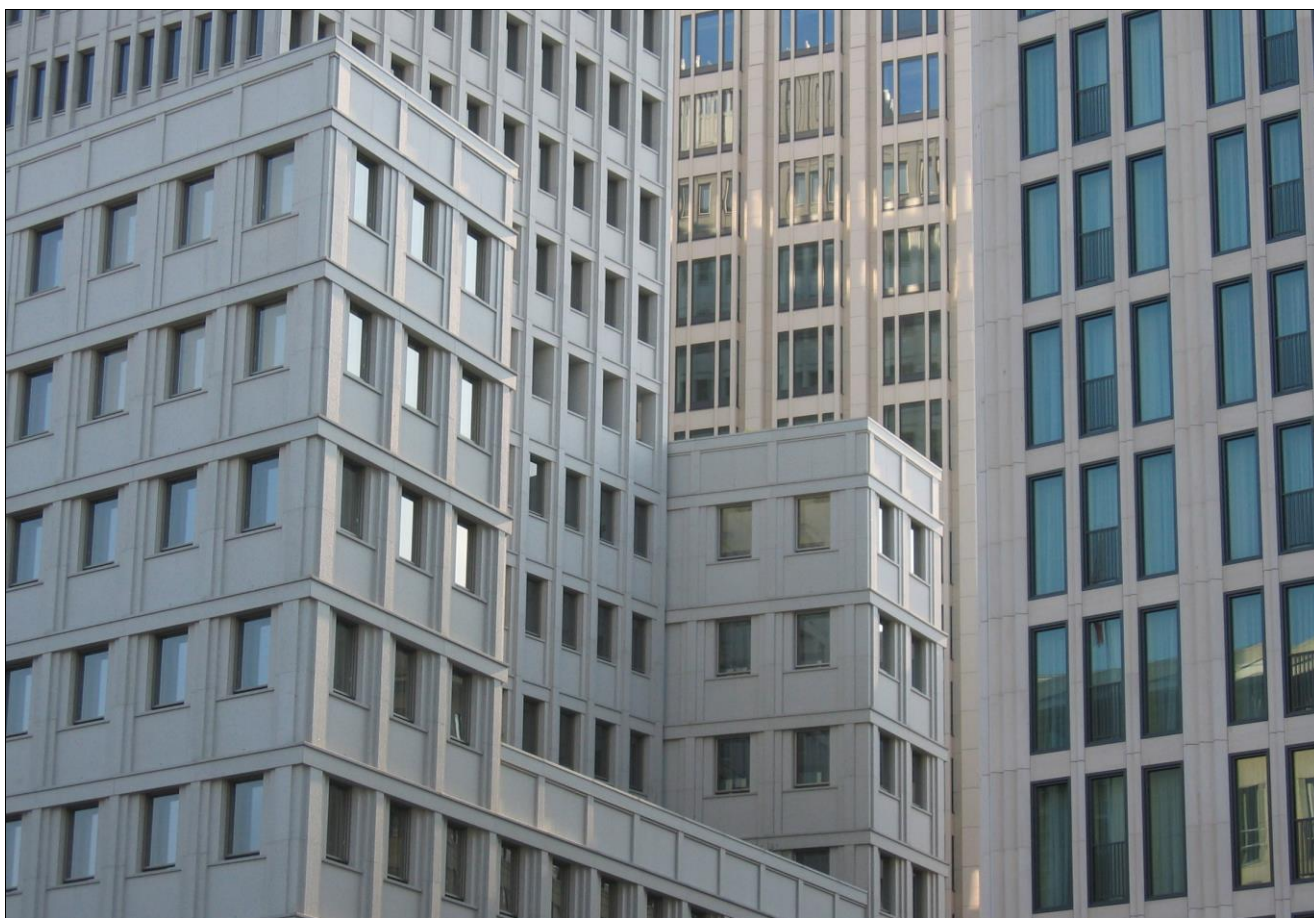
Tom Kristensen levede fra 1893 til 1974. Han voksede op i en tid præget af store forandringer. Omkring århundredeskiftet voksede og udviklede industrien sig voldsomt. Den udvikling gav mange en tro på, at den moderne verden havde store muligheder. Mulighederne ventede blot på at blive opdaget og brugt.

Industrialiseringen gjorde 1. Verdenskrig til en krig med grusomme

krigsmaskiner. De store ødelæggelser og de mange døde rystede folk.

Efter krigen skete der store omvæltninger. USA havde efter krigen den stærkeste økonomi. Landet blev derfor på mange måder et forbillede for den vestlige verden.

Tom Kristensen skrev om at være rodløs og om at føle sig tom i en verden, der forandrer sig.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lirekassen

Tom Kristensen, 1922

1. Nu hulker den, nu hvæser den,
nu bruser den, nu blæser den,
nu drejer lirekassens sving
en skingrende musik.
Nu gurgler den, nu galer den,
nu hiver den, nu haler den
en tone af hver orgeltragt,
en symfoni af blik.
2. Og alle piger drejer rundt
og svajer rundt og leger rundt
med sejlgarnssløjfer tøjlede
det stride, hvide hår.
Med smæld mod retiraderne
og genlyd af facaderne
bli'r takten trampet i hver sjæl
fra tre til tretten år.
3. Og drengene, bersærkerne,
som planker plankeværkerne,
gir' melodien underbund
af musikalske vræl.
Med hylene og fagterne
de understreger takterne
og tramper tempo i hvert bræt
med træskotå og hæl.
4. Igennem alle gårdene
går tjæpmusik bedårende
og slynger sig fra asfaltbund
til skorstenshættens top,
og tonen vokser rivende;
thi gaflerne og knivene
og skeerne og fadene
blir' rytmisk vasket op.
5. Og alle køkkenpigerne
går ned ad køkkenstigerne
og støtter deres unge bryst
på rød, men fyldig arm.
Og penge kommer dalende
fra kvistene og salene;
en mønt svøbt i avispapir
fra hver en vindueskarm.

Arbejdsforslag til 'Lirekassen'

I gamle dage gik lirekassemænd fra hus til hus og spillede musik for at tjene penge. Du kan næsten høre lirekassen i digtets rytme.

1. Læs digtet og øv jer på at læse det højt for hinanden.
2. Handlingen.
 - Hvem drejer på håndtaget af lirekassen?
 - Hvorfor gør han det?
 - Hvad gør pigerne? - hvorfor?
 - Hvad gør drengene? - hvorfor?
 - Hvad gør dem, der hører musikken oppe i lejlighederne?

3. Læg mærke til digtets rytme og rim.
 - Hvordan er rytmen i digtet?
 - Hvilke rim kan du finde?
 - Noter rimene i digtet – Konsonantrim, vokalrim og enderim.
 - Lav et skema i dit hæfte og sorter rimene:

Bogstavrim: konsonantrim	Bogstavrim: vokalrim	Enderim

- Hvordan virker det på digtet, at der er så mange rim?
4. Tegn den scene du ser for dit indre, når du læser digtet.
Tegn også musikkens bevægelse.
 5. Giv hver strofe en overskrift.
 6. Find verber/udsagnsord i digtet, der fortæller os noget om musikken, pigerne, drengene og køkkenpigerne.
 7. Din egen verden.
 - Hvilken slags musik kan du godt lide?
 - Hvad bruger du musik til?
 - Lav en collage med ord og billeder, som fortæller og viser noget om den musik, du godt kan lide.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Rim

Rim giver rytme i digtet og skaber nye billeder i læserens hoved.
Der findes forskellige slags rim.

Bogstavrim

Rim med konsonanter hvor begyndelsesbogstavet er det samme.
Fx 'vejr og vind' i 'ny og næ', 'de dumme danskere'.

Rim med vokaler

Rim med vokaler hvor vokalen er den samme.
Fx 'Hun taler, maler og falder'.

Enderim

Er rim for enden af verselinjen.
Fx 'Jeg ser en masse tal/de banker på min hjerneskal'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Trillebørens morgensang

Tom Kristensen, 1954

1. Gider vi, gider vi, gu' gør vi ej,
knirker det hen af den knortede vej.
Først kommer børen, og så kommer jeg.
Gider vi, gu' gør vi ej.
2. Du er gebrækkelig, skrækkelig syg,
hyler min bør, som just ikke er ny.
Sådan er sangen i tidligste gry.
Jeg er forskrækkelig syg.
3. Hjulet er hånsk, og det humper i hop,
og uopslideligt hyler det op:
Det gør ulideligt ondt i min krop.
Nu må vi snart holde op.
4. Skal du da læsse mig topfuld med løv,
laser og løb og så stene og støv,
stønner min bør, så jeg næsten er døv,
opslidt og udslidt og sløv.
5. Hvorfor skal løv ikke ligge i ro?
Hvorfor skal sten ikke ligge og gro?
Hvorfor skal vi slides sønder, vi to?
Lad os få ro, ro, ro, ro!

Arbejdsforslag til 'Trillebørens morgensang'

1. Læs digtet og øv jer i at læse det højt for hinanden.

2. Fortæl med dine egne ord, hvad digtet handler om.

3. Tegn fortælleren og trillebøren fra digtet.
Lav talebobler og tænkebobler.

4. Fortælleren.

- Hvem er fortælleren?
- Er det en kvinde eller en mand? Hvordan kan du se det?
- Hvad laver han?
- Hvordan har han det?
- Hvorfor tror du, han har det sådan?
- Hvad kunne fortælleren ønske sig for at få det bedre?

5. Trillebøren.

- Hvordan har trillebøren det?
- Hvorfor har trillebøren det sådan?
- Hvem giver trillebøren en stemme at tale med?

6. Ord der beskriver.

- Find ord i digtet, der fortæller, hvordan fortælleren og trillebøren har det.
Brug skemaet til hjælp:

Substantiver/navneord	Adjektiver/tillægsord	Verber/udsagnsord	Verselinjer
trillebør	hånsk	hyler	Gider vi, gu' gør vi ej

7. Ord der rimer.

- Find ord i digtet der rimer.
- Hvad gør rimene ved digtet?

8. Overskriften.

- Hvad synes du om overskriften?
- Lav nye overskrifter der fortæller noget vigtigt om digtet.
- Hvorfor har forfatteren kaldt digtet for 'Trillebørens morgensang'?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Tove Ditlevsen

Tove Ditlevsen levede fra 1917 til 1976. Hun voksede op i en fattig arbejderfamilie i København.

Tove Ditlevsen skrev digte, romaner, noveller og børnebøger. Tove Ditlevsen skrev om at være kvinde. Ifølge Tove Ditlevsen er mange kvinder i bund og grund ensomme og splittede. Tove Ditlevsen beskrev på en meget ærlig og personlig måde om svære og uforklarlige følelser. Hun skrev om at være ensom, bange og i tvivl.

Tove Ditlevsen havde det svært i lange perioder. Hun var i perioder narkoman og var i flere omgange indlagt på psykiatrisk hospital. Her fik hun behandling for voldsomme psykiske problemer.

Tove Ditlevsen skrev om svære følelser på en måde, så læserne kunne genkende sig selv. Det var med til at gøre hende meget populær. Tove Ditlevsen var både berømt og populær. Alligevel oplevede hun splittelse, angst og ensomhed. Smerterne gjorde, at hun til slut tog sit eget liv.

Min nye kjole

Tove Ditlevsen, 1939

1. Når kedsomheden plager mig,
og dagene bliver alt for grå,
så smider jeg det gamle kluns
og tager min nye kjole på.
2. Den hang en dag i en butik
jeg gik derind og købte den,
nu bor den i mit klædeskab,
og er min allerbedste ven.
3. Min nye kjole er så sød,
frimodig lidt let på tå,
men den god at krybe i,
når dagene bliver altfor grå.

Arbejdsforslag til 'Min nye kjole'

1. Læs digtet og fortæl hvad det handler om.
2. Stil fem spørgsmål til fortælleren. Placer jer i grupper og svar på hinandens spørgsmål.
3. Hvad ved vi om fortælleren?
4. Kjolen har stor betydning for fortælleren.
 - Hvilke karaktertræk giver fortælleren kjolen?
 - Hvilke karaktertræk får fortælleren ved at hoppe i kjolen?
 - Hvorfor er kjolen gjort levende? Hvordan virker det på dig?
5. Genfortæl digtet. Fortæl som om du var kjolen.
6. Fortæl hvad du gør, når dagene er for triste og grå.
 - Hvilke forskelle er der, på det du gør, og det fortælleren gør?
 - Hvilke ligheder er der, på det du gør, og det fortælleren gør?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Cecil Bødker

Cecil Bødker levede fra 1927 til 2020. Hun blev født som den eneste pige i en børneflokk på seks. Faderen var forfatter og ansat som tegner på en sølvvarefabrik. Her kom Cecil Bødker senere i lære og blev uddannet sølvsmed.

Cecil Bødker skrev digte under sin læretid, og fortsatte med at skrive efter at hun blev uddannet. Faderen gav gode råd og støttede hendes forfatterskab. I 1955 sendte han hendes digte ind til forlaget Arena. De blev begejstrede og udgav dem i digtsamlingen 'Luseblomster'.

Cecil Bødker er en meget alsidig forfatter. Hun har skrevet talrige digte, radiospil, noveller og både børnebøger og voksenbøger. Cecil Bødker er mest kendt for tretten børnebøger om drengen Silas.

Cecil Bødker skrev ofte om frihed, styrke og om at tage konsekvenserne af sine valg. Hendes personer er næsten altid lidt skæve eksistenser med styrke og mod på livet. Cecil Bødker beskriver miljøer fra fremmede lande, historiske tider og anderledes samfund.

Havmanden

Cecil Bødker, 1955

1. Jeg har aldrig set en havmand
men jeg tror
en havmands øjne
er som bølgens blege gopler
og jeg tror, hans øretragte
er som åbne østersskaller
og hans øjenbryn
gardiner gjort af blæretang.
2. Jeg har aldrig set en havmand
men jeg tænker mig
hans ansigtshud er riflet
lisom sandbund er ved ebbe
og jeg tænker mig, hans næse
er et pragtfuldt snoet – rødt
konkyljehorn.
Og mon ikke
han har ålegræs på hagen.
3. Jeg har aldrig set en havmand
men jeg forestiller mig,
den yndigt-bly Agnete
blev besnæret af en havmand
som var skællet
riflet
tangbegroet
gopleøjet
med en tunge liså lodden
som en børsteorm.
Ak desværre
har jeg aldrig mødt en havmand.

Arbejdsforslag til 'Havmanden'

1. Læs digtet. Øv dig på at læse det højt.
2. Noter ord som du ikke forstår. Kom med et bud på hvad ordene kan betyde.
3. Havmanden.
 - Brug oplysningerne fra digtet til at tegne havmanden.
4. Agnethe og havmanden.
 - I digtet bliver Agnethe 'besnæret' af havmanden. Hvad betyder det?
 - Tegn Agnethe. Lav talebobler og tænkebobler og lad Agnethe tale og tænke om havmanden.
5. Hvorfor vil fortælleren gerne møde en havmand?
6. Mødet med det ukendte.
 - Fortæl om en dag hvor du møder det ukendte. Fortæl om hvordan du blev 'besnæret' af noget som var mærkeligt og anderledes.

Introduktion til 'Heksene'

Digtet handler om heksenes flyvetur Skt. Hans aften. Det er en gammel skik at samles på denne dag

og brænde bål. Derved vil man vise, at man står sammen mod det onde. Det onde sendes bort med flammerne.

Heksene

Cecil Bødker, 1955

1. Nat – nat
midsommernat.
Vi kløver rummet
som vildænders krummende
svirpende kile.
Nat er det, nat.
Vi rider ifølge
med flyvende skyer,
vi skriger som grågæs,
vi stiger, vi stiger,
svinger os højt
over menneskeriger
og menneskeskrål.
De råber dernede
hvor mørket tynger,
de støjer, de synger
om blussende, rygende
haveforenings-
sankt hansfest-bål.
2. Dybt nede er de,
de tunge, de dumme,
med åbne munde
hujer de, synger de
ølflasker svinger de,
børn æder is.
Et pyntet skabilken
med riskost og kyse
står plantet i osende
tang madrasser,
i kvalmende dynger
af muggen kvas,
sommerhusaffald
og alskens skrammel.
Og dette skabilken
er det som de dumme
forstår ved en heks!

3. Nat, nat
midsommernat.
Vi flyver, vi farer,
vi jager
som lydløse ugler
og flagermus-drager
afsted gennem rummet
opad, opad
hvor luften er ren
og mørket fortyndet
af stjerneskær.

Vi er heksenes hær.

Arbejdsforslag til 'Heksene'

1. Læs digtet højt for hinanden.
2. Genfortæl digtet med dine egne ord.
 - Hvad laver menneskene i digtet?
 - Hvad laver heksene i digtet?
 - Hvilken dag foregår digtet?
3. Fortælleren.
 - Understreg steder, der viser noget om 'vi'.
 - Hvem er 'vi' i digtet?
 - Hvad laver 'vi'?
 - Hvad synes fortællerne om sig selv? Hvor kan du se det i digtet?
 - Hvad synes fortællerne om mennesker og børn? Hvor kan du se det i digtet?
4. Rim i digtet.
 - Understreg bogstavrim og enderim i digtet.
 - Hvilket mønster er der i rimene?
 - Hvilken virkning har rimene?
5. Hekse var frygtet af mange. Kvinder kunne blive kaldt en heks, hvis de kunne helbrede syge, eller fordi de tiggede.
 - Hvilke mennesker bliver i dag frygtet af mange?
 - Hvad gør vi, når vi frygter nogen?
5. I hvilke fællesskaber kan du få styrke og glæde?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Halfdan Rasmussen

Halfdan Rasmussen levede fra 1915 til 2002. Halfdan Rasmussen voksede op i et arbejderkvarter på Christianshavn. Han gik allerede ud af skolen som 14-årig. Herefter havde han forskellige job. Halfdan Rasmussen begyndte at skrive digte, da han kom på højskole.

Halfdan Rasmussen er mest kendt for sine børnerim og vrøvlevers. Hans sproglige finurligheder og sprudlende ordkunst har sat spor hos mange danske børn og voksne. Halfdan Rasmussen arbejdede i mange år sammen med Ib Spang Olsen. Ib Spang Olsen illustrerede med stor succes en række af hans børnebøger.

Halfdan Rasmussens digtning er kendt for at være sjov og munter. Alvor og livets mørke sider blev dog også beskrevet af Halfdan Rasmussen. Halfdan Rasmussens lyrik for voksne sætter dybe spor hos læserne. Her tager han fat i alvorlige emner som fx krig, fred og kærlighed.

Halfdan Rasmussen mestrede alle digterkunstens virkemidler. Han benyttede anderledes ordsammensætninger, ordenes dobbeltbetydninger og humor som virkemiddel. Hans lyrik er gennemarbejdet leg med det danske sprog.

Noget om kraft

Halfdan Rasmussen, 1958

1. Med store undrende øjne går jeg,
hvor anemonerne lyser hvidt.
Og midt i forårets lysvæld står jeg
og ser mod himlen og spørger blidt:
2. Hvem opfandt lærken og nattergalen?
Hvem satte knopper på birk og bøg?
Og hvem bestemte, at netop svalen
sku være svale og gøgen gøg?
3. Hvad er det dog for en slags reflekser
der kalder pindsvin og tudse frem?
Og hvem er det, der går rundt og hekser
i Hornbæk, Tarm og Jerusalem?
4. Thi alle steder er samme under
og samme kraft, som gør sjælen stum.
Og alle vegne går folk og grunder
på livets dybe mysterium.
5. Men ingen svarer fra skjulte egne
og gir os grundig og god besked,
så jeg må svare på andres vegne
og formulere, hvad ingen ved:
6. Jeg tror, der ligger et barn dybt inde
i alle levende ting, der gror,
et barn, der er som en fuglevinge,
en lille gud, der er evigt stor.
7. Jeg tror, han danser i altings hjerte.
Jeg tror, han hviler i altings vækst.
Og alle underes under er det,
at han er ordløs og altings tekst.
8. Han er spurvenes sang i hækken,
i solsortfløjt og i hundeglam.
Og hvis du lytter til tudsens kvækken
og lammets brægen, så er det ham.
9. Han er i regn og hvor støv må tørste.
I sandets rislen. I træets saft.
I alt det mindste. I alt det største:
Den mindste enhed. Den største kraft.
10. Hør, blæsten synger din sang, veninde!
Se, træet blomstrer på barnets bud!
Jeg tror, der lever et barn dybt inde,
en kraft, som aldrig kan drives ud.

Arbejdsforslag til 'Noget om kraft'

1. Spørgsmål i digtet.

- Find spørgsmålene i digtet.
- Svar på spørgsmålene i digtet.
- Hvilke ligheder eller forskelle er der?

2. 'Kraften' i digtet.

'Kraften' i digtet beskrives som et lille barn.

- Lav en personkarakteristik af det lille barn.
Fortæl alt det, der står i digtet om det lille barn.
- Lav nye overskrifter til digtet.

3. Handleverber i digtet.

Handleverber fortæller om handlinger og bevægelser.

Handleverber giver digtet kraft, bevægelse og liv.

- Find handleverber i digtet.
- Find synonymer til handleverberne.
Find synonymer, der gør handlingen kraftigere.
Find synonymer, der gør handlingen svagere.
Brug skemaet som hjælp.

Handleverber

Handleverber er verber/udsagnsord, der beskriver handlinger eller bevægelser.

Ord fra digtet	Svagt synonym	Kraftigt synonym
<i>synger</i>	<i>nynner</i>	<i>skråler</i>

- Læs digtet højt med jeres svage synonymer.
- Læs digtet højt med jeres kraftige synonymer.
- Hvad sker med digtet, når I skifter handleverberne ud?
- Hvilken udgave af digtet kan I bedst lide og hvorfor?

4. Illustrationer.

Illustrer to af digtets strofer.

- Hvilke strofer er nemme at illustrere?
- Hvilke af stroferne er svære at illustrere?
- Hvad gør det let eller svært at illustrere en strofe?
- Udstil jeres illustrationer i klassen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Og det var den frøken

Halfdan Rasmussen, 1977

1. Og det var den frøken du havde i sløjd
som ikke ku li at du råbte så højt
og skældte dig ud og blev hidsig og skreg
så hendes gebis røg i hoved på Kaj.
2. Og du skulle lave en flot taburet
men savede skævt i dit fyrretræsbræt
så kællingen brugte den høje oktav
og gav dig en mægtig gang høvl med sin sav.
3. Men høvlen som ikke ku li du fik tæsk
skar spåner så fede som skiver af flæsk
mens saven påny satte tænderne i
og gnavede savsmuld med stor energi.
4. Og den taburet som sku være normal
blev skammel og spækkebræt og lineal
og endte som blomsterpind (skønt det var drøjt)
hos farmor der syn's du var dygtig til sløjd.

Arbejdsforslag til 'Og det var den frøken'

1. Læs digtet.
2. Hvorfor bliver taburetten til en blomsterpind?
3. Dagbogen. Skriv en side i fortællerens, lærerinden eller farmors dagbog.
 - Fortæl om sløjdtimen.
4. Ord der rimer.
 - Hvilken slags rim har digtet?
5. Højtlesning.
 - Læs digtet højt for din sidemand.
Lad rimene være tydelige i højtlesningen.
 - Hvilken effekt har rimene i digtet?
6. Personkarakteristik.
 - Lav en personkarakteristik af læreren, fortælleren og af farmor.
Lav personkarakteristikkerne i et skema:

Ydre personkarakteristik	Indre personkarakteristik

7. Fortæl om en skrap lærer. Skriv om hvordan en skrap lærer er, eller hvordan du tror, han eller hun er.
 - Skriv din oplevelse som et digt.
Begynd som i Halfdan Rasmussens digt 'Og det var den'

Ydre personkarakteristik
Hvordan ser personen ud?
Hvad gør personen?

Indre personkarakteristik
Hvad kan personen godt lide?
Hvad tænker personen på?
Hvad føler personen?
Hvordan er personen?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biografi Benny Andersen

Benny Andersen levede fra 1929 til 2018. Han voksede op i et københavnsk arbejderhjem og begyndte at gå til klaverspil som 12-årig.

Benny Andersen gik ud af skolen efter 7. klasse, havde småjobs og kom i lære på et reklamebureau. Han opgav dog lærepladsen et halvt år før, han var udlært. I stedet begyndte han at arbejde som pianist på en bar.

Benny Andersen fik det første digt trykt i 1952. Siden er mange fulgt efter.

Benny Andersen skrev om vores måde at leve på, om det sjove, det sørgelige og det gådefulde.

Benny Andersen bruger ofte sproget på nye og anderledes måder. Han bruger dobbeltbetydninger, anderledes rim og bruger gamle vendinger på nye måder. Benny Andersen mestrede at skabe overraskende pointer. Ved at sammensætte vidt forskellige emner gør han vores almindelige hverdag til noget særligt.

Ved at læse Benny Andersen bliver vi opmærksomme på, hvordan vi lever vores liv.

En hjernesag

Benny Andersen, 1996

At føle, at høre, at se
At tale, at græde, at le
At danse, at cykle, at gå
At opdage, lære, forstå

At spørge hvorfor du er til
At indse en dag hvad du vil
er alt sammen skabt i din hjerne
din magiske valnøddekerne.

Arbejdsforslag til 'En hjernesag'

1. Genfortæl digtet med få ord.
2. Undersøg de enkelte verselinjer.
Hvad skal der til, for at du kan alt det, digtet fortæller om?

Undersøg en verselinje af gangen. Skriv videre på linjerne nedenunder:

For 'At føle, at høre, at se' skal jeg bruge mine sanser.

For 'At tale, at græde, at le' skal jeg _____

For 'At danse, at cykle, at gå', skal jeg _____

For 'At opdage, lære, forstå, skal jeg _____

For 'At spørge hvorfor du er til', skal jeg _____

For 'At indse en dag hvad du vil', skal jeg _____

3. Hvor skabes alt det vi kan og gør?
4. Hvor gammel skal man være for at kunne det digtet fortæller om?
5. Hvad er magi?
6. Hvorfor kalder Benny Andersen hjernen
for en magisk valnøddekerne?
7. Hvad synes du, en hjerne ligner?

Svantes lykkelige dag

Benny Andersen, 1972

1. Se, hvilken morgenstund.
Solen er rød og rund.
Nina er gået i bad.
Jeg spiser ostemad.
Livet er ikke det værste man har
og om lidt er kaffen klar.
2. Blomsterne blomstrer op.
Der går en edderkop.
Fuglene flyver i flok
når de er mange nok.
Lykken er ikke det værste man har
og om lidt er kaffen klar.
3. Græsset er grønt og vådt.
Bierne har det godt.
Lungerne frådser i luft.
Åh, hvilken snerleduft!
Glæden er ikke det værste man har
og om lidt er kaffen klar.
4. Sang under brusebad.
Hun må vist være glad.
Himlen er temmelig blå.
Det kan jeg godt forstå.
Lykken er ikke det værste man har
og om lidt er kaffen klar.
5. Nu kommer Nina ud,
nøgen med fugtig hud,
kysser mig kærligt og går
ind for at re' sit hår.
Livet er ikke det værste man har
og om lidt er kaffen klar.

Rim

Rim giver rytme i digtet og skaber nye billeder i læserens hoved.
Der findes forskellige slags rim.

Bogstavrim

Rim med konsonanter hvor begyndelsesbogstavet er det samme.
Fx 'vejr og vind' i 'ny og næ', 'de dumme danskere'.

Rim med vokaler

Rim med vokaler hvor vokalen er den samme.
Fx 'Hun taler, maler og falder'.

Enderim

Er rim for enden af verselinjen.
Fx 'Jeg ser en masse tal/de banker på min hjerneskal'.

Arbejdsforslag til 'Svantes lykkelige dag'

1. Fortæl i stikord hvad Svante er glad for.
2. Hvilke ord viser, at digteren holder af det, han skriver om?
3. Adjektiver/tillægsord i digtet.
 - Find adjektiver/tillægsord i digtet.
 - Læs digtet uden brug adjektiver/tillægsord.
 - Hvordan virker digtet uden adjektiver/tillægsord?
 - Hvad gør adjektiverne/tillægsordene ved digtet?
4. Hvad foregår omkring digteren, mens han skriver?
5. Hvad fortæller digteren om naturen?
6. Bogstavrim og enderim.
 - Find eksempler på bogstavrim og enderim i digtet.
 - Hvad betyder de forskellige rim for digtet?
7. Skriv et digt om det at være glad for hverdagen.
 - Nævn ting fra din dagligdag du sætter pris på.
 - Fortæl i digtet om de ting du sætter pris på.
8. Skriv et digt om det du drømmer om, som vil gøre dig glad.
 - Nævn ting som du drømmer om.
 - Fortæl i digtet om dine drømme.
 - Vælg et omkvæd som passer til dit digt.
 - Hvilken forskel er der på glæden i dine to digte?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

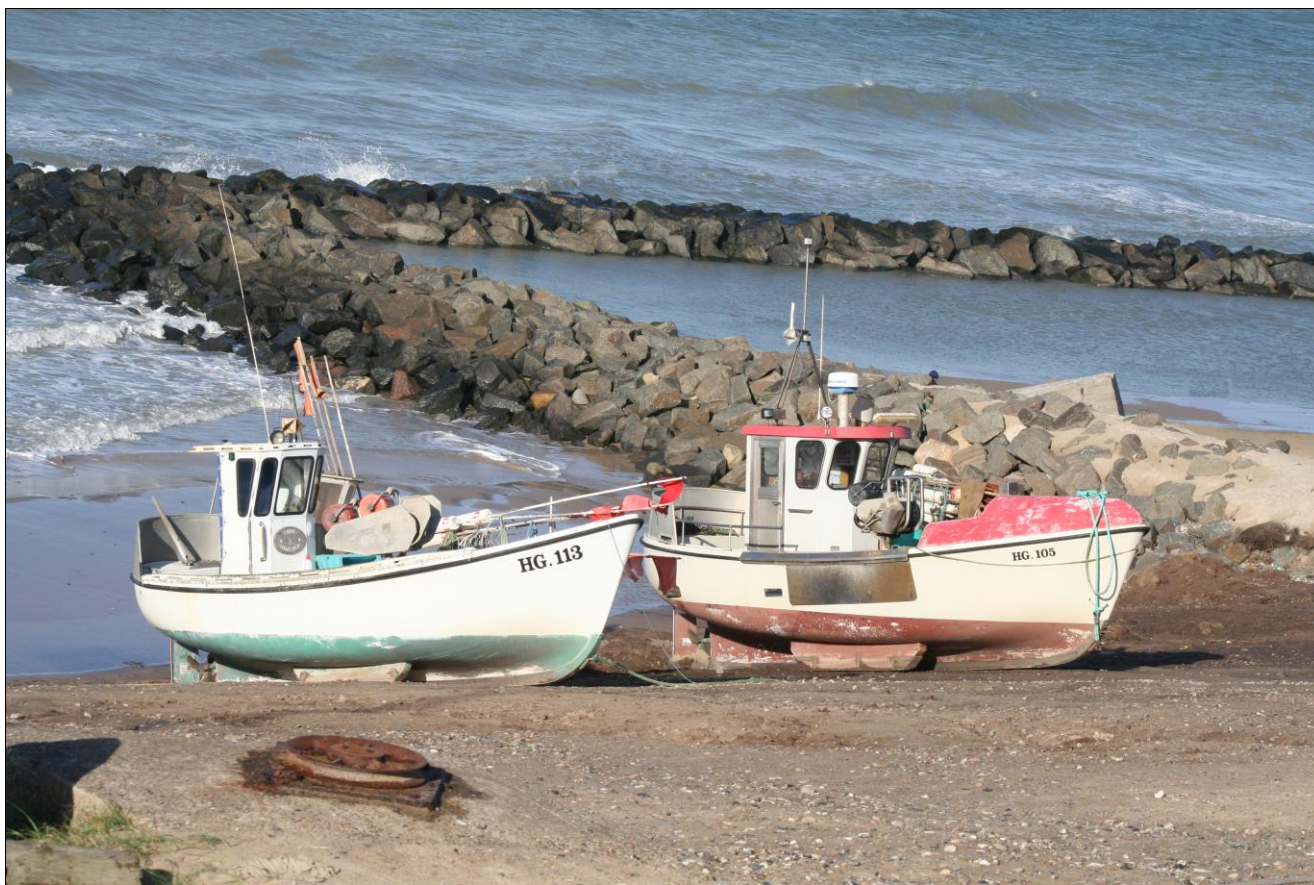
Klaus Rifbjerg

Klaus Rifbjerg levede fra 1931 til 2015. Han voksede op i et lærerhjem på Amager. Efter studentereksamen læste han engelsk og litteratur, først i USA og siden ved Københavns Universitet. Han forlod studierne for at blive filminstruktørassistent. Klaus Rifbjerg har siden arbejdet som anmelder, forfatter og forlagsdirektør.

Klaus Rifbjerg har skrevet langt over 100 romaner og masser af manuskripter til film, radio og tv. Klaus Rifbjerg har haft meget stor succes.

Alle Klaus Rifbjergs romaner og manuskripter beskriver vores samfund og stiller spørgsmål til vores måde at leve på. Han skriver humoristisk, præcist og overrasker ofte læseren.

Klaus Rifbjerg skrev om mennesker der forandres. Fx om at blive voksen eller om at miste sin kæreste. Situationer som gør os klogere på livet, og som er med til at udvikle os.

Introduktion til 'idiot'

'idiot' er udgivet i digtsamlingen, 'Leksikon'. Titlerne på digtene er ord, der er ordnet alfabetisk som i et leksikon.

Et leksikon bruges til at undersøge ord eller begivenheder. Her kan man læse forklaringer og beskrivelser.

Vi har slået op under bogstavet 'i' i digtsamlingen. Her finder vi digtet 'idiot'.

idiot

Klaus Rifbjerg, 1996

den første gang
man ser ham
er det som et skælv
går gennem en
for det man ser
er muligheden
i en selv

Arbejdsforslag til 'idiot'

1. Læs digtet og øv dig på at læse det højt.
2. Handlingen.
 - Hvem er 'ham', som bliver set?
 - Beskriv 'ham' og gæt på hvordan han er.
 - Hvorfor skælver fortælleren?
 - Hvornår skælver mennesker?
 - Digtet fortæller om en 'mulighed'.
Hvad er det for en 'mulighed' vi har i os?
3. Beskriv en idiot. Lav en beskrivelse af en 'idiot'. Din beskrivelse skal passe ind i et leksikon. Den skal derfor være kort, præcis og beskrivende.
4. Hvad har du til fælles med 'idioten'?
5. Fortæl om en gang, hvor du opførte dig som en idiot.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Pap

Klaus Rifbjerg, 2004.

1. Dér kommer den: bøj til højre
løft, vrid, fold, buk
gdunk
papkassen
pap
det er så let.
2. Morgen, middag, aften, nat
løft, vrid, fold, buk
gdunk
papkassen
pap
det er så let.
3. De si'r det er så let
løft, vrid, fold, buk
gdunk
pap
papkasser
kart'
4. Kart' hvad?
"kart"
"kart?"
karton.
Ka ka ka karton.
Det er så let.
5. Kom så: Mælkekartoner
saftkartoner, vinkartoner
pap pap
det er så let
løft, vrid, fold, buk
gdunk
og emballage.
6. Embællasje, bæbæsje.
Ha.
Let.
Pap.
Brid.
Bøj.
Buk.
Fold.
Gdunk.
7. Pap.
8. Med skum for boven
stævnende
med fod på kassen
hævnende.
Lige meget.
9. Pap eller pæp
eller pep
eller hip
eller hæp
eller hap.
Det er så let
10. for en skabs
skabelon.
Og her er jeg:
Jeg sidder i æsken
løft vrid bold buk gdunk.

Arbejdsforslag til 'Pap'

1. Hvad handler digtet om?
2. Hvem er 'jeg', som sidder i æsken i sidste strofe?
3. Digtets bogstavrim.
 - Sæt bogstavrim fra digtet ind i skemaet.
 - Hvilken effekt har bogstavrimene på digtet?

Bogstavrim: konsonantrim	Bogstavrim: vokalrim

4. Hvilke ord i digtet er underlige? Hvorfor?
5. Hvad er meningen med digtet?
6. Tænk på din viden om digte.
 - Hvilke digte minder 'Pap' om?
 - Hvilke ligheder og forskelle er der?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kulturkanon

En kulturkanon indeholder det vigtigste og fineste inden for kultur. Danmarks kulturkanon dækker områderne:

- Arkitektur
- Billedkunst
- Design og kunsthåndværk
- Film
- Litteratur
- Musik
- Scenekunst

Kulturkanonen er nogle udvalgte målestok for kvalitet. Alle er dog ikke enige om, hvad god smag er. Hvad er værdifuldt? Hvad er værd at bevare for vores efterkommere?

Hvad er en kulturkanon?

Hvad er en god kulturkanon for jer?

- Hvad er god og dårlig smag?
- Hvad er værdifuldt?
- Hvad er værd at bevare for vores efterkommere?

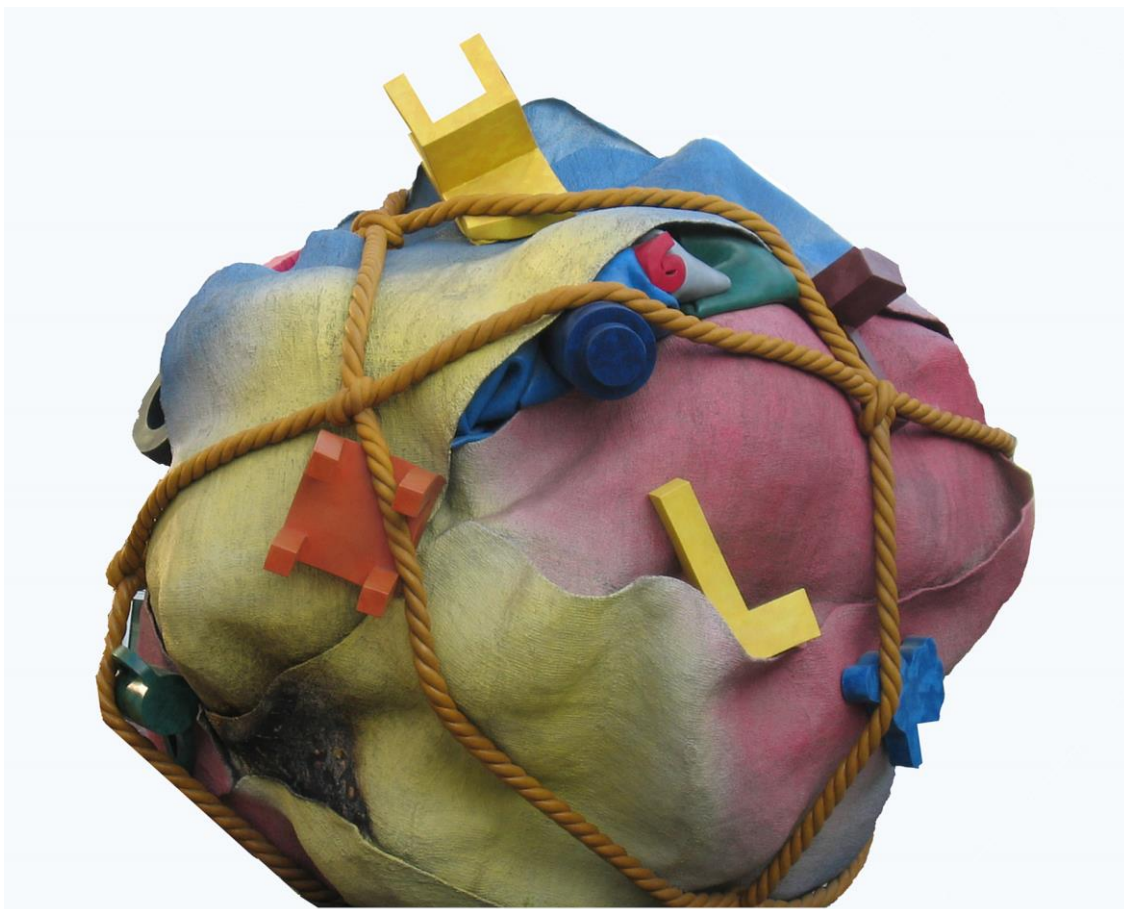

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til klassens egen kulturkanon

1. Vælg sammen med din makker et stykke dansk kultur.
2. Fortæl om jeres område.
 - Hvilke værdier indeholder det?
 - Hvorfor er det god kultur?
 - Hvorfor er det værd at bevare?
 - Hvad er specielt dansk ved jeres valgte kultur
 - Hvad kan vi lære om os selv ved at se på jeres kultur?
 - Hvad kan andre få ud af at lære jeres valgte kultur at kende?
3. Lav en udstilling. Udstillingen kan indeholde plancher, collager, udpluk af tekster, udskrift af manuskripter mv. Præsenter jeres udstilling.

Lærervejledning

Bogens opbygning

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' kommer til at bestå af fire bind, der tilsammen dækker undervisningen i kanonlitteratur inden for folkeviser, salmer og digte fra 1.-9. klasse. I bøgerne vil du kunne læse om og arbejde med kanonlitteraturens folkeviser, salmer og digte samt finde inspiration til danskfagligt arbejde gennem en lang række tekster og opgaveforslag.

Bøgerne er bygget op med en elevdel og en lærervejledning. I bind 3, 5.-6. klasse indeholder elevdelen biografier, kommentarer og indføring i de litteraturhistoriske perioder fra middelalder til nutid, tekster og forslag til arbejdsopgaver. Arbejdsforslagene har fagligt fokus på de enkelte tekster. Samtidig sættes arbejdsforslagene i sammenhæng med den samlede litteraturhistorie gennem tekstarbejde, der er inspireret af ny litteraturpædagogik.

Arbejdsforslagene til de enkelte tekster bliver i bogen suppleret med forslag til videre selvstændigt arbejde. Bogen indeholder bl.a. ideer og oplæg til selv at lave folkeviser, digte og kulturkanon. I bogen tages udgangspunkt i, at elevernes tilegnede viden gennem arbejdet med kanonteksterne skal gøres aktiv for at blive brugbar.

I lærervejledningen kan du læse om de dele af Fælles Mål og trinmål, der arbejdes med i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Her er trinmålene sammenstillet med de faglige intentioner i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'.

Lærervejledningen tager udgangspunkt i intentionerne bag 'Kanon i dansk litteratur' og hvordan det danskfaglige

arbejde kan tilrettelægges på en interessant og vedkommende måde.

Bogens fagdidaktiske afsnit fortæller om de faglige områder og angrebsmetoder, som er vigtige i arbejdet med den lyriske genre.

Metodevejledning beskriver fokusområder og overvejelser for de enkelte litteraturhistoriske perioder, forfatterskaber og tekster.

Tekster, arbejdsforslag og de teoretiske dele, som understøtter tekstarbejdet må kopieres efter Copydans regler.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dansk litteraturs kanon 2004

Obligatorisk	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Folkeviser	Katten ligger under kakkelovnen	Der stode tre skalke	Lindorm	Agnete og Havmanden
	Mallebrok er død i krigen	Roselil og hendes moder	Harpens kraft	Elverhøj
	Roselil og hendes moder		Det var en lørdag aften Jeg kan se på dine øjne	Redselille og Vidervold
Ludvig Holberg				
Adam Oehlenschläger				Det er et yndigt land Hjemve
N.F.S. Grundtvig	Dejlig er den himmel blå	Jeg gik mig ud en sommerdag at høre	Skyerne gråne	Den signede dag
	Et barn er født i Betlehem	Vær velkommen Herrens år	Det kimer nu til julefest	
Steen St. Blicher			Det er hvidt herude	Sig nærmer tiden
H.C. Andersen	Pandebøn! Godt det gror!	Hist, hvor vejen slår en bugt	I Danmark er jeg født	Det døende barn
	Hvor skoven dog er frisk og stor		Brødre, meget langt herfra	En digters sidste sang
Herman Bang				
Henrik Pontoppidan	Med trolld jeg kæmpede	Jul	Jeg så i øster Vi ejer skatte	Den 4. februar Kong Salamon og Jørgen Hattemager Nu det lysner
				Konfirmationssang Motorsang
Johannes V. Jensen	Zoologisk Have Androkles og Løven	Lærken Kannibalvise ABC-Rim	Det lille Folk Solhvervssang	
Martin Andersen Nexø			Æslet	Kludesamlerens vise Dagsang Alene
Tom Kristensen	Blæst	Blæst	Trillebørens morgensang	Min pibe
		Græs Påfuglefjer	Lirekassen	Folkeviser Optimisme
Karen Blixen				
Martin A. Hansen				
Peter Seeberg				
Klaus Rifbjerg		fjæsing flagermus	idiot Pap	darwin Og

Tillæg til Dansk litteraturs kanon 2004

Tillæg	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Danske folkeeventyr				
Johan Herman Wessel				
B.S. Ingemann	Nu titte til hinanden	Holger Danskes mærke	Dejlig er jorden	Lysets engel går med glans
	Glade jul, dejlige jul	I sne står urt og busk i skjul	I Østen stiger solen op	
	Stork, stork langeben			
Christian Winther		To drosler sad på bøgkvisst	Der ligger du i havet	
			Min Skat	
Jeppe Aakjær	Syv arbejdsvante dværge	Syv arbejdsvante dværge	Hvem sidder der bag skærmen	
	Ole sad på en knold og sang			
Thøger Larsen				
H.C.Branner				
Egon Mathiesen				
Halfdan Rasmussen	Ude i skoven sad nisser og kæmper	Den stærkeste mand	Noget om kraft	Efter Bikini
	Noget om at blive trådt på	Jeg kan høre natten li-ste	Og det var den frøken	Noget om helte
	Tyggegummikongen Bobbel			
Tove Ditlevsen	Heksen	Forældrene	Min nye kjole	Eva
				De tyske soldater. Forår 45
Benny Andersen			En hjernesag Svantes lykkelige dag	Årstiderne Mit liv som indvandrer
Cecil Bødker	Ode til en død kat	Sol	Havmanden Heksene	Tvang Øksen

Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?

Kanon, læseplaner og Fælles Mål

I 2005 trådte kanonbekendtgørelsen i kraft. Den beskriver hvilke danske forfattere eleverne skal stifte bekendtskab med i danskundervisningen. Bekendtgørelsen afstikker rammerne for arbejdet i faget dansk på skolerne.

Folkeskolens kanonbekendtgørelse opdeler forfatterne i en obligatorisk forfatterliste 'Folkeskolens Kanon' og i en supplerende liste, 'Folkeskolens ekstra Kanon', der omfatter forfattere, det anbefales, at eleverne stifter bekendtskab med i danskundervisningen.

Arbejdet med dansk litteraturs kanon er en stor og udfordrende opgave. Gennem fordybelse kan vi invitere vores elever på spændende og berigende oplevelser. Samtidig kan vi medvirke til, at elevernes omverdensforståelse udvikles.

Kanonlitteratur giver mulighed for at arbejde med kulturer og historiske perioder, som er en del af vores samlede kulturarv. Vi kan formidle kendskab til menneskets vilkår gennem tiderne, og får mulighed for at perspektivere eksistentielle menneskelige problemstillinger ud fra teksterne.

Skolens fag er kulturbærende, og danskfaget har en vigtig opgave i at gøre samtidig og ældre dansk litteratur til en del af elevernes kulturelle bagage.

Kanongode folkeviser og digte er udviklet på baggrund af Dansk litteraturs kanon fra 2004. Vær opmærksom på, at denne er opdateret i 2015. Her er enkelte forfattere fjernet, nye er kommet til og en enkelt forfatter er flyttet fra tillægget til den obligatoriske.

Dansk litteraturs kanon 2015

Folkeviser
Ludvig Holberg
Adam Oehlenschläger
N.F.S. Grundtvig
St. St. Blicher
H.C. Andersen
Herman Bang
Henrik Pontoppidan
Johannes V. Jensen
Martin Andersen Nexø
Tom Kristensen
Karen Blixen
Peter Seeberg
Tove Ditlevsen
Henrik Ibsen

Tillæg til dansk litteraturs kanon 2015

Danske folkeeventyr
Johan Herman Wessel
B. S. Ingemann
Jeppe Aakjær
Egon Mathiesen
Halfdan Rasmussen
Benny Andersen
Cecil Bødker
Ole Lund Kirkegaard
Amalie Skram
Astrid Lindgren
Thorbjørn Egner
Robert Storm Petersen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fælles Mål

På de tidlige klassetrin introducerer kanonlitteraturen eleverne for fortællestrukturer, sproglige virkemidler og grundlæggende temaer, mens de ældre elever arbejder mere analytisk og perspektiverende med teksterne. For eksempel kan HC Andersens digte hjælpe yngre elever med at forstå centrale budskaber, mens ældre elever gennem digte af Tove Ditlevsen eller St. St. Blicher kan fordybe sig i eksistentielle spørgsmål og historik.

Kanonlitteraturen understøtter kompetenceområderne læsning, fremstilling og

fortolkning ved at give eleverne mulighed for at udvikle forståelse for både teksternes form og indhold, samtidig med at de lærer at sætte litteraturen ind i en kulturel og historisk sammenhæng. Dermed fungerer arbejdet med kanonlitteratur som et bindeled mellem elevernes faglige udvikling og forståelsen af deres kulturelle arv, hvilket gør det til en uvurderlig del af danskfaget. Læs mere i Faghæftet for dansk på emu.dk/grundskole/dansk/faghaefte-faelles-maal-laeseplan-og-vejledning.

At undervise i kanonlitteratur

Ordet 'kanon' kan følges langt tilbage i tiden. Ordet betyder rettesnor, forskrift eller fortegnelse over tekster eller forfatterskaber, som skal læses.

De forfattere som er medtaget i 'Folkeskolens Kanon', er alle forfattere, som har skrevet litteratur af klassikerstatus. Det vil sige litteratur, som kan tåle at blive læst igen og igen, og som til enhver tid har et budskab til læseren. Forfatterne er vedkommende og berører noget i læserens fælles verden og i læserens private verden.

Tekster kan forstås ud fra deres historiske tid. Dvs. vi kan arbejde med tekstens samtid og skabe en historisk bevidsthed hos eleverne, som vil øge forståelsen for en tekst.

Historisk bevidsthed opnås ved læsning af tekster. Liv, levned og færden i kanontekster giver os oplysninger, der giver et godt billede af datidens samfund. Ved at arbejde med forskelle og ligheder mellem tekstens tid og vores tid, kan vi opnå en historisk bevidsthed hos eleverne, som er vigtig i det fortløbende tekstarbejde.

Teksterne kan tåle at blive læst igen og igen. De er gamle men stadig aktuelle, giver indlevelse, glæde og fornøjelse. Teksterne pirrer vores nysgerrighed og får os til at undres og stille spørgsmålstegn ved vores liv.

Når vi i skolen arbejder med tekster, der ikke er nutidige, hvor virkelighed, og

det der brænder på i teksterne, ligger langt væk fra vores egen virkelighed, skal der arbejdes hårdere for at komme i gang med teksten og for at komme tæt på tekstens kerne. En vis historisk forståelse, en vis forståelse for genren og et kendskab til forfatterens øvrige værker og mærkesager kan være en god hjælp på vejen til tekstens kerne. Eleverne kan, afhængig af klassetrin, arbejde med disse områder forud for arbejdet med en kanontekst.

Folkeviser, salmer og digte indeholder en masse fagligt stof om historien og indeholder mange lag, som vores danskfaglige arbejde med den lyriske genre kan åbne op for. Forståelsen af en tekst vokser i takt med at tekstens lag afdækkes gennem danskfagligt arbejde.

Der er lavet melodier og sat musik til mange af kanonforfatternes digte. I arbejdet med salmer og sange er det en god ide at afspille en passende udgave af den salme eller sang, som klassen skal arbejde med.

Musik giver eleverne en indgang til arbejdet, hvor deres sanser stimuleres på en anderledes måde end blot læsning af teksten vil gøre. Det kan åbne op for en forståelse af teksten, som kan gøre tekstarbejdet sjovere, anderledes og nogen gange lettere, både for elever og lærer.

Lyrik

Salmer og sange tilhører genren lyrik. At læse lyrik er anderledes end at læse fiktion.

Al læsning kræver kommunikation med teksten. Den lyriske genre inviterer læseren til åben kommunikation, hvor meget overlades til læserens aktive læsning. Lyrik indeholder tomme pladser i teksten, som læseren skal fylde ud for at få det fulde udbytte af teksten. Lyrik giver læseren billeder, spørgsmål og op-

levelser på en anden måde end fx en novelle gør det.

Når vi som læsere går ind i den form for kommunikation, som læsning af lyrik kræver, møder vi eksperimenter med sproget, som beriger vores sproglige sans, leger med vores fantasi og giver oplevelser, der udvikler en lang række danskfaglige kundskaber, som er bærende for danskfaget gennem hele skoleforløbet.

Hvad er et digt?

Digte er forskellige og indeholder dog mange fælles træk. I det følgende nævnes nogle af de vigtigste områder, som digte har til fælles.

Lyrik er skrevet på vers, som kommer af det latinske 'versus', der betyder 'vending'. Digtets vers er brudte linjer. Versene er samlet i en til flere strofer. Digte viser ofte koncentrerede stemninger og følelser. Når vi arbejder med digte, er det vigtigt at arbejde med digtets stemning og følelse.

Mængden af ord og den rigelige luft omkring ordene i et digt skaber opmærksomhed og fokus på tekstens indhold. Ordene får mere fylde og større vægt med rammen af luft omkring sig.

I arbejdet med digte i danskundervisningen kan vi sætte fokus på de faglige områder i genren, der er med til at åbne digtenes sprog og betydning. Vi kan sætte fokus på digtenes specielle sprog, gå på opdagelse i digtenes egen verden og prøve at forstå digtets udtryk. Derved kan vi blive beriget af digtenes tanker og digtene vokser og folder sig ud.

Digte skal læses langsomt, gerne højt og gerne med indlevelse og udtryk i

stemmen. På den måde fanges digtenes sproglige detaljer ind og giver os mulighed for at åbne op for indlevelse, fantasi og medleven.

Ethvert digt er skrevet som en udfordring til læseren om at gå ind i en åben kommunikation, hvor ordene inviterer til leg.

Digtenes sprog er noget ganske særligt. Det har en intensitet over sig, som inviterer til fordybelse. Når vi fordyber os i digte er det vigtigt, at vi bruger vores viden om de sproglige virkemidler. Viden øger forståelsen for digtet og giver os sprog til at tale med hinanden om, hvad digtet gør med sproget, hvad digtet gør ved os, og hvordan digtet gør det.

Et godt digt har noget på hjertet. Det vil sige os noget. Ethvert digt er sit eget. Ved at være opmærksom på digtenes sprog og virkemidler åbner vi op for digtets hjerte, så det kan tale til os.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Form

Digte kan være grafisk udformet, således at opsætningen viser noget om indholdet i digtet. Ordene i digtet kan male et billede, når de placeres på siden som fx snefnug, en paddehattesky, et tog eller lignende.

Antallet af verselinjer i de enkelte strofer, antallet af strofer og regelmæssigheden i opsætning, linjebud mv. giver læseren et førstehåndsindtryk af digtet. Ældre digte er ofte meget regelmæssige i deres opsætning, hvilket er en forudsætning for, at der kan laves en melodi til digtet, som det er tilfældet med folkeviser, salmer og sange.

Tegnsætning

Tegnsætningen kan undlades for at skabe opmærksomhed med fravær af tegnsætning eller ved brud med almindelige regler for tegnsætning. Dette virkemiddel bruges mest i nyere digte. Ældre digte er oftest autoritetstro i forhold til de grammatiske regler.

Rim

I digte bruges forskellige former for rim, hvor forfatteren leger med bogstaver og lyde. Rim skaber stemning og atmosfære, der er med til at understøtte indholdet i et digt.

Bogstavrim findes i verselinjer, hvor der rimes med konsonanter, når flere ord i samme verselinje begynder med samme konsonant. Eller der rimes med vokaler, når flere ord i samme verselinje indeholder samme vokal.

Enderim forekommer i verselinjer, hvor lyden af vokalerne i sidste trykstærke stavelse er eller lyder ens. Enderim skaber stemning, forbindelse og sammenhæng i digtet.

Rytme

Ordnes udtale skaber rytme, som kan være trykstærke eller tryksvage. Ved at lytte til ordenes rytme, skaber ordene en slags melodi eller en form for musik. Mange ældre digte har en versefod, der gentages. Dvs. det rytmiske forløb gentager sig gennem hele digtet.

Nyere digte har også versefødder, men det er ikke altid, de følger samme mønster gennem hele digtet. Måske brydes mønstret, hvorved der skabes opmærksomhed på digtets udvikling. Måske er der intet mønster.

De enkelte ord

Digte kan indeholde ord, der tilhører samme sfære, beskriver samme stemning og fortæller læseren detaljer om et bestemt emne. Når mange ord kommer fra samme sfære giver det digtet en detaljerighed og en understregning for læseren af vigtigheden af netop denne sfære.

Ved gennemlæsning af et digt er det vigtigt at holde øje med, hvilke typer af ord digtet indeholder. Digtets verber fortæller om digtets handling og bevægelse. Forfattere der ivrigt anvender aktive verber, får digtet til at leve med saft og kraft. Hvorimod mange passive verber tilbageholder digtets saft og kraft. Spørgsmålet om der er saft og kraft i fortællingen, melder sig hos læseren.

Sanseverber som: se, høre, lugte, mærke, smage og føle skærper den sansmæssige oplevelse af digtet.

Verbernes tid har betydning for digtets tempo. Mange verber skrevet i nutid kan give en fornemmelse af øget hastighed, hvorimod mange verber i datid kan give en fornemmelse af nedsat tid. Fraværet af verber sætter tiden i stå og mejsler digtets øjeblik i læserens bevidsthed.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Gentagelser

Gentagelser bruges i mange digte. Omkvædet gentages igen og igen. Enkelte ord kan gentages og hele verselinjer kan gentages. Effekten udebliver ikke. Læserens opmærksomhed skærpes. Det er nu, det sker, kære læser. Tag lige at være opmærksom! Gentagelser skaber en form for rytme i digtet.

Billedsprog

Digte maler billeder med ord. Billederne udfordrer vores fantasi og gør, at vi læser langsomt og tygger på billeder og ord for at få det fulde udbytte af digtet. Med digtets ord bygges billeder op og siger noget, som normalt ikke kan siges med få ord. Digte er mættede med stemninger og betydninger, som ligger lagvis gennem stroferne, skabt af metaforer og sammenligninger.

Metaforer udtrykker sig på to planer: det sproglige og det billedlige. Netop i sammensmeltningen af de to betydninger virker metaforen.

Hvis vi prøver at male en metafor, vil billederne blive interessante og formidle budskaber, som normalt ikke lader sig male.

Digtes ord maler også billeder med sammenligninger. Det, der sammenlignes, forbindes med et sammenlignende bindeord fx 'som' eller 'lige som'. Læserens viden om andre verdener end digtets aktiveres og får medbetydning for forståelsen af digtet.

Sammenligninger er på samme måde som metaforer med til at skabe billeder hos læseren. De giver digtet saft og kraft og ekstra dimensioner ud over de ord og betydninger, som dannes af digtets enkelte ord og sætninger.

Besjæling og personificering

Besjæling og personificering bruges til at skabe liv i digtet. Besjæling betyder, at man gør noget dødt levende, giver det sjæl. Nogle gange besjæles ting, begreber eller følelser på en sådan måde, så det fremstår som en person med menneskelige træk. Det kaldes personificering.

Analyse – Fortolkning – Perspektivering

I analysen af digte vokser forståelsen for digtets indhold og oplevelsen af digtet bliver større.

Når vi analyserer en tekst, tager vi tekstens enkelte dele og kigger på udtryk. I fortolkningen sætter vi de enkelte deles betydning sammen og kommer med et bud på, hvad meningen med teksten kan være.

Endelig er det vigtigt at forstå, at enhver tekst har en sammenhæng med den tid, den er skrevet i og en anden sammenhæng med den tid, den læses i. Teksten kan perspektiveres til forfatterens tid, forfatterens øvrige tekster og vores egen tid og liv. Det er vigtigt, at eleverne udfordres til at blive opmærksomme på disse sammenhænge.

I arbejdet med digte skal vi være opmærksomme på de samme elementer som i arbejdet med andre fortællende tekster. Dvs. vi skal holde øje med miljø, tid, personer, opbygning, tema/budskab mv.

Den lyriske genre er dog speciel i sin netop lyriske måde at bruge sproget på. Derfor skal vi være specielt opmærksomme på de sproglige virkemidler, der gør sig gældende i den lyriske genre.

Tekstarbejde - Digte

Vær opmærksom på

Hvordan er dit førstehåndsindtryk af digtet?

Hvad handler digtet om?

Hvordan er stemningen i digtet? Hvilke følelser er dominerende?

Komposition

Hvordan er digtets ydre komposition: layout/udseende, antal strofer, verselinjer, omkvæd mv.? Hvordan er digtets indre komposition: hvad beskrives? Hvilken udvikling sker der?

Tema

Hvilke temaer tager digtet fat på?

Tegnsætning

Hvordan er tegnsætningen i digtet? Følger den reglerne for tegnsætning, eller er der brud på regler, som gør os opmærksomme?

Rim og rytme

Hvordan er rytmen i digtet? Er der rim? Bogstavrim, enderim?

Hvilken effekt har rytme og rim for digtets fortælling?

Enkelte ord

Tilhører digtets ord en bestemt sfære?

Hvordan er bøjningen af verber, adjektiver?

Sproglige forstærkninger

Er der forstærkninger i sproget? Gentagelser af enkelte ord, vendinger, verselinjer? Hvilken betydning har gentagelserne?

Sproglige billeder

Er der sammenligninger eller metaforer?

Hvilken stemning fremkalder billederne?

Besjæling og personificering

Gøres begreber levende? Tillægges døde ting menneskelige egenskaber?

Fortælle teknik

Digtets stemme. Hvem fortæller digtet? Til hvem fortælles der?

Indeholder digtet personlige stedord? Hvilken synsvinkel ligger i fortællingen?

Fortolkning og budskab

Hvad har digtet på hjerte? Hvad vil digtets jeg fortælle os?

Perspektivering

Hvad siger digtet dig? Kan du sammenholde digtet med tiden, forfatter-skabet eller andre digte du har læst? Indeholder digtet nogen værdier, som du sætter pris på eller ikke bryder dig om?

Metodisk vejledning og baggrund

'Lindorm'

Folkevisen 'Lindorm' indeholder samme problemstilling som folkeeventyret 'Kong Lindorm'. Overgangen fra barn til voksen og hvad dette medfører af ukendt, fx seksualiteten, beskrives symbolsk gennem mødet med lindormen.

Læs eventyret 'Kong Lindorm' (se henvisninger) højt for eleverne før selve arbejdet med visen. Eleverne får på den måde et forhåndskendskab til denne tryllevises tematiske indhold.

Trylleviser har en del lighedstræk med trylleeventyr. Mennesket møder ofte overnaturlige væsner og bevæger sig på symbolske broer fra barndom til voksenliv eller fra et hjem til et nyt og anderledes hjem. Under tryllevisens symbolske bro lurker dæmonen, trolden eller de overnaturlige væsener. De kan ses som de farlige, ukontrollable drifter, der truer den ægteskabelige lykke og dermed slægten.

I 'Lindorm' er den symbolske bro en del af visens faktiske handling. Efter passagen af broen indtræder forvandlingen af personerne i visen.

Arbejd med visens tema: frygten for det ukendte. Arbejd med personernes karakteristika og modsætningerne mellem personernes karakteristika. Læg vægt på beskrivelsen af udviklingen i pigens følelser efter passagen af broen.

'Harpens kraft'

Trylleviser har en del lighedstræk med trylleeventyr. Mennesket møder ofte overnaturlige væsner og bevæger sig på symbolske broer fra barndom til voksenliv eller fra et hjem til et nyt og anderledes hjem. Under tryllevisens symbolske bro lurker dæmonen, trolden eller de overnaturlige væsener som i denne sammenhæng kan ses som de farlige,

ukontrollable drifter, der truer den ægteskabelige lykke og dermed slægten.

I 'Harpens kraft' er den symbolske bro en del af visens faktiske handling. Ved passagen af broen ligger det farlige på lur. Det går galt og den nygifte kvinde forsvinder ned til havmanden, der også har taget hendes 5 søstre.

I visen har ægtemanden et redskab til at få sin brud igen. Han spiller på sin harpe, der har så stor magt, at havmanden frivilligt afgiver bruden og de fem søstre.

Arbejd med historien om det overnaturlige, der tager kærligheden og lykken fra ægteparret.

'Jeg kan se på dine øjne'

Visen er uden for de største grupper af folkeviser (historiske viser, skæmteviser, trylleviser eller ridderviser). Visen er dog blandt de viser, som er blevet sunget gennem århundreder.

Visen er en kærlighedsvis om smerten ved ikke længere at få gengældt sin kærlighed. Vi ved ikke hvem, der synger, hvem der synges om, og hvad der er sket forud for visen. Der er en del tomme pladser i teksten. Teksten fortæller og antyder noget, som pirrer læserens nysgerrighed. Lad eleverne arbejde med tekstens tomme pladser. Stil spørgsmål til teksten om det eleverne gerne vil vide mere om.

Arbejd med hvilke ord, der bruges til at beskrive 'den svigtede' og 'den svigtende'. Perspektiver til elevernes kendskab til følelsen af svigt.

Lyt evt. til en musikalsk udgave af visen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Det var en lørdag aften'

'Det var en lørdag aften' er en gammel folkeviser, som er gendigtet af Svend Grundtvig i 1849. Digteren er søn af N. F. S. Grundtvig. Visen passer ikke ind i de største grupper af folkeviser (historiske viser, skæmteviser, trylleviser eller ridderviser). Visen er blandt de viser, som er blevet sunget gennem århundreder. Visen er med i Danmarks Kulturkanon under folkeviser.

Omdrejningspunktet i visen er kærlighedens smertelige følelser. Frygten for at miste sin elskede, smerten ved at erkende tabet af sin elskede, sorgen og følelsen af aldrig at komme til at elske igen.

Arbejd med at beskrive følelserne i digtet. Lad eleverne gå på jagt efter ord, handlinger og begreber i digtet, der fortæller om følelser.

Udviklingen i digtet viser de smertelige følelser fra start til slut fortalt med flash back. Tal med eleverne om bagudsyn ved genfortælling. Gå på jagt efter verber/udsagnsord. Tal med eleverne om, hvilken forskel der er på udsagn i præsens/nutid og i præteritum/datid.

Roserne og de røde og grønne bånd er symboler knyttet til kærligheden. Tal med eleverne om, hvilke symboler de kender og hvordan symboler kan forstærke et budskab i en tekst. Fx 'den hvide due' forbindes med fred. 'Manden med leen' forbindes med døden. 'Slangen' forbindes med falskhed.

'Skriv selv en folkeviser'

Lad eleverne arbejde med at fremstille deres egne folkeviser. Det, eleverne har lært i arbejdet med folkeviser, gøres dermed aktivt og brugbart. Repeter som indledning folkevisens genretræk og hovedtrækkene for de forskellige grupper af folkeviser.

Lad eleverne tage afsæt i en historie, som omsættes til en folkeviser. Læs et folkeeventyr eller en god historie højt for eleverne. Vær opmærksom på om

historien har udvikling, klare karakterer og værdier eller en klar morale at tage afsæt i.

Afspil afslappende og drømmende musik mens eleverne arbejder. Det kan være med til at åbne for elevernes sanser og fantasi.

Bernhard Severin Ingemann

Efter et kort mislykket jurastudie og udgivelse af digte og dramaer fik B. S. Ingemann (1789-1861) arbejde som lektor på Sorø Akademi i dansk sprog og litteratur. Senere blev han direktør for stedet.

Ingemanns litteratur er præget af romantikkens tanker, hvor store og svulmende følelser om bl.a. sjæl, Gud, historien og det nationale udtrykkes. Han var optaget af kampen mellem det gode og det onde. Hvor det onde ses som mennesket, der er materielt, egoistisk og dyrisk. Det gode menneske er mennesket, som har frigjort sig af det jordiske, og har givet sig hen til 'ånden', som det sker i kristendommen.

I Ingemanns digtning ser vi udtryk for følelser, der viser os, at sjælen er 'i et fængsel på jorden' og blot venter på at komme rigtigt hjem til himlen. Dommedagsprofetier, skrækscenarier og advarsler optræder i bl.a. Kingos salmer, men ses kun sjældent i Ingemanns digtning. Hans fortællestil er lys og let og fortæller om Guds omsorg for alle på jorden.

Herudover er Ingemanns digtning præget af betagelse over skabelsens under, solopgangen og hele verdensrummets eksistens.

B.S. Ingemann havde et meget omfattende forfatterskab. Han udgav digte, salmer, dramaer, eventyr, noveller og romaner. Mest kendte er hans morgen- og aftensange, hvor han på en enkel og smuk måde fortæller om universets under.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'I østen stiger solen op',

B. S. Ingemann

Salmen er en af vores mest kendte morgensalmer. Salmens vigtigste tema er solen og solens funktion. Arbejd med hvilke funktioner solen har i salmen. Lad eleverne tegne solen og notere solens funktioner på tegningen. Udlever evt. en forstørret kopi af salmen. Lad eleverne klippe de enkelte strofelinjer ud og lim dem på tegningen.

Læg vægt på besjæling af himmelgemyerne og den effekt, det har for det samlede budskab. Alt bliver levende og energifyldt med parallellerne til Paradis' og Betlehems søn.

Salmen rummer mange paralleller til bibelhistorien. Tal med eleverne om, hvilken effekt det har på salmen, at salmen både handler om det naturvidenskabelige fænomen, 'at solen står op' og det bibelske og det symbolske i salmen, at 'Jesus er en sol'. Lyt evt. til en musikalsk udgave af salmen.

Lad eleverne arbejde med ord fra deres egen morgen. Sæt ordene sammen til diamantdigte. Arbejd med sproget så digtene rummer præcise og gode morgenstemninger.

Arbejdet kan udvides med at lave digte over 'gode morgener' og 'mindre gode morgener'.

'Dejlig er jorden', B. S. Ingeman

Salmen synges til forskellige lejligheder både i kirken og uden for kirken.

Lad eleverne arbejde med de enkelte strofer og deres indhold.

Salmer genfortæller og henviser ofte til dele af bibelhistorien. Det sker også i denne salme. Find sammen med eleverne de bibelske steder i salmen. Tal med eleverne om hvordan intertekstualitet, at tekster 'taler til hinanden', er med til at forstærke meningen og budskabet i en historie. Lyt evt. til en musikalsk udgave af salmen.

B. S. Ingemann skriver ofte om skabelsens underer på en lys og positiv måde.

de. Lad eleverne arbejde med det lyse og lette i beskrivelsen af livet på jorden. Lad eleverne bruge deres egne erfaringer med det gode og positive på jorden til at skrive digte, breve eller en dagbog.

Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Grundtvig (1783-1872) er født i Vordingborg som søn af en præst. Efter studentereksamen gennemførte han teologistudiet og fik ansættelse som huslærer på Lange-land. Her forelskede han sig voldsomt i hussets frue. Kærligheden var umulig og smertefuld for Grundtvig, der søgte forklaringer på sin dybfølte smertelige forelskelse.

Grundtvig flygtede ind i romantikkens tanker, der viste ham vejen til harmoni. Ifølge romantikkens tanker var harmoni, den guddommelige kraft som gennemstrømmer og forener alt. Kraften beskrives også som 'ånden i naturen'. Grundtvig blev dybt religiøs og optaget af den romantiske tankegang. Senere blev han dog mere jordnær.

Livet igennem var han optaget af, hvordan troen kunne gøres nærværende og levende for almindelige mennesker. Udtrykket 'det levende ord' fortæller om Grundtvigs holdninger til, at teori skulle forenes med praksis på en engageret og nærværende måde gennem fortælling. Gennem 'det levende ord', som i kirken bedst blev udtrykt gennem trosbekendelsen og dåben, skulle mennesket styrkes i det kristne fællesskab.

Grundtvig er Danmarks mest produktive salmeforfatter. Mere end 1400 salmer har flydt fra hans pen. Kendetegnende for hans salmer er, at han gerne ville have det guddommelige til at afspejle sig i menneskets almindelige liv.

I modsætning til fx Kingo og Brorson er Grundtvigs salmer ikke moraliserende og taler ikke om synd og nåde. Grundtvig betragter ikke Gud som den strenge dommer, men som den kærlige fader, der kan forbinde livet med døden.

Indholdet i Grundtvigs salmer er præget af fællesskab, og han skriver oftere 'vi' end 'jeg'. Grundtvig tager afstand fra den

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

tids salmer, der ofte var domineret af Jesus' lidelse og død, streng moral i Guds navn og længslen efter livet med Gud efter den jordiske død. I Grundtvigs salmer fortælles om, at livet også skal leves på jorden, hvor Guds rige også findes.

Grundtvig havde mange kasketter på i sit lange liv. Han nåede at være præst, pædagog, historiker, oversætter, politiker og forfatter. Grundtvig har haft stor indflydelse på dansk kultur og tankegang. Begrebet 'frihed' er centralt på mange områder i hans virke: i skolen, i pressen, i kirken og i det politiske liv.

I dag lever hans tanker om menneskets liv videre i bedste velgående. Tankerne om 'det levende ord', at mennesker skal mødes, diskutere og opleve sammen for at udvikle sig og blive klar over, at vi tilhører et fællesskab, er en del af arven fra Grundtvig.

'Det kimer nu til julefest', N. F. S. Grundtvig

Salmen fortæller historien om Jesus fødsel og hans rolle i kristendommen. Salmen opfordrer den syngende til at blive troende, at invitere Jesus indenfor: 'hold selv i os din julefest'.

Arbejd med hvilke budskaber der udtrykkes i salmen.

Arbejd med de sproglige billeder i salmen. Lav associationer over billeder. Hvad kan 'skyggers land' betyde? Hvem bor i 'skyggers land'? Hvad er det modsatte af 'skyggers land'? Lyt evt. til en musikalsk udgave af salmen.

'Skyerne gråner, og løvet falder', N. F. S. Grundtvig

Salmen handler om, at der skal tændes lys i mørket. Bogstaveligt og billedligt talt fortæller salmen om, hvordan vi som mennesker kan hente lys og styrke i historien, slægten, i naturen eller i kristendommen. Lyt evt. til en musikalsk udgave af salmen.

Lad eleverne arbejde med salmens fortælling om årets gang ved at placere de enkelte verselinjer på et stort årstidshjul. Se forslag til arbejdsopgaver i elevvel. Arbejd med modsætningerne i digtet. Arbejd med hvordan glæder og sorger bliver udtrykt gennem sproglige billeder hentet fra naturen og fra historien.

Salmer er ofte alvorstunge og moraliserende. Grundtvigs salmer er anderledes. De handler om det smukke i livet og om, hvordan vores liv på jorden kan blive godt at leve.

Lad eleverne arbejde med salmens tema om at give gode råd til en, der er ked af det eller trist til mode.

Tal med eleverne om hvad Grundtvig har villet fortælle os med denne salme. Fortæl om salmens rolle gennem historien.

Steen Steensen Blicher

Steen Steensen Blicher (1782-1848) blev født i landsbyen Vium syd for Viborg. Faderen var præst, og Blicher gennemførte studier med henblik på at blive præst.

Efter afsluttet embedseksamen blev han adjunkt ved 'Den lærde Skole' i Randers. Der underviste han, indtil han blev gift med farbrorens enke, den kun 17 år gamle Enestine Juliane. Herefter arbejdede han med at udvikle og offentliggøre forsøg inden for landbruget. I samme periode påbegyndte han sit forfatterskab. Fra 1819-1847 var Steen Steensen Blicher sognepræst, samtidig med at han fortsatte med at skrive.

Tidens tanker om litteratur og dannelse var præget af et ønske om, at almindelige mennesker fra brede samfundslag skulle få del i litteraturen. Litteraturen skulle ikke kun skrives og udgives til de bedst uddannede mennesker.

Gennem tidsskriftet 'Læsefrugter' blev litteraturen formidlet. Tidsskriftet udgav morsomme historier, sørgelige historier, krimier og gysere. Honoraret udbetaltes pr. side til de forfattere, der bidrog. Det fik den fattige Blicher til at satse på at levere noveller frem for digte.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

I Blichers noveller møder læserne fængslende læsning i kraft af mord, bortførsler, erotik og ulykkelig kærlighed. Temaer som også findes i triviallitteratur, men som med Blichers talent i en del af novellerne blev til stor litteratur.

Jonglering med fortælleteknikken er noget særligt for Blichers fortællestil. Hans fortællere oplever ofte mange usandsynlige ting, der fremstilles sandsynligt. Som læsere kommer vi ofte til at tvivle på sandheden og hvilken sandhed, det er fortælleren formidler. Blicher får læserne til at gå aktivt ind i historiens tema og tage stilling til budskabet.

Blichers noveller har ofte flere lag. Det første lag er udtryk for en idylliseret verden, hvor alt tilsyneladende er idyl. Straks man dykker dybere ned i teksten, får man øje på Blichers kritik af den idylliserede livsform. Den er ofte forløjet og gør mennesker ulykkelige.

Et centralt motiv i mange af Blichers noveller er 'forandringen'. I hans tekster kommer et vendepunkt, en afsløring, hvor læseren bryder gennem en tilsyneladende harmonisk overflade og får øjnene op for en dybere kaotisk virkelighed.

Blichers værker er skrevet i den del af litteraturhistorien, som kaldes romantikken. Hans værker indeholder dog også mange træk fra den kommende litterære periode, som kaldes 'realisme'. Her blev samfundsdebat og politiske holdninger dominerende i teksterne.

'Det er hvidt herude', St. St. Blicher

'Det er hvidt herude' er et digt mættet af længsel efter forår. Fuglene, jorden og vejret bruges til at forstærke følelsen af kulde, vinter og længsel. Naturen tillægges menneskelige egenskaber, hvilket er med til at understrege kulden og længslen efter varme.

Triviallitteratur

I triviallitteratur er karaktertyperne meget tydelige og skabelonagtige, sproget er let at læse, og historierne er enkle i deres opbygning og ender lykkeligt.

Læseren bliver underholdt og engageret følelsesmæssigt i læsningen. Handlingen byder på identifikation, spænding, romantik og mulighed for en kortvarig flugt fra hverdagen. Triviallitteratur kræver ikke stort engagement hos læseren og sætter ikke større erkendelses- eller følelsesmæssige spor hos læseren.

lægges menneskelige egenskaber, hvilket er med til at understrege kulden og længslen efter varme.

Arbejd med hvordan St. St. Blicher bruger fuglenes karaktertræk til at forstærke budskabet i sangen. Lad eleverne tegne, male og beskrive fuglene. Vi kan tillægge dyr følelser og væremåder til at forstærke en følelse i en situation. Det sker når vi bruger dyrene i sproglige billeder med sammenligninger. Fx 'Han var stolt som en løve,' eller når vi skriver digte og bruger mange ord fra samme sfære til at skabe en bestemt stemning med.

Arbejd med følelser og dyr ved at tale om dyrenes karakter. Brug arbejdet til at lade eleverne skrive digte, en række sammenligninger eller en lille fortælling. Se kopiark 2 med oplæg til at skrive digte.

Arbejd med fortællestemmen. Lav en monolog, som udtrykker digtets indhold. Lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.

Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen (1805-1875) var søn af en skomager. Han blev født på samfundets bund, men havde gennem hele sit liv ambitioner om at tilhøre samfundets top.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fjorten år gammel rejste han til København for at indlede sin karriere som kunstner. Han forsøgte sig med teater, skuespil, ballet og som dramaforfatter. De mennesker, som havde betydning og magt inden for kunst og kultur i København, lærte H. C. Andersen at kende, fordi han besad en pågående ihærdighed, som var påfaldende i forhold til hans manglende kunstneriske talent. De skuespil, som H. C. Andersen indleverede viste mangel på skolekundskaber og derfor indstillede teaterdirektionen, med Jonas Collin i spidsen, ham til kongelig understøttelse, så han kunne komme i latinskole. Gennem resten af livet havde H. C. Andersen stor kontakt med venen Jonas Collin, som hjalp ham økonomisk igennem trange tider.

H. C. Andersen huskede især rektor Simon Meisling fra latinskolen. Ifølge hans erindringer pinte og plagede Meisling ham på groveste vis.

H. C. Andersen skrev i en tid, der var kraftigt præget af romantiske strømninger. Han skrev med romantiske idealer, men brød også med de dele af romantikken, som blåøjede kun ville se og skildre det gode i verden. H. C. Andersen skrev eventyr, hvor han skildrede, afslørede og kritiserede forhold i samfundet, så læseren opfordredes til at tage stilling til værdierne i vores virkelige verden.

H. C. Andersen gjorde det næsten umulige i 1800-tallet. Han skiftede miljø og social klasse, fra bund til top. Han oplevede sin opstigning både som et eventyr, men også som en livslang konflikt mellem hans arbejdsbaggrund og det fine borgerskab, som han endte med at blive en del af.

H. C. Andersen ville være dannet, færdes blandt de dannede og lukkes ind i den borgerlige verden.

I et brev til sin ven, Thomas Overskou, skrev han i april 1833: *'Der er næppe nogen forfatter, hvis liv mere har grebet ind i hans digtning end mit i hvad*

jeg har nogen forfatter, hvis liv mere har grebet ind i hans digtning end mit i hvad jeg har frembragt... Mit liv er selv et forunderligt eventyr, som verden måske engang skal få at høre'.

Hans dannelsesproces var smertefuld og gav ham følelsen af at være rodløs og hjemløs. Det ses bl.a. i hans dagbøger og i nogle af hans digte.

H. C. Andersen havde et omfattende forfatterskab. Stort set alle genrer er repræsenteret fra drama, til lyrik, fra sange og til eventyr. H. C. Andersen er mest kendt for sine eventyr, der er oversat til all verdens sprog.

'Brødre, meget langt herfra', H. C. Andersen

Digtet er skrevet i 1836, hvor nogle få danskere var udvandret. Fortæl eleverne om den historiske baggrund for udvandringen til Amerika. Senere tog udvandringen fart. Mellem 1870 og 1900 udvandrede 170.000 danskere. De tog især til Amerika. I alt udvandrede ca. 10 % af befolkningen.

Der var stor social nød i Danmark i 1800-tallet. Mulighederne for at ændre livsbetingelser for sig selv og sine børn var ringe. Mange var født til et liv i fattigdom. Drømmen om at få retten til egen jord og dermed blive økonomisk uafhængig var en stor drivkraft. Ønsket om større politisk og social retfærdighed havde også stor betydning for ønsket om at udvandre.

I digtet henvises til fuglen Fønix. Læs eller fortæl sagnet om fuglen Fønix for eleverne (se henvisninger). Fuglen Fønix er et mytologisk symbol på genfødsel. Tal med eleverne om andre symboler, som vi kender fra fortællinger, reklamer, eventyr eller fra biblen.

Digtets sproglige virkemiddel er overdrivelser og ironi. Lad eleverne arbejde med digtets overdrivelser. Lad eleverne selv lave sproglige overdrivelser, som kan sættes sammen til et digt. Lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'I Danmark er jeg født',

H.C. Andersen

Fortæl eleverne om baggrunden for sangen. I Danmark er jeg født er en af de mest kendte sange af H.C. Andersen. Den er så populær, at den er foreslået som alternativ nationalsang.

Sangen blev skrevet i den tid, hvor Danmark var i krig mod Preussen (1848-50).

Tekstens indhold er meget national, som mange sange fra 1800-tallet.

H. C. Andersen skrev ikke om krig og heltegerninger men lagde vægt på det danske sprog, landskabet og på landets historie. Fortæl eleverne om hvordan Danmarks geografiske grænser har flyttet sig gennem århundreder.

Fortæl historien om guldhornene og læg vægt på den symbolske status, som guldhornene har fået i kunstneriske udtryk fra romantikken.

Lad eleverne arbejde med at finde nationale træk i sangen. Tal med eleverne om hvad der er af national værdi for eleverne.

Lad eleverne arbejde med at finde rosende ord om udvalgte kategorier fx 'sproget', 'landskabet' og 'historien'. Lad eleverne klippe de enkelte verselinjer ud og placere dem i kategorier. Forstør evt. sangen op for at lette klippearbejdet.

Christian Winther

Christian Winther (1796-1876) voksede op på en præstegård ved Næstved, hvor hans far var præst. Den dag Christian Winther fyldte 5 år, tog hans mor ham op på en høj i haven. Her skulle han opleve den sjællandske solopgang.

Oplevelsen af solopgang var fyldt med magi, stemning og store følelser. Christian Winther tabte på sin 5 års fødselsdag sit hjerte til Sjælland. Han skrev i flere af sine digte om kærligheden til Sjælland.

Christian Winther blev uddannet som præst. Han fik dog ikke nogen stilling

som præst, men arbejdede i stedet som huslærer på en stor gård. Her forelskede han sig i sin unge elev, Alvilde. Hun afviste ham gennem et halvt liv. Det gjorde ondt på ham at blive afvist, men det fik ikke Christian Winther til at opgive kærligheden.

Senere i livet forlovede han sig med en anden pige, Sophie. Han ophævede dog forlovelsen, da han mødte en gift kvinde, Julie, som han forelskede sig meget voldsomt i. Senere blev Julie skilt og gift med Christian Winther.

Christian Winther skrev digte, noveller og en enkelt roman.

Kærligheden til kvinden og naturen var omdrejningspunktet for Christian Winthers digtning. De fleste af hans digte foregår mellem to personer, der enten er i hjemmet eller på et historisk sted i naturen. Små detaljer i digtene er med til at forstærke den idylliserede tilstand, som også kaldtes 'biedermeier'. Senere blev Christian Winthers digtning om kærlighed præget af uro, lidenskab og fremmedartede miljøer.

'Min skat', Christian Winther

I dette voldsomme kærlighedsdigt benyttes sproglige billeder og sammenligninger.

Lad eleverne tegne 'min skat' for at få et billede på hende. Målet med opgaven er ikke det kunstneriske udtryk. Visualisering bruges til at hæfte adjektiver og sammenligninger på, så den samlede kærlighedsrklæring træder frem. Rimene er drivkraften i digtets rytme og fortælletempo.

Lad eleverne beskrive en person de holder meget af. Sammenlign med fortællerens beskrivelser. Læg vægt på at der i sammenligningerne ses at kærlighed er eksistentiel og uden indholdsmæssig påvirkning af historisk tid.

Vær opmærksom på at sprogets udtryk ændres gennem historien. Tal med eleverne om hvilke ord vi i dag bruger til at beskrive en person, vi holder meget af.

Fx glæden, det kedelige osv. Sammenlign med sproget i digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Der ligger du i havet', Christian Winther

Digtet er vers 5, 9, 11, 17 og 22 af digtet 'Sjælland' (se henvisninger).

Digtet er en fædrelandssang, der med sproglige billeder fortæller rosende om landet. Der vises stolthed og kærlighed til landet. Fædrelandskærligheden bliver personificeret i forholdet mellem 'jeg' og 'du'. Arbejd med digtets sproglige billeder og betydningen heraf.

Lad eleverne visualisere beskrivelsen af landet. Kopier Danmarks-kort i A3-format. Se kopiark 1. Lad eleverne tegne oplysninger fra sangen ind på kortet. Fx 'brusende Kattegat', 'det blå silkebolsteret/havet', nisser, trolde og et enkelt genfærd af en gammel krigshelt. Tag en ekstra kopi af sangen og lad eleverne klippe verselinjer ud og lime dem på kortet. Herved arbejdes der med tekstens indhold gennem visualisering og digtets fortælling bliver konkret. Arbejd med sproglige billeder. Se elevdel s 42.

Tal med eleverne om at fædrelandssange altid fortæller rosende og positivt om et land og altid undlader at fortælle det, der er problematisk.

Henrik Pontoppidan

Henrik Pontoppidan (1857-1943) voksede op i Randers i en streng kristen familie. I protest rejste Henrik Pontoppidan til København for at læse til ingeniør. Selv om han fik gode resultater ved sine eksaminer, afsluttede han ikke studiet men levede af at være forfatter og journalist.

I forfatterskabet kritiserede han den strenge kristne moral, som herskede på det tidspunkt. Han skrev kritisk om samfundet, skabte debat og beskrev menneskets psykologiske og sociale muligheder for forandringer.

I starten af forfatterskabet var Henrik Pontoppidan præget af den naturalistiske tankegang, at menneskets mulig-

heder er bestemt af miljø og arv. Forfatterskabet var på det tidspunkt meget samfundskritisk. I slutningen af forfatterskabet bevægede han sig bort fra den låste og forudbestemte tankegang, der fulgte i kølvandet på naturalismens forhold til menneske, arv, miljø og udviklingsmuligheder. Han resignerede i forhold til den politiske debat og lagde vægt på, at menneskets muligheder for at skabe sit eget liv ligger i at kende sig selv og sine egne kræfter.

I 1917 fik Henrik Pontoppidan Nobelprisen i litteratur for gennem sit forfatterskab at have sat vigtige spor - ikke kun i dansk litteratur - men i verdens litteratur.

Henrik Pontoppidan er mest kendt for sine noveller og romaner.

'Jeg så i øster', Henrik Pontoppidan.

Digtet handler om længslen efter den mistede kærlighed og jagten på at genfinde den.

På to strofer fortæller digtet om, hvordan jeg-personen leder efter kæresten, og hvordan han planlægger at komme i nærheden af kærligheden igen. Lad eleverne arbejde med hvordan budskabet gøres tydeligere og intenst ved at bruge gentagelser.

Dagbogsskriverier giver eleverne muligheder for at arbejde aktivt med digtets historiske træk og budskab.

'Vi ejer skatte', Henrik Pontoppidan

Digtets eneste strofe fortæller med få og enkle sproglige billeder om forskellen på at låne og eje.

Lad eleverne arbejde med digtets budskab. Tal med eleverne om glæden og risikoen ved at låne ting af kammerater frem for selv at eje tingene. Tal også om glæden ved selv at skabe ting.

Tal om digtets enkle metaforer. Eleverne skal have opmærksomhed på hvordan sproglige billeder er med til at give digtet flere betydninger end den første umiddelbare gennemlæsning giver.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Jeppes Aakjær

Jeppes Aakjær (1866-1930) tilhører den gruppe af forfattere der omkring århundredeskiftet giver hjemstavnsdigtningen en central plads i forfatterskabet. Jeppes Aakjær skrev om natur, mennesker og sociale forhold, som det almindelige menneske kunne identificere sig med.

Jeppes Aakjær stammer fra et meget fattigt bondemiljø på Skiveegnen. Hans barndom var præget af, at forældrene var hinandens modsætninger. Faren talte og lo meget. Han blandede sig aktivt i politik og i, hvordan samfundet var indrettet.

Moren var indadvendt og følsom. Hun var dybt troende og mente, at Gud gav svaret på alle spørgsmål i livet. Hun interesserede sig ikke for, hvad der foregik udenfor hjemmets fire vægge.

Jeppes Aakjær arvede karaktertræk fra både faderen og moderen. Det ses tydeligt i forfatterskabet. Fra faren arvede han det udadvendte og engagerede. Fra moren arvede han en følsom interesse for naturens skønhed.

Jeppes Aakjær uddannede sig til lærer og læste senere historie. Han sugede intenst ny viden til sig. Litteratur skulle bruges til at blive klogere af. Jeppes Aakjær var optaget af, hvordan de svage havde det. Han diskuterede og debatterede emnet på højskoler og på foredragsturneer. Jeppes Aakjær var optaget af Georg Brandes fremskridtsteorier, om at litteraturen skulle handle om samfundet.

Jeppes Aakjær blev både gift og skilt og gift igen. Han boede på Jenle, sammen med sin anden kone, Nanna. Ægteparret startede en tradition med Jenlefester. Her mødtes tusindvis af mennesker hver sommer. De kom for at høre politikere og forfattere holde foredrag og diskutere samfundets indretning. Jenlefesterne stoppede ved Jeppes Aakjærs

død. Senere er traditionen genoptaget af en lokal forening.

Jeppes Aakjær mente, at litteratur skulle være levende og skabe debat. Et grundlæggende træk ved Jeppes Aakjærs digtning er den åbenlyse kritik af enhver form for undertrykkelse og umyndiggørelse af mennesket.

Han skrev romaner og digte, der skabte debat om, hvordan samfundet var indrettet. Jeppes Aakjær skrev også digte om stemningen i naturen.

'Hvem sidder der bag skærmen', Jeppes Aakjær

Digtet er skrevet i den periode af litteraturhistorien, som kaldes realismen. I litteratur fra realismen vises kampen mod den sociale arv.

'Hvem sidder der bag skærmen' bliver fortalt direkte til læseren. Vi bliver taget med ind i historien og er første vidner til fortællerens sociale vrede.

Lad eleverne stille spørgsmål til tekstens tomme pladser. Fx 'Hvorfor finder du dig ikke et andet arbejde'? Arbejd med spørgsmålene i mindre grupper og fælles i klassen. Benyt evt. 'den varme stol'. Lad på skift eleverne 'sidde i den varme stol' og være Jens Vejmand. Lad vedkommende svare på spørgsmål, som klassen har forberedt. Det er her vigtigt, at eleverne har forhåndsviden om forholdene for en arbejder i 1905.

Lad eleverne arbejde med personkarakteristik af Jens Vejmand. Arbejdet giver kendskab til, hvordan mennesker fra den fattigste del af befolkningen kæmpede mod den sociale arv og ofte sad fast i den.

Lav biografiske digte, biodigte, ud fra oplysningerne om Jens Vejmand. Ikke alle oplysninger til et biodigt er givet i digtet. De linjer, der ikke er oplysninger om, laver eleverne ved meddigtning (fx om slægtsforhold). Lad evt. eleverne grafisk markere deres meddigtende oplysninger med en anden farve/skrifttype end ved de faktiske oplysninger, som digtet giver.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Tal med eleverne om på hvilken måde digtet er debatskabende. Hvorfor tror I sangen er en af Jeppe Aakjærs mest populære?

Perspektiver digtets tema og budskab til vores tid. Hvor finder vi fattige mennesker i dag? Hvilke muligheder har de for at bryde mønstret?

Martin Andersen Nexø

Martin Andersen Nexø, (1869-1954) voksede op i en fattig arbejderfamilie. Han var det 4. barn ud af 11. Familien flyttede fra København til Rønne. Her arbejdede Martin Andersen Nexø som vogterdreng, og kom senere i lære som skomager. Familiens liv var præget af hårdt arbejde. Det var medvirkende til, at Martin Andersen Nexø bestemte sig for at arbejde for de fattige arbejders vilkår.

Ophold på Ask Højskole og et rekreationsophold for tuberkulose, satte ham i gang som forfatter. Igennem forfatterskabet viste Martin Andersen Nexø solidaritet med samfundets udstødte og med dem, der nægtede at finde sig i deres sociale skæbne.

Martin Andersen Nexøs tanker om mennesket går igen gennem hele hans forfatterskab. Næsten som en ledetråd. Nexø værdsatte proletaren, det arbejdende og fattige menneske, der inderst inde er godt og sundt. Netop fordi proletaren har gå-på-mod og en sund indstilling til livet. Endvidere troede han på, at det er menneskets natur at holde sammen, arbejde sammen og tage sig godt af hinanden. Martin Andersen Nexø troede fuldt og fast på, at fremskridt kun kan ske, hvis mennesket ikke kun tænker på sig selv. Menneskets gode og naturlige egenskaber om at tage vare på hinanden gennem fællesskabet kan spores, når vi lader os dominere af den egoistiske trang til at samle rigdom og magt blot for selv at få glæde af det.

Martin Andersen Nexøs tanker om at mennesket af natur er solidarisk med

hinanden går stik i mod den tankegang, som den tids industrisamfund bragte med sig. Den var præget af liberalismen, at mennesket må skabe sit eget liv.

Martin Andersen Nexø arbejdede som journalist for forskellige aviser, mest på aviser der skrev for arbejderklassen. En overgang var han medlem af Socialdemokratiet men meldte sig senere ind i Kommunistpartiet. Efter revolutionen i 1917 blev det kommunistiske Sovjetunionen dannet. Martin Andersen Nexø besøgte i flere omgange landet og var en stor beundrer af landets arbejderstyre.

I 1951 flyttede han til Dresden i det daværende Østtyskland. Her boede han til sin død i 1954.

'Æslet', Martin Andersen Nexø

Digtet er en fabel, som fortæller historien om et æsel, der ved en tilfældighed får en helt ny, anderledes og mere magtfuld rolle. Lad eleverne arbejde med gentagelser af verslinjen 'af ren tilfældighed'. Gentagelsen viser fortællerens holdning til æslets tilfældige rolleskifte.

Visualiser æslets udvikling i status på en tidslinje. Tal med eleverne om det komiske og symbolske i, at æslet får en høj status i et samfund. Lad eleverne notere oplysninger om fortælleren. Vi får enkelte oplysninger om fortælleren i de første strofer. Elevernes meddigtning om fortælleren kan anspore til en begyndende tolkning og tanker om, hvad forfatteren vil fortælle med digtet.

Sammenlign æslets rolle i samfundet med forskellige menneskers rolle i samfundet. Tal om hvilke kvaliteter, der gør at man som menneske får en højere status i en gruppe.

Johannes V. Jensen

Johannes V. Jensen (1873-1950) er født og opvokset i Himmerland, hvor han modtog undervisning i hjemmet. Efter studentereksamen flyttede han til København, hvor han startede på medicinstudiet. Han tjente penge til studierne ved at

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

skrive spændingsromaner til magasinpressen.

I 1895 opgav Johannes V. Jensen studierne og levede udelukkende som forfatter og journalist. På det tidspunkt havde han allerede udgivet 12 romaner.

Johannes V. Jensens forfatterskab blev omfangsrigt og udtrykker appetit på livet. Han skrev om menneskets kraft og drømme om at realisere sig selv. Han foretog lange rejser til Amerika og Østen og rundt i Europa. Indtrykkene herfra er tydelige i hans digtning.

Johannes V. Jensen var overbevist darwinist og ateist. Han havde et udpræget naturvidenskabeligt menneskesyn. I hans tidlige digtning ser vi også konflikten mellem det moderne videnskabelige intellekt og det romantiske og religiøst prægede menneske.

Johannes V. Jensen er især kendt for sine Himmerlandshistorier og for sine myter. Normalt betegner myter fortællinger om guder og væsener fra en anden verden. Myten forklarer sammenhænge i vores verden på en billedlig måde. Fx sammenhænge om naturen, kulturen eller vores måde at være sammen på. Men Johannes V. Jensen bruger mytebegrebet på en anderledes måde. For ham er myten en kort fortælling, der beskriver en intens oplevelse. I 1944 modtager Johannes V. Jensen Nobelprisen i litteratur.

'Det lille folk', Johannes V. Jensen

Digtet fortæller om, hvad en forælder kan se af skolens liv fra sit vindue. Naturen bruges som metafor for den forandring og udvikling barnet gennemgår i skolen.

Lav brainstorm i grupper over årstiderne. Lad hver gruppe notere alle ord, stemninger og handlinger som hører til de forskellige årstider. Arbejd med en årstid ad gangen. Læg i fremlæggelserne vægt på ligheder og forskelle imellem de enkelte årstider.

Lad eleverne fokusere på detaljerne i

de to historier, som digtet fortæller. Historien om elever, der er på vej til skole og historien om vejret og årstiden. Visualiser digtets indhold i en illustration.

Digtet fortæller, hvad jeg-personen ser og tænker om 'den lille flok' på vej til skole. Lad eleverne perspektivere indholdet af digtet til deres egen verden. Lad eleverne lave fortællinger om deres egen skolevej. Fokuser på fortælle teknik. Lad eleverne arbejde med skift af synsvinkel fra jeg-person til en 3. persons fortælling.

Tal med eleverne om, hvilke dele af historien, en udenforstående af gode grunde ikke kender noget til. Det kan fx være følelser, tanker mv. På den måde skifter historien fra indre syn til ydre syn.

'Solhvervssang', Johannes V. Jensen

Digtets årstid er central for temaet i digtet. Digtet indeholder en del ord, der viser læserne, at det er vintertid. Lad eleverne lede efter ord, der fortæller om årstiden.

At arbejde med besjæling er en væsentlig del af det litterære arbejde, når vi arbejder med digte. 'Forjættede sommerlæ' og 'søde skove' tillægger begreber og ting følelser, som er vigtige i læsningen af digtet. Tal med eleverne om, hvilke følelser og forventninger, der knytter sig til at være fx 'en sød skov'. Besjæling er et sprogligt virkemiddel, som bruges for at opnå noget ganske bestemt.

Arbejd med besjæling i grupper. Hver elev lægger 3-5 ting på et fælles gruppebord. Øvelsen går ud på at besjæle tingene. Eleverne skiftes til at tage en ting op i hånden og sige en besjælet sætning om tingen. Fx 'Min venlige telefon smiler til mig fra sit skjul i tasken'. Grupperne retter sætningerne til, så det ønskede udtryk skærpes. Lad hver gruppe vælge de bedste besjælinger ud, som layouts og udstilles i klassen.

Digtet handler om en eksistentiel længsel mod sommer. En længsel som mange mennesker kender til. Temaet perspektiveres ved at arbejde med ligheder og forskelle i længsel efter sommer på digets tid og i

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

dag. Der arbejdes aktivt med den erhvervede viden gennem dagbogsskrivier.

Tom Kristensen

Tom Kristensen (1893-1974) voksede op i en tid præget af store forandringer. Industrialisering havde givet mennesket en optimistisk tro på den moderne verdens uanede muligheder.

Den samme industrialisering gjorde 1. Verdenskrig til en krig med grusomme krigsmaskiner, hvis effektive resultater rystede mennesket. Efter krigen gennemførtes et generationsopgør. Gamle idealer erstattes af nye. USA's stærke økonomiske position efter krigen gjorde, at USA på mange områder blev et forbillede for den vestlige verden.

Følelsen af ikke at have noget kendt at støtte sig til, værditabet og tomhed blev af stor betydning for Tom Kristensens værker.

Tom Kristensen var produktiv fra 1920-1930, hvor han bl.a. skrev sit største værk 'Hærværk', der byggede på hans egne oplevelser som alkoholiker. Tom Kristensen holdt tidligt op med at skrive romaner og digte men fortsatte til sin død som skarpsindig kritiker.

'Lirekassen', Tom Kristensen,

Digtet er en beskrivelse af lirekassemandens arbejde, måden han skaber musik og bevægelse på hos sine lyttere. Både i pigernes dans, drengenes tramp og i konernes opvask i gårdens lejligheder. Det indre scenarium, som dannes hos læserne, når man læser digtet, er vigtig for forståelsen af digtet. Tal med eleverne om hvad de ser for sig, når de læser digtet.

Fortæl om datidens lirekassemand og hvordan pengene som tak blev kastet ned i gården til lirekassemanden.

Digtet lyder næsten som en lirekasse. Musikken skabes af digtets monotone rytme. Lav trykssvage og trykstærke

tramp i gulvet, mens du læser digtet højt for klassen. Afspil gerne en musikalsk udgave af sangen.

Arbejd med digtets bogstavrim. Både med konsonanter (alliterationer), med vokaler (assonans) og med enderim. Alle rim, der går igen i digtet er med til at skabe rytme og lyde i digtet. Se også oversigten over forskellige typer af rim på s 63.

Scenariot i digtet er fyldt med handling. Læg mærke til digtets handleverber, noter dem og tal om hvordan verber skaber handling og bevægelse i vores sprog og i digtet.

'Trillebørens morgensang', Tom Kristensen

Trillebørens morgensang handler om en fortællers umiddelbare ulyst og ugidelighed ved at køre skrald med en trillebør. Fortælleren projekterer sin situation over på trillebørens lyd. Den bliver et billede af fortællerens ulyst og ugidelighed.

Arbejd med beskrivelserne af tilstanden hos fortælleren og trillebøren. Arbejd gerne med beskrivende ord, som adjektiver og verber og sammenstillinger af ord, der viser noget om tilstanden.

Lav et sorteringsskema på tavlen i fire kolonner: substantiv/navneord, adjektiver/tillægsord, verber/udsagnsord, verse-linjer. Brug skemaet til at registrere beskrivelser fra digtet. Fx trillebør – hånsk – hyler – 'Gider vi, gu gør vi ej'. Brug evt. en farve til at beskrive trillebørens tilstand med og en farve til at beskrive fortællerens tilstand med. Farv udsagn i digtet, der fortæller noget om henholdsvis fortæller og trillebør.

Lad eleverne tegne et billede af situationen i digtet. Lad eleverne sætte jeg-udsagn på tegningen for hvordan fortæller og trillebør fortælles at have det. Brug både digtets ord og elevernes egne ord.

Arbejd med lydsiden i digtet. Undersøg hvordan rim og rytme skaber lyd i digtet. Lyden er et udtryk for tilstanden i digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Overskriften fortæller noget væsentligt om indholdet. Arbejd med meningen og effekten af personificeringen af trillebøren.

Lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.

Tove Ditlevsen

Tove Ditlevsen levede fra 1917-1976. Hun voksede op i en fattig socialdemokratisk arbejderfamilie i København.

Tove Ditlevsen skrev både digte, romaner, noveller og børnebøger. Det tematiske omdrejningspunkt i forfatterskabet var kvindens roller. Gennem opfyldelsen af forskellige roller får kvinden sin identitet. Ifølge Tove Ditlevsen er den borgerlige kvinde i bund og grund ensom, udsat og splittet. Mennesket rummer mange uforklarlige følelser, som destruktion, jalousi, skamfuldhed mv., som Tove Ditlevsen gennem sit forfatterskab beskrev på en ærlig og personlig måde.

Personligt var Tove Ditlevsen i perioder narkoman og var i flere omgange indlagt på psykiatrisk hospital til behandling for voldsomme psykiske problemer.

Tove Ditlevsens liv var præget af grundlæggende følelser af ensomhed, angst, tvivl og splittelse. Disse følelser delte hun gennem sit forfatterskab med sine læsere, der så deres egen usikkerhed og deres egne problemer ved at høre hendes livshistorier. At hun skrev om svære følelser på en måde, så læserne kunne genkende sig selv, gjorde hende meget populær. På trods af at hun var berømt og populær, oplevede Tove Ditlevsen en smertelig splittelse, angst og ensomhed, som gjorde, at hun til slut tog sit eget liv.

'Min nye kjole', Tove Ditlevsen

Start med at lade eleverne lave meddigtning ved at stille spørgsmål til digtets fortæller. Derved kommer eleverne tættere på fortælleren.

Arbejd med at beskrive karaktertræk for fortælleren og for kjolen. Kjolen personificeres og synliggør kommunikationen mellem fortæller og kjole. Fortælleren håber at få nogle af de karaktertræk, som hun tillægger kjolen at have.

Lad eleverne lave en genfortælling ud fra en ny synsvinkel. Skift af synsvinkel giver eleverne mulighed for at bruge digtets oplysninger aktivt og med indlevelse i situationen i digtet.

Cecil Bødker

Cecil Bødker (1927-2020) blev født som eneste pige i en børneflokk på seks. Faderen var forfatter og ansat som tegner på en sølvvarefabrik, hvor Cecil Bødker senere kom i lære og blev uddannet sølvsmed.

Cecil Bødker skrev digte under sin læretid, og fortsatte skriveriet efter at hun blev uddannet. Faderen gav gode råd og støttede hendes forfatterskab. I 1955 sendte han hendes digte ind til forlaget Arena, som udgav digtsamlingen 'Luseblomster'.

Cecil Bødker er en meget alsidig forfatter med en stor produktion bag sig. Hun har skrevet talrige digte, radiospil, noveller og såvel børnebøger som voksenbøger. Især er hendes børnebøger om drengen Silas kendt af mange. Den 1. bog om Silas udkom i 1967 og den 13. bog i serien udkom i 1998.

Cecil Bødkers temaer er alsidige. Det er karakteristisk for hendes figurer, at de ofte er lidt skæve eksistenser med styrke og mod på livet. Tilbagevendende temaer er frihed, styrke og ansvaret for at tage konsekvenserne af valget.

Skildringen af miljøer fra fremmede lande, historiske tider og utopiske samfund går igen i alle bøgerne og giver læserne oplevelser, der sætter spor.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Havmand', Cecil Bødker

Cecil Bødker digter her med inspiration fra folkevisen 'Agnete og Havmanden'. Når tekster bruger intertekstualitet, udtrykker teksten flere lag. Det er vigtigt, at eleverne gennem arbejdet med tekster bliver opmærksomme på, hvordan tekster hilsen på hinanden og bygger videre på læsernes kendskab til andre tekster.

Læs 'Agnete og Havmanden' (se henvisninger) højt for eleverne eller genfortæl handlingen fra visen. Se evt. 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 4'.

Folkevisen 'Agnete og Havmanden' handler både om kærlighed og om farerne ved overnaturlige væsner.

Agnete og havmandens kærlighed er svær, da hun har forelsket sig i en fra en anden verden. Hun følger sit hjerte og følger med havmanden ned på havets bund. Her føder hun otte børn, men savner livet på jorden og tager tilbage. Dilemmaet i valget mellem havmanden og det jordiske liv er stort. I en udgave af sangen vælger Agnete det jordiske liv. I andre udgaver af sangen kan hun ikke vælge, men må leve i tvivl og med ulykkelig kærlighed resten af sit liv. Dette er en klassisk kærlighedshistorie om svær kærlighed.

Lad eleverne arbejde med at billedliggøre havmanden ved at tegne ham. For at give indsigt og erkendelse af Agnetes fascination og forelskelse i havmanden arbejdes der med at give Agnete tale- og tankebobler.

Digtets stemme tilhører fortælleren, som er et synligt 'jeg'. Lad eleverne komme tæt på fortællestemmen ved at undersøge de udsagn, 'jeg-et' fremkommer med.

Digtet indeholder gentagelsen 'Jeg har aldrig mødt en havmand...'. Gentagelser er et sprogligt virkemiddel, som bruges i mange forskellige udtryk. Arbejd med hvilken effekt gentagelsen har i dette digt.

'Heksene', Cecil Bødker

Digtet handler om heksenes flyvetur på Skt. Hans aften. Fortæl eleverne om traditionerne omkring Skt. Hans aften. Navnet 'Skt. Hans' er Johannes Døberens helgenavn, men skikken med at fejre Skt. Hans aften er mere hedensk end bibelsk. Det er en gammel skik at samles på denne dag og i fællesskab stå sammen mod det onde. Målet er at sende det onde bort med flammerne.

Tidligere var Skt. Hans nat forbundet med overtro. Syge folk opsøgte hellige kilder for at blive helbredt eller få lindret deres smerter. Unge kvinder tog imod varsler om, hvem de skulle giftes med, hvor mange børn de ville få, og hvordan kærligheden ville udvikle sig i deres liv. Symbolske hekse blev brændt på bålet og sendt til Bloksbjerg. Det skulle vise, at vi ville det onde til livs. I godt 200 år var hekseafbrænding en realitet i Danmark. Den var dog ikke knyttet til Skt. Hans aften.

Digtet fortæller om det positive og kraftfulde i 'at være en heks' og at tilhøre et fællesskab, hvor man er sammen med ligesindede (hekse).

Arbejd med fortællersynsvinklen og tal med eleverne om, hvordan 'heksene' kommer til orde. Læg også vægt på at fortælleren har magten og giver det der fortælles om værdi. Rimene og de korte verselinjer giver digtet et energifyldt udtryk. Det er med til at støtte digtets fortælling om heksenes energiske himmelflugt.

Perspektiver til nutidens udstødte og anderledes mennesker. Tal om hvordan fælles fjendebilleder kan skabe sammenhold i en gruppe, der føler sig truet. Mobning handler om at udelukke nogen fra fællesskabet, hvor den herskende gruppe ofte vil karakterisere den udstødte gruppe med truende og nedladende egenskaber. Det herskende fællesskab finder fællesskab og tryghed i udstødelse.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Halfdan Rasmussen

Halfdan Rasmussen (1915-2002) er mest kendt for sine børnerim og vrøvlvers. Hans sproglige finurligheder og sprudlende ordkunst har sat varige spor hos mange danske børn og voksne. Især hans livslange samarbejde med Ib Spang Olsen, der illustrerede en række af hans børnebøger, har et stort begejstret publikum.

I litteratur kommer tidens tanker og stemninger til udtryk. Halfdan Rasmussens digtning er kendt for at være sjov og munter. Alvor og livets mørke sider blev også behandlet. Halfdan Rasmussens lyrik for voksne sætter dybe spor hos læserne, når den tager fat i alvorlige temaer som fx krig og kærlighed.

Halfdan Rasmussen mestrede alle digterkunstens virkemidler. Han benyttede overraskende emnevalg, anderledes ordsammensætninger, ordenes dobbeltbetydninger, modsætningernes fascination og humoren som gennemslagskraft. Hans lyrik er gennemarbejdet leg med det danske sprog.

Halfdan Rasmussen voksede op i et arbejderkvarter på Christianshavn. Allerede som 14-årig gik han ud af skolen. Herefter havde han forskellige job, inden han efter højskoleophold begyndte at skrive digte.

'Kraft', Halfdan Rasmussen

'Kraft' fortæller om skaberkraften. Digtet har et religiøst islæt, da det personificerer skabelsen med 'han'. Naturens under beskrives gennem dyreliv og planteliv i naturen.

Lad eleverne arbejde med at leve sig ind i digtets stemning og stemme ved at svare på de spørgsmål, fortælleren stiller.

Skaberkraften illustreres i digtet med eksempler fra naturen. Eksemplerne indeholder mange handleverber, som viser aktivitet, udvikling og bevægelse. Arbejdet med handleverber giver opmærksomhed på skabelsen.

Arbejd med at finde synonymmer til handleverber. Tal om synonymernes sproglige kraft. Halfdan Rasmussen er fantastisk til at bruge sproget. Med ord maler han billeder, der udtrykker stemninger.

Lad eleverne male handlingen og stemningen fra stroferne. Nogle af stroferne indeholder sproglige billeder, der med kreativitet og tolkning af indholdet kan males. Sproglige billeder kan ikke tegnes fra ord til ord. Arbejdet kræver at eleverne arbejder med ordenes betydning.

Lad også eleverne lave nye sproglige billeder som er svære at tegne. Fx 'Glæden lyste omkring hende'. 'Lyden af klokken skar gennem lokalet'.

Lyt evt. til en musikalsk udgave af digtet.

'Og det var den frøken', Halfdan Rasmussen

Digtet beretter om fortællerens erindringer fra barndommens sløjdtimer. Elevens store planer for et produkt i sløjdtimen giver på grund af en hidsig lærer et beskedent udbytte. Tal med eleverne om hvordan mennesker kan tage modet fra hinanden. Tal med eleverne om hvilken magt og indflydelse voksne mennesker, herunder lærere, har på børns liv.

Dagbogsskrivning ud fra lærerinden, fortællerens og farmoderens synsvinkel giver eleverne mulighed for at arbejde med synsvinkelskift. Eleverne får her mulighed for at leve sig ind i andre menneskers opfattelse af en situation.

Rim skaber rytme og melodi i digtet. Lad eleverne øve højtlesning af digtet. Læg vægt på at rimene udtales tydeligt. Det giver en flot højtlesning og er med til at skabe rytme i digtet, når eleverne oplever rimenes funktion.

Personerne i digtet får deres karakterer i kraft af deres handlinger. I arbejdet med personkarakteristik er det vigtigt, at eleverne lærer at fokusere på personers adfærd og handlinger som en del af personkarakteren.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Benny Andersen

Benny Andersen (1929-2018) er vokset op i et københavnsk arbejderhjem. Som 12-årig begyndte han at få klavertimer. Han gik ud af skolen efter 7. klasse, havde småjobs og kom i lære på et reklamebureau. Han opgav dog lærepladsen et halvt år før han var udlært. I stedet begyndte han at arbejde som pianist på en bar.

Benny Andersen fik det første digt trykt i 1952. Siden er mange fulgt efter. Portrætter af den fremmedgjorte mand, der forsøger at finde 'takten i livet' er et gennemgående tema i hans forfatterskab. Benny Andersen tager tidens holdninger og værdier op til debat i sine digte og noveller.

Ironi og nyskabende arbejde med sproglige udtryk er kendetegnende for sproget i hans digtning. Benny Andersen anvender dobbeltbetydninger, utraditionelle rim og brug af gamle klicheer i nye sammenhænge. Ofte skaber han overraskende pointer ved at sammensætte vidt forskellige emner, der gør, at vores almindelige hverdag bliver sat i en ualmindelig situation. Vi bliver derved opmærksomme på både det almindelige og det ualmindelige i vores liv.

'En hjernesag', Benny Andersen

Digtet er skrevet i anledning af Det internationale hjerneår i 1997.

Lad eleverne arbejde med Benny Andersens måde at bruge sproget på. Hvilken effekt har det på digtet at starte de første mange verselinjer med 'at'? Hvorfor kalder fortælleren hjernen for 'magisk'? Tal med eleverne om hvad det vil sige, at noget er magisk. Hvad har magi med hjernens funktioner at gøre?

Ved at sætte en ca. alder på de forskellige funktioner, bliver eleverne bevidste om deres egen hjernes udvikling.

'Svantes lykkelige dag',

Benny Andersen

Digtet handler om glæden ved livet, det almindelige og det dagligdags. Når Benny Andersen sætter glæden ved dagligdagens liv under lup, bliver de små iagttagelser til store glæder.

Lad eleverne arbejde med digtets indhold, adjektiver, rim og rytme.

Eleverne omsætter deres indtryk fra 'Svantes lykkelige dag' til egne digte. Dermed bliver digtets tematik perspektiveret til deres eget liv. Brug evt. skabelon til at skrive digte. Se kopiark 2, s 117. Sammenlign også oplevelsen af glæde i hverdagen med utopiske og uopnåelige glæder. Tal med eleverne om, hvad glæde er og hvilken glæde, der giver os tryghed i livet.

Klaus Rifbjerg

Klaus Rifbjerg (1931-2015) er opvokset i et lærerhjem på Amager. Efter sin studentereksamen læste han engelsk og litteratur, først ved Princeton University i USA og siden ved Københavns Universitet. Han forlod studierne for at blive filminstruktørassistent, siden anmelder, forfatter og forlagsdirektør.

Få forfattere har skrevet så omfattende, alsidigt og succesfuldt som Klaus Rifbjerg. Langt over 100 bøger og utallige film-, radio- og tv-manuskripter. Alle udgivelser beskriver vores samfund og stiller spørgsmål til vores liv.

Klaus Rifbjergs skrivestil er humoristisk, præcis og overraskende og fyldt med erindringer og sansninger. Han benytter ofte humor i sine præcise og overraskende beskrivelser af mennesker og situationer.

Hovedemnerne i forfatterskabet er at beskrive det, der udvikles og modnes, at beskrive overgangen mellem livets faser. At gå fra at være uvidende til at blive vidende, at miste sin kæreste, at blive voksen, at blive oplyst om noget, der kræver nye tankegange og vaner. Alt sammen si-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

tuationer som kræver, at vi modnes og udvikler os. I Rifbjergs forfatterskab fokuseres på mennesker i overgange mellem livets faser, som hverken smider 'det gamle ombord' eller nægter 'at se fremtiden i øjnene'.

Klaus Rifbjergs bøger vækker altid opsigt, skaber debat og modstridende anmeldelser.

'idiot', Klaus Rifbjerg

Digtet handler om hvordan vi som mennesker møder os selv i andre mennesker. Hvordan vi kan genkende noget af os selv i andre mennesker.

Arbejd med digtets 'tomme pladser' - alle de spørgsmål, som dannes i vores hoved under læsningen. Lad eleverne komme med bud på spørgsmål og svar. Derved nærmer de sig digtets tema og eventuelle budskab.

Digtet er bygget op af en sætning med voldsom forvægt. Når tekster har voldsom forvægt skaber det en stigende spænding. Risikoen er, at læserne falder fra undervejs, fordi koncentration glipper. Læs digtet højt for eleverne og tal om, hvorfor det vigtige i sætningen/budskabet først kommer i slutningen af sætningen. Først i allersidste verselinje kommer det verbum, som danner hel-sætningen: 'er muligheden i en selv'. Arbejd med temaet 'at være idiot'.

'Pap', Klaus Rifbjerg

Digtet 'Pap' handler måske om brugsanvisninger, der fortæller, hvordan man samler flyttekasser eller åbner saftkartoner. Måske handler det om, hvornår man bruger pap som emballage. Måske handler det om, hvordan man udtaler forskellige ord.

Der er nok at tage fat på, hvis man vil beskrive dette digt.

Lad eleverne arbejde med tanken om, at digtet er en brugsanvisning til en form for emballage, og at lydene i digtet er frembragt af bevægelser af pap.

Inden digtet udleveres og læses laves en praktisk øvelse, som fører eleverne ind i digtet. Medbring tomme mælkekartoner, saftkartoner og flyttekasser til undervisningen. Lad også eleverne medbringe tomme, skyllede mælkekartoner. Lad eleverne arbejde med at samle flyttekasser og mælkekartoner og skille dem ad igen. Arbejd med hvilke ord der kan beskrive lyden, der fremkommer, når man samler en flyttekasse, åbner en mælkekarton, eller når pap glider mod pap. Lad eleverne notere ordene på ordkort.

Lad eleverne to og to arbejde med at gøre brugsanvisninger mundtlige. Den ene skal forklare den anden, hvordan man folder en udfoldet mælkekarton sammen igen. Ændr øvelsen så den mundtlige vejledning kun må indeholde verber/udsagnsord i imperativ/bydeform. Tal om hvilken effekt sproget har for budskabet.

Arbejd med digtets bogstavrim og underlige ord.

Tal med eleverne om, hvad forfatteren vil fortælle med digtet. Lad eleverne bruge deres genrekendskab til en samtale om digtets indhold og udtryk set i forhold til andre digte, som eleverne har arbejdet med.

Klassens egen kulturkanon

Tal med eleverne om hvad der er bevaringsværdigt. Er det muligt at opstille retningslinjer for, hvad der er god/dårlig smag? Lav en 'inn - out' øvelse. Fold et A4-ark i to på langs. I venstre side skriver eleverne ting, der er i 'inn'. I højre side skriver eleverne ting, der er 'out'. Samtal om værdier ud fra øvelsen.

Arbejd med et udvalgt område af kulturkanonen. Lad eleverne arbejde med underområder, fx 'legetøj', 'sport' osv. Ved fremlæggelserne er respekten for hinandens holdninger, meninger og værdier væsentlig.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdet med 'Klassens egen kulturkanon' skal ikke bruges som afsæt til at lufte fordomme om anderledes tænkende, men til at udvide kendskabet til andres holdninger, meninger og værdier. Først da får arbejdet med kulturkanon mening.

Arbejdsforslag til selv at skrive digte

For mange elever er det sjovt og berigende at udvikle deres skriftsprog ved at skrive digte med sansninger, sjove pointer og mærkelige ordsammensætninger.

Når vi skriver digte med eleverne, er det vigtigt, at deres sproglige opmærksomhed er tændt. Lav øvelser til at tænde den sproglige opmærksomhed.

- Opfind nye ord. Lad eleverne danner nye ord af sammensatte ord, som de adskiller og samler til nye sammensatte ord.
- Vis/læs digte uden overskrift. Lad eleverne lave passende overskrifter
- Vis/læs digte, hvor slutningen udelades. Lad eleverne lave forslag til slutninger.
- Associationsøvelse i grupper. Hver gruppe får en mængde ord og begreber. På skift trækkes et ord, som hele gruppen associerer på. Lav evt. associationsøvelserne på tid.
- Besjælinger. Vælg en ting som skal besjæles. Lav øvelsen mundtligt og lad de andre i klassen gætte hvad der besjæles. Afgræns evt. mulighederne til at være i klasseværelset.
- Arbejd med notitser fra aviser eller korte centrale tekststeder fra en novelle. Omskriv teksterne til digte. Tal om hvilke sproglige mekanismer, der gør digte til digte.

Skabeloner til selv at skrive digte. Se også kopiark 2:

Et digt om følelser

1. linje: navn på følelsen
2. linje: hvornår følte du sådan?
3. linje: hvor på kroppen?
4. linje: hvad skete der?
5. linje: hvordan føltes det?
Brug et sprogligt billede.
6. linje: hvorfor skete det?
7. linje: hvad så nu? Hvad har din oplevelse ændret?
8. linje: navn på (ny) følelse. Har oplevelsen givet dig en ny følelse eller har du det stadig på samme måde?

Avisdigt

- Klip overskrifter ud fra aviser.
- Klip sætningerne fra hinanden.
- Sorter ordene i ordklasser, så I sikrer jer, at I har alle ordklasser at arbejde med.
- Brug ordene til at skabe digte med.
- Byt evt. ord med hinanden og lav nye digte.

Sansedigt

Skriv et sansedigt:

Jeg lugter....

Jeg ser....

Jeg mærker.....

Jeg hører.....

Jeg smager....

Jeg fornemmer.....

Diamantdigt

Skriv digte formet som diamanter og sæt digtene pænt op.

1. linje: et substantiv/navneord
2. linje: to adjektiver/tillægsord
3. linje: en sætning på fire ord
4. linje: to adjektiver/tillægsord
5. linje et navneord

Alfabetdigt

Skriv et alfabetdigt, hvor alle alfabetets bogstaver indgår. Hver verselinje starter med et af alfabetets bogstaver. Start med 'A' og slut med 'Å'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 1:

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 2:

Et digt om følelser

1. linje: Navn på følelsen
2. linje: Hvornår følte du sådan?
4. linje: Hvor på kroppen?
5. linje: Hvad skete der?
6. linje: Hvordan føltes det?
Brug et sprogligt billede.
7. linje: Hvorfor skete det?
8. linje: Hvad så nu?
Hvad har din oplevelse ændret?
9. linje: Navn på (ny) følelse.
Har oplevelsen givet dig en ny følelse eller har du det stadig på samme måde.

Avisdigt

- Klip overskrifter ud fra aviser.
- Klip sætningerne fra hinanden.
- Sorter ordene i ordklasser, så I sikrer jer, at I har alle ordklasser at arbejde med.
- Brug ordene til at skabe digte med.
- Byt evt. ord med hinanden og lav nye digte.

Sansedigt

Skriv et sansedigt:

Jeg lugter....

Jeg ser....

Jeg mærker.....

Jeg hører.....

Jeg smager....

Jeg fornemmer.....

Alfabetdigt

Skriv et alfabetdigt, hvor alle alfabetets bogstaver indgår. Hver verselinje starter med et af alfabetets bogstaver. Start med 'A' og slut med 'Å'.

Diamantdigt

Skriv digte formet som diamanter og sæt digtene pænt op.

1. linje: et substantiv/ navneord.
2. linje: to adjektiver/ tillægsord
3. linje: en sætning på fire ord.
4. linje: to adjektiver/ tillægsord.
5. linje: et navneord

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lisbeth Alnor Christensen

Specialkonsulent og kursusinstruktør.

Forfatter/medforfatter til:
'På opdagelse i skolens arbejdsmiljø', 'På opdagelse i Harry Potters Univers', 'Danske Dyr', 'Storyline i matematik - Børnebyen', 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1-4'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 3

Henvender sig til folkeskolens danskundervisning i 5.-6. klasse. Kanongode folkeviser, salmer og digte 1, 2 og 4 henvender sig til folkeskolens danskundervisning i henholdsvis 1.-2., 3.-4. og 7.-9. klasse.

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' indeholder tekster, arbejdsforslag og en teoretisk og metodisk vejledning til arbejdet med folkeviser, salmer og digte.

Ny litteraturpædagogik kombineret med traditionel litteraturhistorisk læsning åbner teksterne. Eleverne får taget livtag med teksternes udtryk, indtryk og sammenhængen mellem tekstens tid og vores tid.

På den måde gøres kanonlitteratur til nærværende og levende historiefortælling, der får eleverne til at tænke over eget liv og til at mærke nogle af kulturens spadestik.

Teksterne kan bruges i faglige og tematiske forløb i danskundervisningen.

Anmelderne skrev:

Forfatteren gør i lærervejledningen med grundighed og prisværdig systematik rede for, hvilke kanonforfattere der er repræsenteret. Der bliver også gjort rede for, hvilke områder i målene for klassetrinnet der er tilgodeset.

Grundige opgaver til eleverne og vejledninger til læreren fører på udmærket måde ind i teksterne. De giver mulighed for, at eleverne kan give udtryk for deres oplevelse ved at digte, male, skrive og dramatisere.

Til den svære kunst at læse kantonetekster... er der mange idéer at hente i dette materiale.

